SVĚT V SOUVISLOSTECH

Kuchařka nápadů globálního vzdělávání

Klub globálního vzdělávání

SVĚT V SOUVISLOSTECH

Kuchařka nápadů globálního vzdělávání

Soubor nástrojů „Svět v souvislostech. Kuchařka nápadů globálního vzdělávání“ vznikl v rámci projektu ***Klub globálního vzdělávání***.

Redakce

Děkujeme všem, kteří se podíleli na komentování lekcí, na jejich pilotážích za cenné a podnětné komentáře a zpětné vazby.

Autoři textů (v abecedním pořádku):
Alma Rogina, Balázs Nagy, Dávid Bán, Johana Krajčírová, Lenka Pánková, Maria Sakarias, Mari Jõgiste

Redakční rada (v abecední pořádku):
Alma Rogina, Dávid Bán, Johana Krajčírová, Maria Sakarias, Mari Jõgiste

Redakce české verze: Johana Krajčírová

Grafika: Iva Hrubošová

Jazyková korektura: Ivana Blaťáková

Vydal:
ARPOK, o.p.s.
U Botanické zahrady 828/4
Olomouc 779 00

2025, 1. vydání

ISBN 978-80-908831-7-8

Tisk: PRINTO, spol. s r. o., Jelínkova 1379/13, Ostrava-Svinov

Klub globálního vzdělávání je podpořen z prostředků Evropské unie. Nereprezentuje oficiální postoje Evropské unie nebo Evropské výkonné agentury pro vzdělávání a kulturu (EACEA). Evropská unie ani EACEA za ně nemohou nést odpovědnost. Za jeho obsah zodpovídá zhotovitel ARPOK, o.p.s.

Co-funded by the European Union

CC BY: Sada nástrojů je licencována pod licencí Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0). Tento materiál smíte volně používat. Musíte uvést příslušný kredit, uvést odkaz na licenci a uvést, zda byly provedeny změny.

Partnerské organizace:

anthropolis

ANTHROPOLIS EGYESÜLET
Maďarsko
www.anthropolis.hu

ARPOK

ARPOK, o.p.s.
Česká republika
https://arpok.cz

HUMANITAS

DRUSTVO HUMANITAS-CENTER ZA GLOBALNO UCENJE IN SODELOVANJE
Slovinsko
www.humanitas.si

MONDO

MTÜ Mondo
Estonsko
https://mondo.org.ee/en/

ÚVODNÍ SLOVO

Kuchařka nápadů globálního vzdělávání, kterou se chystáte prozkoumat, byla vytvořena ve spolupráci zástupců organizací ze Slovinska (Humanitas), České republiky (ARPOK), Maďarska (Anthropolis) a Estonska (Mondo). Poskytuje učitelům kvalitní materiály pro začlenění globálního vzdělávání do jejich pedagogické praxe. Tato kuchařka obsahuje rozmanitou škálu tipů, metod, aktivit a lekcí zaměřených na diskuzi o globálních tématech ve třídě. Věříme, že se stane neocenitelným pomocníkem vás učitelů, kteří se snažíte vnést do výuky globální perspektivu a umožnit svým žákům rozvíjet základní globální kompetence potřebné v dnešním rychle se vyvíjejícím světě.

KLUB GLOBÁLNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ

Hlavním cílem „**Klubu globálního vzdělávání**" je poskytnout vzdělavatelům (**učitelům, studentům VŠ, lektorům ad.**) neformální prostor k setkávání a objevování různých globálních témat. Zároveň je otevřen k diskuzím, sdílení zkušeností a potřeb spojených se začleňováním globálního vzdělávání do škol. Klub byl založen v lednu 2018 ve Slovinsku a nyní již funguje v dalších třech evropských zemích – Estonsku, Maďarsku a České republice.

Význam Klubu globálního vzdělávání ocenila i síť Global Education Network Europe – GENE, která Klubu udělila cenu za jednu z nejinovativnějších praxí globálního vzdělávání v Evropě za rok 2018.

Klub globálního vzdělávání

PARTNERSKÉ ORGANIZACE

ANTHROPOLIS EGYESÜLET, Maďarsko
www.anthropolis.hu

ARPOK, o.p.s., Česká republika
https://arpok.cz

DRUSTVO HUMANITAS-CENTER ZA GLOBALNO UCENJE IN SODELOVANJE, Slovinsko
www.humanitas.si

Mondo, Estonsko
mondo.org.ee/en/, https://maailmakool.ee/en/

CO V KUCHAŘCE NAJDETE

→ JAK PRACOVAT S TÍMTO MATERIÁLEM 5
→ ÚVOD DO GLOBÁLNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ 6
→ JAK PRACOVAT S GLOBÁLNÍMI TÉMATY VE TŘÍDĚ? 11
→ AKTIVNÍ UČENÍ A KRITICKÉ MYŠLENÍ 15
→ „LEDOLAMKY" PRO GLOBÁLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ 20
→ MAPY A VNÍMÁNÍ SVĚTA 23
→ LEKCE (TÉMA) 28
- PŘÍBĚHY KLIMATICKÉ ZMĚNY (klimatická změna) 31
- KLIMATICKÁ SÍŤ (klimatická změna) 35
- #ISHAREHERPOWER (klimatická změna) 37
- ZKUŠENOST MIGRANTA (migrace) 41
- STAVBA VESNICE (migrace) 45
- TAKÉ JÁ UTVÁŘÍM SVĚT (odpovědná spotřeba) 49
- TROPY V KUCHYNI (odpovědná spotřeba) 53
- SKRYTO POD PALMAMI (odpovědná spotřeba) 59
- JEDNOHO DNE BUDU... (lidská práva) 67
- KAPKY NA KAMENI (gender) 71
- ALENKA, HRDINKA Z ŘÍŠE DIVŮ (gender) 73
- VIZUALIZAČNÍ NÁSTROJE PRO ANALÝZU DOKUMENTÁRNÍCH FILMŮ (globální témata, obecné metody) 77
- GLOBÁLNÍ KOMPASOVÁ RŮŽICE (globální témata, obecné metody) 81

JAK PRACOVAT S TÍMTO MATERIÁLEM

V této kuchařce naleznete kombinaci lekcí, aktivit a informací, které můžete použít k začlenění témat globálního vzdělávání do výuky. Materiál nabízí základní informace o globálním vzdělávání, tipy pro facilitaci globálních témat a vytvoření bezpečného prostoru pro výuku globálních témat, informace o tom, jak podpořit kritické myšlení nebo jak podnítit zájem žáků o globální témata pomocí několika užitečných icebreakerů.

Materiál také nabízí konkrétní lekce a metody do výuky, které lze využít v široké škále předmětů a které nabízejí osvědčené postupy při výuce globálních témat.

Každá lekce je rozdělena na úvodní část (stručný popis, doporučený věk žáků, potřebné materiály atd.), postup krok za krokem, zdroje, další tipy a přílohy. Přílohy obsahují editovatelné pracovní listy, obrázky či prezentace, které doplňují lekce a je možné si je vytisknout, kdykoli budete chtít lekci realizovat ve třídě. Můžete si však na základě poskytnutých zdrojů vymyslet také materiály vlastní.

Předkládané lekce jsou pouze návrhy. V závislosti na potřebách vašich a vašich žáků lze jednotlivé části upravit, vynechat, přeskupit apod. Pokud lekci upravíte, je vždy důležité zařadit reflexi, která umožní vám i žákům zjistit, jak lekce ovlivnila jejich emoce, hodnoty atd.

Lekci si můžete vybrat na základě vámi preferovaného tématu (změna klimatu, gender, nerovnost atd.), zvoleného předmětu nebo preferované náročnosti globálního tématu (označeno chilli papričkami).

NÁROČNOST LEKCÍ

Počet chilli papriček udává, zda se jedná o snadnou, mírně obtížnou, obtížnou, nebo komplexní lekci. Aktivity jsou určeny především pro druhý stupeň základních škol a střední školy, ale lze je přizpůsobit i pro mladší ročníky.

Snadné

Základní úvod do tématu, není třeba mít nějaké speciální znalosti o dané problematice, pracuje se se základními kompetencemi. Využívá se metod, jako je sledování dokumentu, kladení otázek apod.

Mírně obtížné

Širší úvod do globálního tématu, práce s hlubšími kompetencemi, jako je čtení a psaní s porozuměním, shrnování zjištěných informací apod.

Obtížné

Lekce se snaží ukázat různé aspekty globálního tématu (environmentální, ekonomické či sociální), vyžaduje znalosti o tématu, využívá metod, jako je navrhování vlastních řešení, hraní rolí, analýza grafů atd.

Komplexní

Lekce se snaží ukázat složitost globálního tématu, je postavena na různých perspektivách, vyžaduje znalosti o tématu, využití metod, jako jsou argumentace, hluboké kritické myšlení, aktivní zapojení, projektové dny apod.

PŘÍLOHY

Přílohy ke stažení naleznete na tomto odkazu: https://eshop.arpok.cz/eshop/svet-v-souvislostech_kucharka-napadu_gv/

ÚVOD DO GLOBÁLNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ

VÝZNAM GLOBÁLNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ

Globální vzdělávání je aktivní proces učení založený na univerzálních hodnotách, jako je solidarita, rovnost, spravedlnost, inkluze, spolupráce a nenásilí. Jeho cílem je zvýšit povědomí o globálních tématech, mezi něž řadíme chudobu, nerovnost, ochranu životního prostředí, konflikty či porušování lidských práv. Globální vzdělávání nám pomáhá pochopit naši provázanost s životním prostředím a s dalšími živoucími bytostmi na světě. Vyzývá nás, abychom hodnotili své kulturní názory a postoje tak, že se zamyslíme nad dopadem našich rozhodnutí na životy ostatních a na budoucnost naší planety. Umožňuje nám rozpoznat výhody a nevýhody globalizace a připravuje nás na každodenní výzvy, kterým čelíme na místní i globální úrovni. Globální vzdělávání se zaměřuje na sdílení informací a přebírání odpovědnosti za vytvoření světa, v němž by všichni lidé měli možnost žít důstojný život v souladu se svými aspiracemi a v němž je chráněna příroda kolem nás.

Existují různé definice globálního vzdělávání, většina z nich zdůrazňuje jak podporu kritického myšlení při řešení globálních výzev, tak aktivní složku učení: globální občanství, které podněcuje k činnosti.

Jedna z nejnovějších definic je popsána v Evropské deklaraci o globálním vzdělávání do roku 2050: *„Globální vzdělávání je vzdělávání, které umožňuje lidem kriticky uvažovat o světě a svém místě v něm; otevřít oči, srdce a mysl realitě světa na místní i globální úrovni. Umožňuje lidem chápat, představovat si, doufat a jednat s cílem vytvořit svět sociální a klimatické spravedlnosti, míru, solidarity, rovnosti a rovnoprávnosti, udržitelnosti planety a mezinárodního porozumění. Zahrnuje respekt k lidským právům a rozmanitosti, inkluzi a důstojný život pro všechny, nyní i v budoucnosti. Globální vzdělávání zahrnuje širokou škálu poskytovaného vzdělávání: formální, neformální i informální, celoživotní a všeživotní. Považujeme to za zásadní pro transformační sílu vzdělávání i pro transformaci vzdělávání.*" (Evropská deklarace o globálním vzdělávání, 2022)

Důležité je seznámit se s různými náhledy na globální vzdělávání a zvolit si vlastní sobě blízkou cestu k realizaci globálního vzdělávání.

„Prioritou pro život a vzdělání je rovnováha: jednat s moudrostí, vyvážit materiální spotřebu, naučit se soustředit na posvátné duchovní vztahy, pracovat společně s různými dary každého z nás, s pocitem jednoty. Naším cílem je učit se, učit se a znovu se učit (v mnoha životech), abychom se stali lepšími bytostmi. Neexistuje žádné úplné poznání, všichni se učíme a stále se měníme: je to cesta bez konce. Existují znalosti, které lze poznat a popsat, existují znalosti, které lze poznat, ale nelze je popsat, a existují znalosti, které nelze poznat ani popsat." (Z principů globálního vzdělávání, The Apu Chupaqpata Global Education Centre, Peru, 2012)

PROČ JE GLOBÁLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ DŮLEŽITÉ?

Jak se náš svět stává stále více propojeným, dochází k ovlivňování životů všech lidí na světě. Aby se mladí lidé mohli v těchto spojeních orientovat a pozitivně je utvářet, je nezbytné, aby porozuměli procesům, které stojí za naší *„globální vesnicí"*. Globální vzdělávání přesahuje pouhé porozumění globálním tématům – poskytuje prostor pro rozvoj klíčových kompetencí, které jsou nezbytné pro kvalitní vzdělávání v 21. století, a připravuje žáky na řešení současných výzev v lokálním měřítku s vědomím globálního kontextu a podporuje schopnost přijímat informovaná opatření. Mladí lidé se s globálními tématy často setkávají prostřednictvím sociálních médií nebo také doma. Globální vzdělávání podporuje jejich zvídavost. Rozšířením okruhu témat ve třídě, jejich doplněním o glo-

bální rozměr a využitím různých metod pro různé styly učení dostávají šanci aktivně se zapojit všichni žáci, i ti, kteří se dříve nezapojovali.

Globální vzdělávání přispívá k utváření **udržitelného světa**. Na svět je nahlíženo jako na propojený celek, v němž je úzká provázanost mezi jedincem, místní a globální úrovní. Koncept globálního vzdělávání zahrnuje několik oblastí, s nimiž souvisí řada globálních výzev a které se vzájemně prolínají: porozumění propojenosti a vzájemné závislosti světa; reflexe rozmanitosti světa; podpora lidských práv; péče o svět, ve kterém žijeme; respektující soužití ve světě.

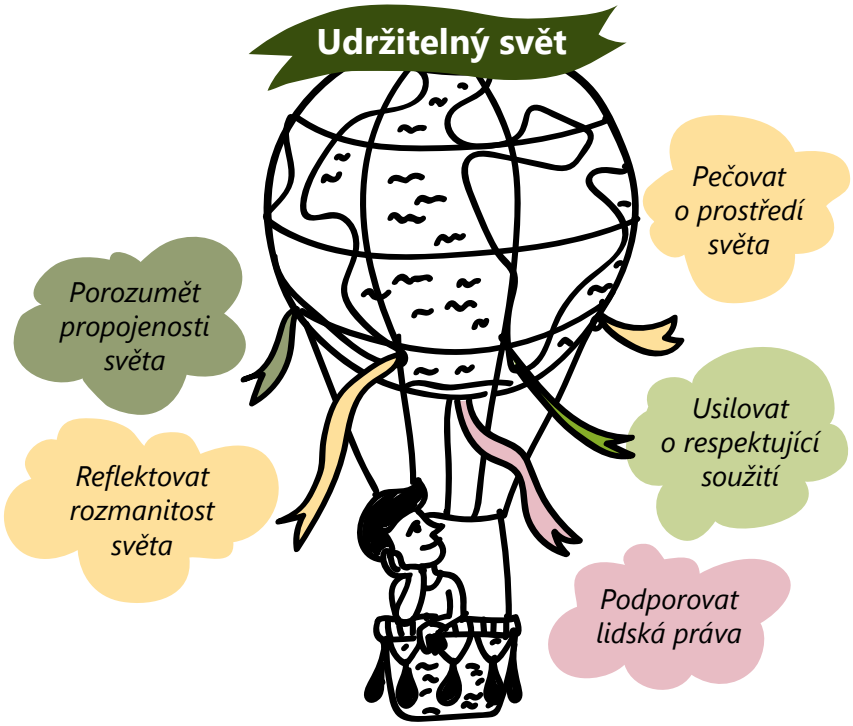

ZÁKLADNÍ PRINCIPY GLOBÁLNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ

Holistický pohled na svět – Globální vzdělávání přispívá ke vnímání současného světa jako propojeného celku, chápání všech jeho aspektů jako vzájemně závislých a hledání souvislostí mezi rozhodováním a děním na místní, regionální i celosvětové úrovni, v prostoru i čase.

Globální odpovědnost – Globální vzdělávání pomáhá lidem vnímat sebe sama jako součást globálního společenství a motivuje je k odpovědnému jednání a chování s ohledem na sebe, společnost i svět, ve kterém žijeme, s důrazem na aktivní přispívání k překonávání nerovností.

Solidarita a sociální spravedlnost – Globální vzdělávání podporuje solidaritu s lidmi žijícími v obtížných podmínkách a ochotu jim pomoci, dodržování lidských práv a prosazování rovných příležitostí pro všechny, a to v lokálním, regionálním i globálním kontextu.

Otevřenost a kritické myšlení – Globální vzdělávání podporuje otevřený a kritický přístup k informacím, názorům a perspektivám, respekt k diverzitě a schopnost hodnotově založeného úsudku a rozhodnutí na základě informovaného postoje.

Participace a partnerství – Globální vzdělávání podporuje aktivní účast lidí na řešení lokálních i globálních výzev a konfliktů a formální i neformální spolupráci a rovnocenné partnerství mezi aktéry státními i nestátními na místní, národní i mezinárodní úrovni.

(FoRS, 2020)

STANDARDY KVALITY GLOBÁLNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ

Globální vzdělávání...

1. ...klade důraz na pochopení vztahů mezi zeměmi globálního Jihu a Severu, není pouze přehledem globálních problémů.
2. ...z lokální perspektivy vysvětluje, jak fungují globální procesy (včetně dopadů, které tyto procesy mají na každého z nás). Nejde pouze o abstraktní výčet těchto globálních procesů.
3. ...staví na aktuálních a fakticky správných poznatcích o lidech a místech celého světa, neposiluje (byť nechtěně v dobré víře) stereotypy.
4. ...ukazuje příčiny a dopady globálních procesů, neomezuje se pouze na předání faktů a statistik.
5. ...zdůrazňuje klíčovost dlouhodobého úsilí každého z nás, které je potřeba pro schopnost úspěšně čelit globálním výzvám. Jeho cílem není vyvolat bezmocnost, nejedná se o charitu/ fundraising pro neziskové organizace.
6. ...respektuje důstojnost lidí, o kterých hovoří. Nesoustředí se pouze na negativa, ale snaží se spíše o vyvážené vykreslení konkrétních situací.
7. ...umožňuje pochopení a podporuje empatii, nesnaží se vzbudit lítost.
8. ...podporuje kritické myšlení a usnadňuje jednotlivcům udělat si na globální témata vlastní názor, nejde o propagování nějaké ideologie nebo o nabízení rychlých odpovědí/ instantních řešení.
9. ...umožňuje mladým lidem, aby mluvili sami za sebe, není založeno na dohadech a představách, jak „to“ mají ostatní.
10. ...využívá různorodé/ rozmanité výukové metody, není pouze frontální výukou jediné „pravdy“.
11. ...se snaží zprostředkovat znalosti, rozvinout dovednosti a podpořit vytváření vlastních názorů, nejedná se o pouhé předání určité sumy vědomostí.
12. ...se orientuje na žáka, jedná se o oboustranný vzdělávací proces, který vychází z toho, co žáci již ví, není tedy výhradně v rukou učitele.

GLOBÁLNÍ KOMPETENCE

Globální kompetence lze definovat jako „schopnost a ochotu chápat a jednat v otázkách globálního významu" (Boix Mansilla, 2016). V rámci globálního vzdělávání se zaměřuje na vybavení žáků základními dovednostmi a hodnotami, které jsou klíčové pro orientaci v dnešním propojeném světě. Mezi ně patří **kritické a kreativní myšlení či efektivní komunikace**. Tyto dovednosti společně umožňují mladým lidem činit informovaná a zodpovědná rozhodnutí. Globální vzdělávání navíc pěstuje důležité hodnoty, jako je **solidarita, spravedlnost, empatie, rovnost, respekt a odpovědnost**. Pěstuje také kulturní a environmentální povědomí. Tyto hodnoty jsou nezbytné pro podporu harmonického soužití ve světě, který se vyznačuje rozmanitostí a rychlými změnami. Vzhledem k tomu, že se náš svět stále globalizuje, jsou globální kompetence zdůrazňující důležitost porozumění globálním problémům a společenstvím, zapojení se do nich a pozitivního přispívání k nim stále nezbytnější.

KONCEPT GLOBÁLNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ

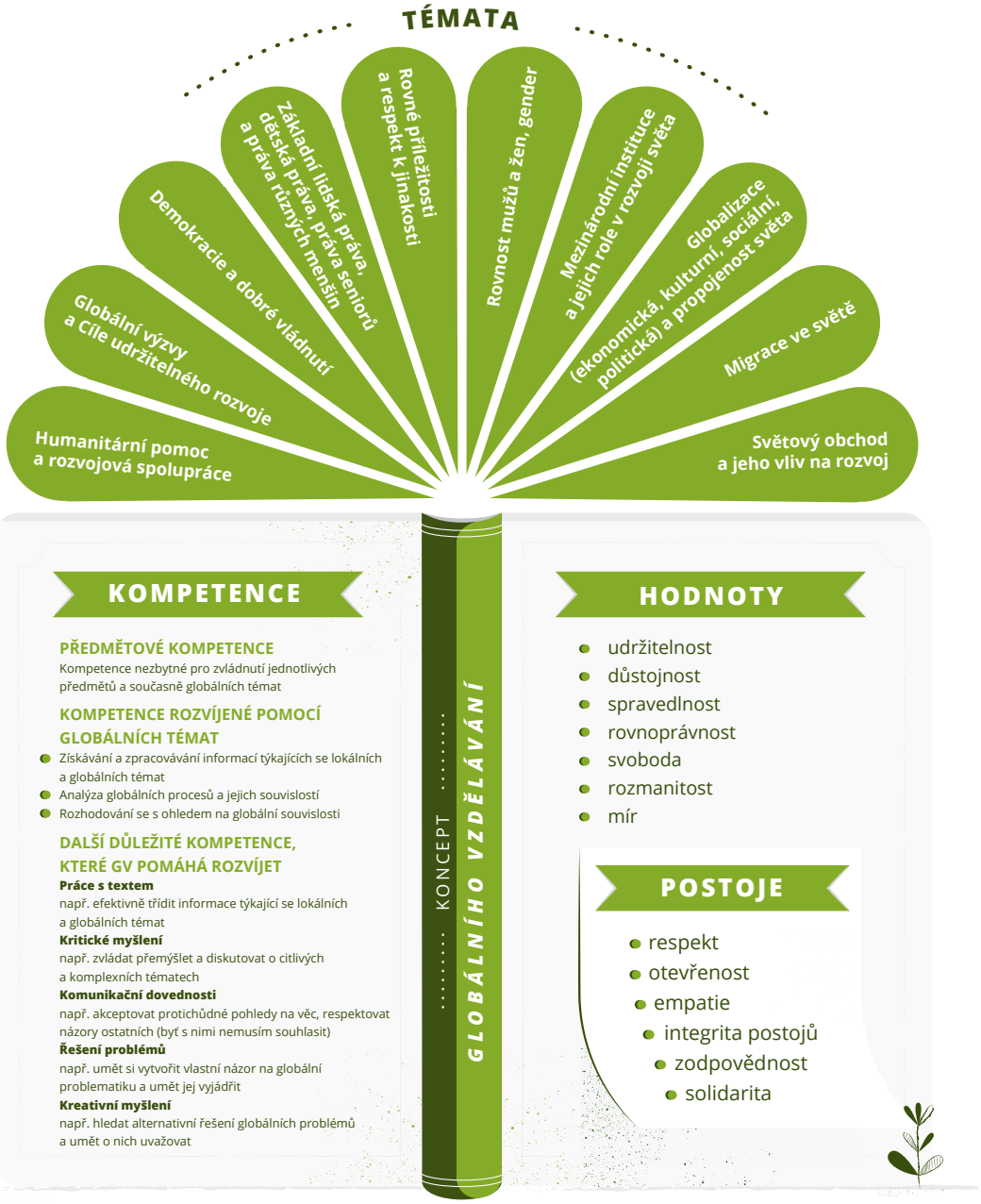

ZDROJE

Global Education as a Transformative Learning. Cabezudo, A., Global Education Magazine, 2011. Dostupné z: https://globaleducationmagazine.com/global-education-transformative-learning.

Global Education Guidelines. Concepts and methodologies on global education for educators and policy makers. North-South Centre of the Council of Europe, 2012. Dostupné z: https://rm.coe.int/prems-089719-global-education-guide-a4/1680973101.

Global thinking. An id-global bundle to foster global thinking dispositions through global thinking routines. Boix Mansilla, V., 2016. Dostupné z: https://pz.harvard.edu/sites/default/files/Global%20Thinking%20for%20ISV%202017%2006%2023_CreativeCommonsLicense.pdf.

The European Declaration On Global Education To 2050. GENE, 2022. Dostupné z: https://static1.squarespace.com/static/5f6decace4ff425352eddb4a/t/65cbd5b4dbd08357e1f86d56/1707857361786/GE2050-declaration.pdf. Český překlad FoRS, Evropská deklarace o globálním vzdělávání. Dostupné z: https://fors.cz/2022/wp-content/uploads/2023/10/Evropska-deklarace-o-globalnim-vzdelavani-do-roku-2050.pdf.

Preparing our youth for an inclusive and sustainable world. The OECD PISA global competence framework. OECD, 2018. Dostupné z: https://gisigpl.wordpress.com/wp-content/uploads/2017/12/global-competency-for-an-inclusive-world.pdf

Transformative Learning Journey - Tackling the Root Causes of Global Crises. BRIDGE 47, 2019. Dostupné z: http://www.worldwiseschools.ie/wp-content/uploads/2020/02/TLJ2_Workshop2_Documentation.pdf

Dzięciołowska K.,Wojtych A. (Redakce). Global Learning in Subject Teaching: Framework and Toolkit. 2020. Warsaw. Global Issues Global Subjects projekt. ISBN 978-83-66150-68-3. Dostupné z: https://www.humanitas.si/wp-content/uploads/2022/09/Global-Learning-in-Subject-Teaching-FrameworkToolkit.pdf

FoRS. (2020). Globální rozvojové vzdělávání: Proč a jak v Česku vzdělávat o světě. Dostupné z: 1_FoRS_GRV-Aidwatch_final.pdf

JAK PRACOVAT S GLOBÁLNÍMI TÉMATY VE TŘÍDĚ?

ROLE UČITELŮ V GLOBÁLNÍM VZDĚLÁVÁNÍ

Učitelé v 21. století čelí složitému prostředí, které je utvářeno globalizací, technologiemi, informacemi, změnami v politice a měnícími se potřebami nových generací žáků. Přizpůsobení se těmto změnám vyžaduje flexibilitu, kreativitu a odhodlání podporovat žáky na jejich vzdělávací cestě. Začleněním globálního vzdělávání do své výuky hrají učitelé klíčovou roli při zvyšování kompetencí, které mladí lidé potřebují k tomu, aby mohli čelit výzvám moderního světa. Tento přístup podporuje žáky v rozvoji hlubšího porozumění globálním sociálním a environmentálním procesům. Vybavuje je dovednostmi a znalostmi potřebnými k tomu, aby se mohli orientovat v propojeném světě a pozitivně k němu přispívat. Začlenění globálního vzdělávání do výuky tak nejen obohacuje jejich vzdělávání, ale také připravuje žáky na to, aby se promyšleně zabývali složitými otázkami 21. století.

Při zavádění témat a otázek globálního vzdělávání do výuky je nezbytné vytvořit **bezpečné a férové** prostředí, v němž lze o otázkách svobodně diskutovat, ale kde se také uznává, že svoboda projevu musí být omezena hodnotami lidských práv. Prostředí, které podporuje kulturní citlivost a respekt k různým názorům v průběhu výuky nebo jiných aktivit. V ideálním případě je dobré výuku obtížného tématu pečlivě naplánovat a věnovat čas budování vztahů a základních pravidel s žáky, se kterými pracujete. Kontroverze se však mohou objevit i nečekaně na hřišti nebo mimo třídu a je důležité se s takovými situacemi vypořádat, když nastanou. Důležité je nastavit hranice pro otevřenou diskuzi, které se mohou účastnit všichni žáci. Toho můžeme dosáhnout ve spolupráci s žáky stanovením základních pravidel.

Je možné se inspirovat existujícími pravidly pro spolupráci ve skupině:

1. Ve stejném okamžiku může mluvit pouze jedna osoba.
2. Zpochybňujte myšlenky, ne lidi.
3. Používejte vhodný jazyk.
4. Nabízejte odůvodnění svých názorů.
5. Naslouchejte spoluřečníkům.
6. Projevujte respekt k názorům ostatních.
7. Každý může vyjádřit svůj názor.

Začlenění globálního vzdělávání do výuky vyžaduje komplexní přístup. Je důležité vědět, proč a jak chceme globální témata přinášet do výuky. K tomu nám pak dopomůže množství facilitačních technik a nástrojů.

Zde je několik tipů pro usnadnění výuky, které zajistí její úspěšnou realizaci:

1 ZAČNĚTE S JASNÝMI ZÁMĚRY

Definujte cíl: Jasně určete, čeho chcete lekcí/projektem dosáhnout.

2 ZAPOJTE A INSPIRUJTE ŽÁKY

Zážitkové třídy: Používejte interaktivní metody, jako jsou skupinové diskuze, hraní rolí a simulace, abyste žáky zaujali.

Reálné příklady: Začleňte případové studie a příklady z reálného světa pro ilustraci globálních konceptů a otázek.

3 PODPORUJTE KOOPERATIVNÍ UČENÍ

Skupinová práce: Podporujte týmovou práci a společné projekty, abyste žákům pomohli obohacovat se perspektivami ostatních.

Vzájemné učení (peer learning): Využijte možnosti sdílet osvědčené postupy a zdroje s ostatními učiteli.

4 VYUŽÍVEJTE RŮZNÉ ZDROJE

Multimediální nástroje: Využívejte videa, podcasty a online články, abyste poskytli různé pohledy a zapojili různé styly učení.

Hostující řečníci: Pozvěte odborníky z různých oborů, aby se podělili o své poznatky a zkušenosti z první ruky o globálních tématech.

5 PODPORUJTE KRITICKÉ MYŠLENÍ

Techniky kladení otázek: Používejte otevřené otázky, abyste podpořili kritické myšlení a hlubší pochopení globálních témat.

Diskuze a dialog: Podporujte diskuze a dialogy o kontroverzních nebo složitých globálních tématech, abyste podnítili jejich kritickou analýzu.

6 PODPORUJTE GLOBÁLNÍ OBČANSTVÍ

Globální odpovědnost: Diskutujte se žáky o jejich úloze a odpovědnosti jakožto globálních občanů.

Kampaně a projekty: Povzbuzujte žáky, aby se zapojili do projektů, které mají pozitivní dopad, jako je ochrana životního prostředí nebo sociální spravedlnost.

7 PŘIZPŮSOBTE SI VÝUKOVÉ MATERIÁLY

Obsah na míru: Přizpůsobte výukové materiály specifickým potřebám a kontextu vašich žáků.

Lokalizované příklady: Používejte příklady a případové studie, které jsou relevantní pro místní kontext a zároveň zdůrazňují globální souvislosti.

8 HODNOCENÍ A REFLEXE

Formativní hodnocení: Pomocí kvízů, úvah a diskusí zjišťujte porozumění a poskytněte zpětnou vazbu.

Reflektivní nástroje: Vyzývejte žáky, aby přemýšleli o tom, co se naučili a jak se to vztahuje k jejich životu a k širšímu světu.

ROLE UČITELE VE VÝUCE

Učitel má v diskuzi na citlivé téma stěžejní roli a záleží jen na jeho úsudku, kdy, jak a zda vůbec vyjadřovat osobní pohled na věc. Do jaké míry je možné a žádoucí zachovat neutrální postoj k dané problematice?

Ačkoliv se zdá samozřejmé, že učitelé by měli zastávat především neutrální roli, ve skutečnosti je to téměř nemožné. Tón, mluva a řeč těla vždy odhalí náš postoj, zejména pokud máme na danou situaci silně vyhraněný názor.

Žákům může taktéž pomoci, pokud sám učitel uzná náročnost probíraného tématu a vysvětlí, že tříbení myšlenek a názorů je dlouhodobější proces. Tím vyučující třídě ukazuje, že počáteční nejistota i vývoj názorů jsou v pořádku. Aby učitel lépe zvládl náročnou diskuzi ve třídě, je vhodné si zvolit jednu z možných rolí. Výběr té které z rolí pro konkrétní situaci je závislý na mnoha faktorech, jako je téma, věk žáků nebo jejich předchozí znalosti či vztahy ve třídě. Zároveň je důležité, aby vyučující zůstal při volbě přístupu flexibilní a aby si byl jistý tím, proč v dané situaci zvolil právě tuto roli.

Příklady rolí:

- → **Neutrální nebo nestranný facilitátor** – nevyjadřuje svůj osobní postoj. Poskytne férovou a vyrovnanou prezentaci široké škály pohledů na věc.
- → **Transparentní postoj** – učitel vyjádří svůj názor na danou problematiku. Vzhledem k postavení pedagoga vůči žákům může být vhodné svůj postoj vyjádřit až po debatě / na konci hodiny, aby nebyli žáci dopředu ovlivněni.
- → **Ďáblův advokát** – v případě, že mezi žáky panuje shoda a některé důležité názory nezazní, schválně obhajuje opačný názor než ten, který zastává třída. Ta je nucena reagovat a zvažovat i jiné varianty.
- → **Oficiální postoj** – zastává oficiální stanoviska, reprezentujte postoje školy či oficiální společenský konsensus vůči danému tématu.
- → **Spojenec** – podporuje postoje žáků, kteří jsou ve třídě v menšině.

CO JE TŘEBA SI ZAPAMATOVAT

Probírání citlivých globálních témat ve třídě může pro učitele znamenat poměrně náročnou výzvu. Následující body mohou pomoci se této výzvy úspěšně zhostit:

- → Společně si ve třídě stanovte základní pravidla.
- → Podpořte žáky v jejich úvahách – pátrejte po tom, proč co říkají, z čeho vychází, apod.
- → Než začnete se žáky diskutovat o citlivých globálních tématech, vybudujte s nimi bezpečné prostředí, kde je možné sdílet své názory.
- → Připravte se na vybrané téma, projděte si základní myšlenky a informace.
- → Vyvarujte se toho, aby vaše vlastní emocionální reakce negativně ovlivnila proces diskuze, a učte žáky, jak je možné pracovat s vlastními emocemi – jak je rozeznávat a jak se s nimi vyrovnávat.
- → Reagujte na nenávistné projevy, diskutujte o tom, proč nejsou vhodné, stanovte hranice.
- → Buďte připraveni jít více do hloubky, pokud bude potřeba, i s vědomím, že to zabere určité množství času.
- → Pátrejte po hodnotách, na kterých stojí ten který názor. Nerelativizujte fakta.
- → Neznevažujte názory.

ZDROJE

Preparing our youth for an inclusive and sustainable world. The OECD PISA global competence framework. OECD, 2018. Dostupné z: https://gisigpl.wordpress.com/wp-content/uploads/2017/12/global-competency-for-an-inclusive-world.pdf

Dzięciołowska K.,Wojtych A. (Redakce). Global Learning in Subject Teaching: Framework and Toolkit. 2020. Warsaw. Global Issues Global Subjects projekt. ISBN 978-83-66150-68-3. Dostupné z: https://www.humanitas.si/wp-content/uploads/2022/09/Global-Learning-in-Subject-Teaching-FrameworkToolkit.pdf

AKTIVNÍ UČENÍ A KRITICKÉ MYŠLENÍ

Mnoho učitelů se snaží učit tak, aby za pomoci čtení a psaní rozvíjeli kritické myšlení. Chtějí, aby jejich žáci nebyli nuceni pouze memorovat, ale aby se ptali, zkoumali, tvořili, řešili, interpretovali a diskutovali o látce v jejich předmětech. Studie ukazují, že aktivní hodiny, pokud jsou účelné a dobře organizované, jsou často těmi, v nichž si žáci osvojí látku nejúplněji a nejužitečněji. Plnohodnotné a užitečné učení znamená, že žáci mohou přemýšlet o tom, co se naučili, aplikovat to v reálných situacích nebo směrem k dalšímu učení a také mohou pokračovat v učení samostatně (Gardner 1993; Marzano 2001).

Švýcarský psycholog Jean Piaget před několika lety prokázal, že se učíme tak, že si vytváříme náhled na svět na základě pojmů/konceptů, které již známe. V procesu porozumění světu nahrazujeme své staré koncepty a tím rozšiřujeme svou schopnost v budoucnu více porozumět fungování světa.

Existují tři fáze, které odpovídají činnostem učení, jež Piaget a jeho následovníci identifikovali.

V této kuchařce najdete třífázový model výuky, který je používán v rámci projektu Čtením a psaním ke kritickému myšlení (RWCT – Reading and writing to critical thinking). Jednotlivé fáze vyučovací hodiny jsou následující: **Evokace, Uvědomění si významu nových informací a Reflexe**. Tyto termíny zavedli Jeannie Steeleová a Kurt Meredith (1997). Model učení se nazývá **E-U-R**.

Protože se žáci **učí pomocí znalostí, které již mají**, měli by učitelé začít vyučovací hodinu tím, že získají od žáků jejich předchozí znalosti a pojmy a připraví je na učení kladením otázek a stanovením cílů učení. Tato fáze učení se nazývá **evokace**.

- **Evokace** je první fáze procesu učení.
- Žáci si vybavují to, co si myslí o tématu, které mají studovat, co o něm vědí jistě, co se jen domnívají, jaké o něm mají otázky.
- To, co mají učící se na začátku učení v hlavě a vybavují si, se v procesu vybavování (evokování) strukturuje a díky tomu se v další fázi mohou nové informace zařadit na vhodné místo v mysli těch, kdo se učí.
- V procesu vybavování se vyvolává vnitřní motivace pro učení (jinak řečeno – zvědavost na to, jak to tedy je doopravdy; potřeba získat nové informace pro vyřešení otázky; chuť něco zažít nebo si vyzkoušet, čím bychom mohli potvrdit nebo vyvrátit svou hypotézu atd.).
- Již v této fázi se žáci učí (nejde jen o přípravu na učení).

Protože se žáci **učí tím, že hledají smysl,** tedy zkoumáním a dotazováním, měli by je učitelé v dotazování podporovat. A protože zkoumání je činnost, ve které se člověk může zdokonalit, měli by učitelé žákům ukázat, jak se ptát, klást otázky, hledat a zkoumat informace. Tato fáze učení se nazývá **Uvědomění si významu nových informací**.

- → **Uvědomění si významu nových informací** je druhou fází procesu učení.
- → Žáci aktivně zpracovávají zdroj nových informací, procházejí novou zkušeností.
- → Žáci propojují nové informace, které v této fázi přicházejí z vnějšího zdroje (text připravený učitelem/kou, videoprojekce, pokus, exkurze, …), s informacemi, jež si vybavili a utřídili v první fázi procesu učení.

A konečně, protože **učení mění naše staré představy a rozšiřuje naši schopnost učit se novým věcem**, učitelé by měli žáky podněcovat k tomu, aby se zamysleli nad tím, co se naučili, prozkoumali důsledky, použili je nějakým užitečným způsobem a změnili své staré způsoby uvažování o daném tématu. Tato fáze učení se nazývá **reflexe**.

- → **Reflexe** je třetí fází procesu učení.
- → Žák/yně se ohlíží za procesem učení, kterým právě prošel/la, a formuluje si svůj nový obraz tématu nebo problému (co teď o něm ví, co si potvrdil/a, co si opravil/a, jaké otázky zůstaly nezodpovězeny, čemu by se chtěl/a o tématu příště naučit).

E – U – R slouží učiteli, aby plánoval svou výuku tak, aby zachovala co nejvíce rysů přirozeného učení, které je nejefektivnější. Modelů a pomůcek pro plánování výuky existuje celá řada. Model E – U – R považujeme za jednoduchý a současně účinný. Stejně jako všechny modely ho nelze používat dogmaticky, ale tak, aby sloužil on nám, a ne my učitelé jemu.

PŘÍKLADY METOD „ČTENÍM A PSANÍM KE KRITICKÉMU MYŠLENÍ“

Uvedené metody lze využít v různých fázích procesu učení (model E-U-R):

- → **Pětilístek** (evokace, reflexe),
- → **Podvojný deník / Dvojitý zápisník** (uvědomění si významu nových informací),
- → **INSERT** (uvědomění si významu nových informací),
- → **Volné psaní** (evokace, reflexe).

PĚTILÍSTEK

Metoda od žáků vyžaduje, aby syntetizovali své znalosti a názory. Podporuje schopnost vybrat ty nejpodstatnější informace z daného textu a shrnout je stručně a výstižně do pětiřádkové „básně".

Postup

Žáci si samostatně přečtou daný text a poté vyplní následující šablonu:

1/ První řádek je jednoslovný popis textu/tématu (podstatné jméno).

_____

2/ Druhý řádek představují dvě přídavná jména, která text nejlépe charakterizují.

_____ _____

3/ Třetí řádek vyjadřuje děj/akci tématu pomocí tří sloves.

_____ _____ _____

4/ Čtvrtý řádek je věta o čtyřech slovech (sloveso může chybět).

_____ _____ _____ _____

5/ Poslední řádek je jednoslovná asociace nebo synonymum související s tématem.

_____

Příklad

1. řádek	Čtení
2. řádek	Zajímavé - Zábavné
3. řádek	Ukazuje - Učí - Směřuje
4. řádek	Mám - Rád - Své - Knihy
5. řádek	Učení

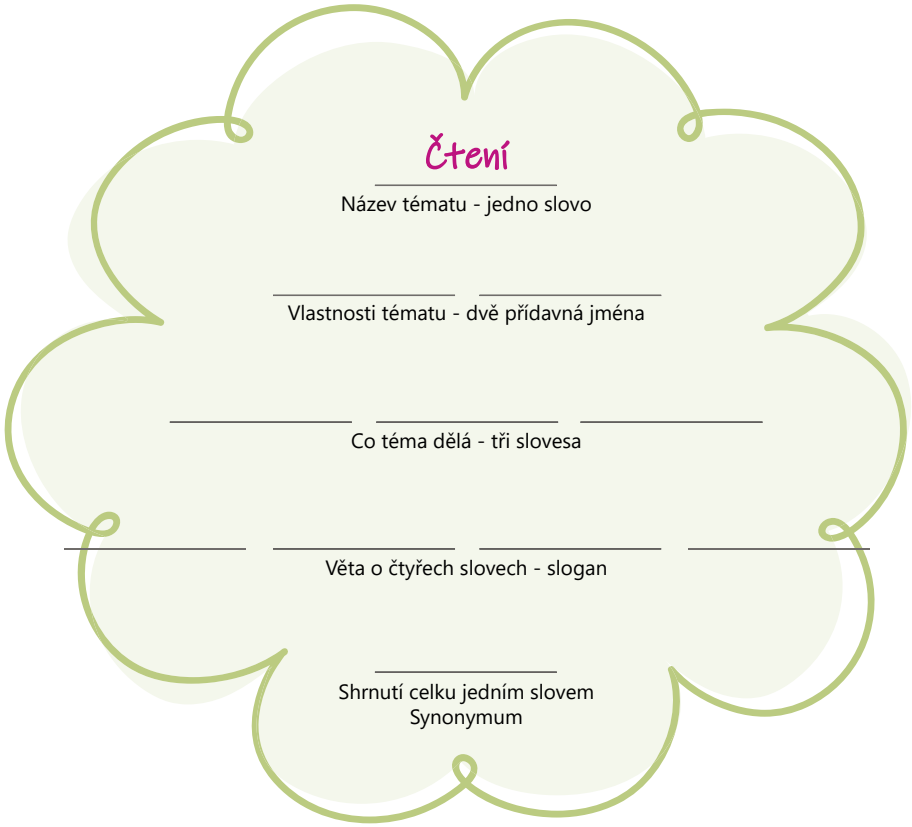

PODVOJNÝ DENÍK / DVOJITÝ ZÁPISNÍK

Slouží k zaznamenání podstatných myšlenek, žák má možnost se vyjádřit k textu a přidat vlastní myšlenky. Žák/yně text spojuje se svými znalostmi, otázkami, asociacemi, předpoklady – sám/a se sebou – a vytváří si na něj názor. Metodu lze použít u textů libovolné délky a je vhodná i pro celé knihy.

Postup

Učitel rozdá žákům text a požádá je, aby si při individuálním čtení vybrali několik částí textu, které je zajímají, přitahují, překvapují, chtějí je komentovat nebo se o nich dozvědět více. Je dobré dát žákům nějaký minimální očekávaný počet těchto částí.

Žáci si rozdělí stránku papíru vertikálně na dvě části:

- → do levého oddílu si zapisují (formou citátů) části přečteného textu (pasáže, věty, myšlenky a jednotlivá slova), které je zaujaly – a chtějí je nějak okomentovat ve druhém oddílu,
- → do pravé části si zapisuj své komentáře (jejich komentáře mohou být souhlasné i nesouhlasné, mohou je rozvádět, klást otázky, formulovat hypotézy, psát své aspirace a povzdechy, svá shrnutí, doplnění, zobecnění a konkrétní příklady...).
- → Učitel pracuje paralelně se třídou – také čte text, také přepisuje výroky, také píše své komentáře do pravého sloupce.

Příklad

Citát z textu, videa, ...	Komentář, myšlenka, ...
• konkrétní pasáž z textu • zajímavá jazyková formulace • citát • klíčová událost • faktický údaj • hlavní myšlenka • problém	• reakce na výrok • teorie nebo hypotéza • srovnání • vysvětlení • diskuze o významu • předpokládané možné reakce na text

INSERT

Je to jedna ze základních metod kritického myšlení. Lze ji použít při čtení odborného textu, jako součást fáze **uvědomění si významu nových informací a reflexe**. Čtenář se aktivně zapojuje do práce tím, že zaznamenává značky, kterými vyjadřuje svůj postoj k informacím obsaženým v textu.

INSERT znamená:

Interactive (interaktivní)
Noting (poznámkový)
System for (systém pro)
Effective (efektivní)
Reading and (čtení a)
Thinking (myšlení)

Postup

- → Žáci obdrží od učitele text (může být kombinace textu, obrázků, map, grafů…) úměrný svému věku délkou i náročností.
- → Učitel představí systém čtyř značek (✔, +, ?, -) a zveřejní ho na viditelné místo.

✔	informaci znám, je v souladu s mými dřívějšími vědomostmi
+	informace je pro mě nová, přijímám ji
?	informaci nerozumím, je mi nejasná, potřebuji ji rozvést, konkretizovat, chci se dozvědět víc
-	informace je v rozporu s tím, co vím z dřívějška

Úkolem žáků je ve stanoveném časovém limitu individuálně pročítat text a opatřovat jej zmíněnými symboly. Je dobré, dá-li učitel žákům konkrétní limit v počtu značek na odstavec (nebudou se pak tolik lišit délkou času potřebného k práci). Není tedy nutné, aby žák označil každou informaci, kterou text obsahuje.

- → Během činnosti žáků pracuje i učitel – také opatřuje text značkami. (Jednak získá představu o časové potřebě žáků, jednak si předem promyslí své ? a - .)
- → **Reflexe:** Po uplynutí času vyzve učitel žáky, aby se individuálně vydali ke čtyřem flipům (na každém je jedna ze čtyř značek) na stěnách třídy a ze svých značek na ně vlastními slovy stručně zapsali výběr těch pro ně nejdůležitějších.

VOLNÉ PSANÍ

Metoda používaná při **evokaci** nebo **reflexi**. Volné psaní pomáhá prohloubit schopnost přemýšlet o daném tématu. Cílem není psát stylisticky dokonale, ale předložit souvislý myšlenkový celek. Jde o rozvíjení schopnosti nacházet nové asociace nebo originální chápání tématu. Jedná se o časově omezenou aktivitu (obvykle dvě až deset minut). Během psaní žáci nesmějí přestat psát, dokud čas neskončí, ani vracet se k již napsanému. Žáci nemusí přemýšlet o gramatice. Po uplynutí časového limitu přečtou své texty partnerům ve dvojicích. Snaží se najít místa, kde mají stejné myšlenky. Poté se dvojice dobrovolně podělí o svou práci s celou třídou.

ZDROJE

Crawford, A., W. Saul, S. R. Mathews. 2005. *Teaching and learning strategies for the thinking classroom*. New York: The International Debate Education Association.

Gardner, H. 1993. *Frames of mind: The theory of multiple intelligences*. New York: Basic Books.

Marzano, R., D. Pickering, and J. Pollock. 2001. *Classroom instruction that works: Research-based strategies for increasing student achievement.* Washington, DC: Association for Supervision and Curriculum Development.

KYNCL, Libor. *Metody RWCT*. Online. Dostupné z: https://liborkyncl.estranky.cz/clanky/metody-rwct/. [cit. 2024-03-04].

HAUSENBLAS, Ondřej a KOŠŤÁLOVÁ, Hana. Co je E-U-R? *Kritické listy. Čtvrtletník pro kritické myšlení ve školách*. Jaro 2006, č. 22, s. 54-58. ISSN 1214-5823.

„LEDOLAMKY“ PRO GLOBÁLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ

Přínosy používání her určených k prolomení ledů (tzv. ledolamek, icebreakerů) v globálním vzdělávání jsou četné a působivé. Tyto aktivity usnadňují seznamování či utužování vztahů poutavým a příjemným způsobem. Ledolamky pomáhají žákům zapamatovat si zájmy druhých či jejich jména (je-li to potřeba), iniciují konverzaci a vytvářejí pozitivní atmosféru, pomáhají zlepšit vzájemné porozumění a spolupráci. Dodávají skupině energii a zajišťují, že se všichni soustředí a jsou připraveni zapojit se do procesu učení. V prostředí globálního vzdělávání jsou tyto výhody obzvláště cenné, protože pomáhají překonávat kulturní rozdíly a vytvářet soudržné vzdělávací prostředí.

Pokud jsou ledolamky provedeny efektivně, mohou rychle podpořit naladění se na skupinu, nastavit vhodný tón pro nadcházející hodinu a umožnit žákům, aby převzali zodpovědnost za své zkušenosti s učením. Poskytují vynikající příležitost, aby se žáci podělili o svá očekávání, a umožňují tak učitelům plynule představit téma dne. Tyto aktivity umožňují žákům vybavit si a sdílet své předchozí znalosti a zkušenosti s daným tématem (viz fáze „Evokace“ výše) a také naslouchat podnětům ostatních členů skupiny.

Níže uvádíme několik návrhů ledolamek, které mohou být užitečné při zahájení výuky v rámci globálního vzdělávání.

„GLOBINGO“ – GLOBÁLNÍ BINGO

Tato aktivita funguje dobře v malých i velkých skupinách, pomáhá lidem se vzájemně potkávat a bez námahy navazovat kontakt. Pomáhá také usnadnit diskusi a sdílení zkušeností k tématu lekcí.

1. Vytiskneme pro každého ze žáků pracovní list Globingo (**Ledolamky – příloha č. 1**). Je možné použít šablonu uvedenou v příloze nebo si vytvořit vlastní verzi. Tuto aktivitu lze snadno upravit tak, aby odpovídala tématu lekce. Je možné vytvořit globingo na jakékoliv téma, například o migraci, změně klimatu, kulturní rozmanitosti či aktivismu. Počet otázek na listu můžete také upravit podle toho, kolik máte na tuto aktivitu času.
2. Rozdáme žákům list globingo a propisky.
3. Vysvětlíme jim, že mají 15 minut (nebo jiný časový úsek) na to, aby se vzájemně potkávali. Během této doby by se měli navzájem představit (pokud lekci děláme s novou skupinou) a hledat lidi, kteří odpovídají vlastnostem na listu globingo.
4. Jakmile najdou osobu se správným rysem (platí pro ni výrok v jedné z kolonek), musí její jméno zapsat do příslušného políčka nebo ji nechat podepsat do příslušného čtverečku. Obvykle je povoleno zapsat jméno každé osoby pouze jednou (můžete obměnit dle podmínek).
5. Hra trvá, dokud první osoba, která vyplní všechna políčka, nezavolá „Globingo“ (dle času je možné vybrat například nižší počet potřebných políček).

Dojíždí do školy na kole nebo veřejnou dopravou	Ví, kde bylo vyrobeno jeho/její oblečení	Dokáže vyjmenovat principy fairtrade	Ví, co jsou SDGs
Miluje sledování dokumentů	Zúčastnil/a se stávky za klima	Denně preferuje rostlinné a/nebo lokální potraviny	Kompostuje biologicky rozložitelný odpad
Podpořil/a činnost nějaké charitativní nebo ekologické organizace	Zná knihu/ film/píseň „nezápadního" autora	Zná organizaci hájící lidská práva	Jeho/její rodina omezuje sečení trávníku na zahradě
Dokáže uvést příklad globálních témat	Má telefon starší než 3 roky	Zúčastnil/a se úklidu lesa nebo parku	**GLOBINGO!**

Obrázek: Hrací karta na Globingo.

OVOCNÝ SALÁT

Jedná se o vhodnou aktivitu k prolomení ledů, která lidi rozhýbe a zabaví. Je snadné ji hrát a nevyžaduje velkou přípravu. K této aktivitě jsou zapotřebí **židle** a dostatek prostoru, aby bylo možné židle umístit do kruhu.

1. Necháme každého žáka sednout si na židli a uspořádat ji do kruhu směrem dovnitř. Vybereme jednu osobu, která bude uprostřed, a vyjmeme její židli z kruhu.
2. Vysvětlíme pravidla: Osoba uprostřed musí říci výrok, který se týká alespoň 2 osob v kruhu. Tyto výroky by měly souviset s tématem lekce. Například: „Každý, kdo recykluje odpadky", „Každý, kdo používá veřejnou dopravu", „Každý, kdo dnes ráno pil čaj", „Každý, kdo nosí oblečení vyrobené v Bangladéši". Pokud se výrok týká někoho, kdo sedí v kruhu, musí se tento člověk přesunout ze svého místa a sednout si na jinou židli. Pokud osoba řekne „Ovocný salát", musí se všichni přesunout na jinou židli.
3. Osoba uprostřed se pokaždé snaží posadit. Pokud se to podaří, zůstane někdo jiný bez židle – tato osoba bude nyní uprostřed kruhu. Stojící osoba zahájí nové kolo tím, že řekne jiný výrok.

Poznámka: Lidé se nemohou přesunout na místa po své bezprostřední levici nebo pravici. Každý si může sednout o dvě místa dál, ale nemůže se přesunout bezprostředně nalevo nebo napravo od svého současného místa (pokud se výrok netýká pouze dvou lidí sedících vedle sebe, v tom případě je to v pořádku).

SKUPINOVÁ MAPA

Tato aktivita je obzvláště užitečná při výuce se žáky z různých zemí. Usnadňuje vzájemné poznávání a sdílení osobních příběhů a hodnot.

1. Vyzveme žáky, aby se umístili na pomyslnou mapu umístěnou v místnosti (určíme si pomyslný střed/sever/apod.). Místo v mapě, na které se postaví, představuje jejich domovskou zemi. Poté je požádáme, aby se podělili o jednu vnitřní hodnotu/zvyk, kterou získali díky své výchově, a vysvětlili proč je pro ně významná/ý.
2. Vyzveme žáky, aby se v případě zájmu podělili o krátký příběh. (Diskuse o zvycích a hodnotách z dětství podporuje větší porozumění a pomáhá budovat silnější vazby ve skupině.)
3. Případně můžeme žáky požádat, aby se na mapě postavili na místa, kde žili nebo kam cestovali, odkud pochází jejich prarodiče, apod.

PIŠKVORKY „NAŠE VÁŠNĚ“

Cílem této ledolamky je pomoci žákům poznat se a určit jejich hodnoty, zájmy a činnosti, které mají pozitivní dopad a které mohou později sdílet.

1. Poskytneme každému žáku mřížku 3 × 3 (**Ledolamky – příloha č. 2**) a požádáme je, aby každý čtverec vyplnili jinou osobní vášní. Povzbudíme je, aby do něj zahrnuli vášně související s životním prostředím (například turistika nebo sbírání odpadků), zlepšováním komunity (například dobrovolnictví) nebo globálními záležitostmi (například aktivismus nebo dárcovství). *Tip – žáci si mohou mřížku také sami namalovat.
2. Po vyplnění mřížek necháme žáky projít se po místnosti a porovnat si vyplněné informace. Když v obou mřížkách najdou **shodnou** vášeň, měli by si navzájem podepsat odpovídající čtvereček.
3. Vítězem se stává žák, který nasbírá podpisy tak, aby vytvořil trojici v řadě (svislou, vodorovnou nebo úhlopříčnou). Ve hře můžete pokračovat a hrát na více vítězů.

ZDROJE

Cserti, R., & Cserti, R. (2024). *61 Ice breaker Games [That your team won't find cheesy] | SessionLab*. SessionLab. Dostupné z: https://www.sessionlab.com/blog/icebreaker-games/

Harper, H. (2023). Ice Breaker bingo & how to play it with your team. QuizBreaker. Dostupné z: https://www.quizbreaker.com/icebreaker-bingo

Great group games. (2019). *Fruit salad*. Great group games. Dostupné z: https://greatgroupgames.com/fruit-salad

Přílohy k ledolamkám naleznete na tomto odkazu: https://eshop.arpok.cz/eshop/svet-v-souvislostech_kucharka-napadu_gv/

MAPY A VNÍMÁNÍ SVĚTA

Jak mohou mapy ovlivnit náš pohled na svět? Nabízíme vám krátké zamyšlení, které můžete použít pro vlastní přemýšlení o globálních tématech nebo jako inspiraci k lekci pro své žáky.

Jak to můžeme udělat?

Pokládejme otázky... 10–15 minut

Otevřeme téma položením otázek:

- *Proč je sever na mapách vždy nahoře a jih dole?*
- *Proč nultý poledník prochází Greenwichem, a ne Bangkokem?*
- *Kdo a proč nakreslil tyto mapy? (např. mapy světa, které používáme ve škole, v hodinách dějepisu, zeměpisu)*
- *Jaké asociace se vám vybaví, když slyšíte slova „jih" a „sever"?*
- *Proč si myslíte, že tomu tak je?*

Videotip: Muži s mapou – Videacesky.cz. (2024). Proč je sever nahoře.
Dostupné z: https://videacesky.cz/video/muzi-s-mapou-proc-je-sever-nahore

Je mapa věrným zobrazením světa? 25 minut

Vyzveme žáky, aby se podívali na různé mapy/zobrazení světa na mapách níže a zapsali své odpovědi na otázky:

- *Jak se tyto mapy liší? Jak jsou orientovány, která země je ve středu, jak jsou zobrazeny rozlohy jednotlivých světadílů?*
- *Může mapa nějak ovlivnit naše vnímání světa? Jak?*

***Tip:** Grafiky o tom, jaké jsou naše mylné představy o světě a jak vznikají, najdete na webu: https://storymaps.arcgis.com/stories/eb847d7d379f4732aa1b46fc6ddc4bda

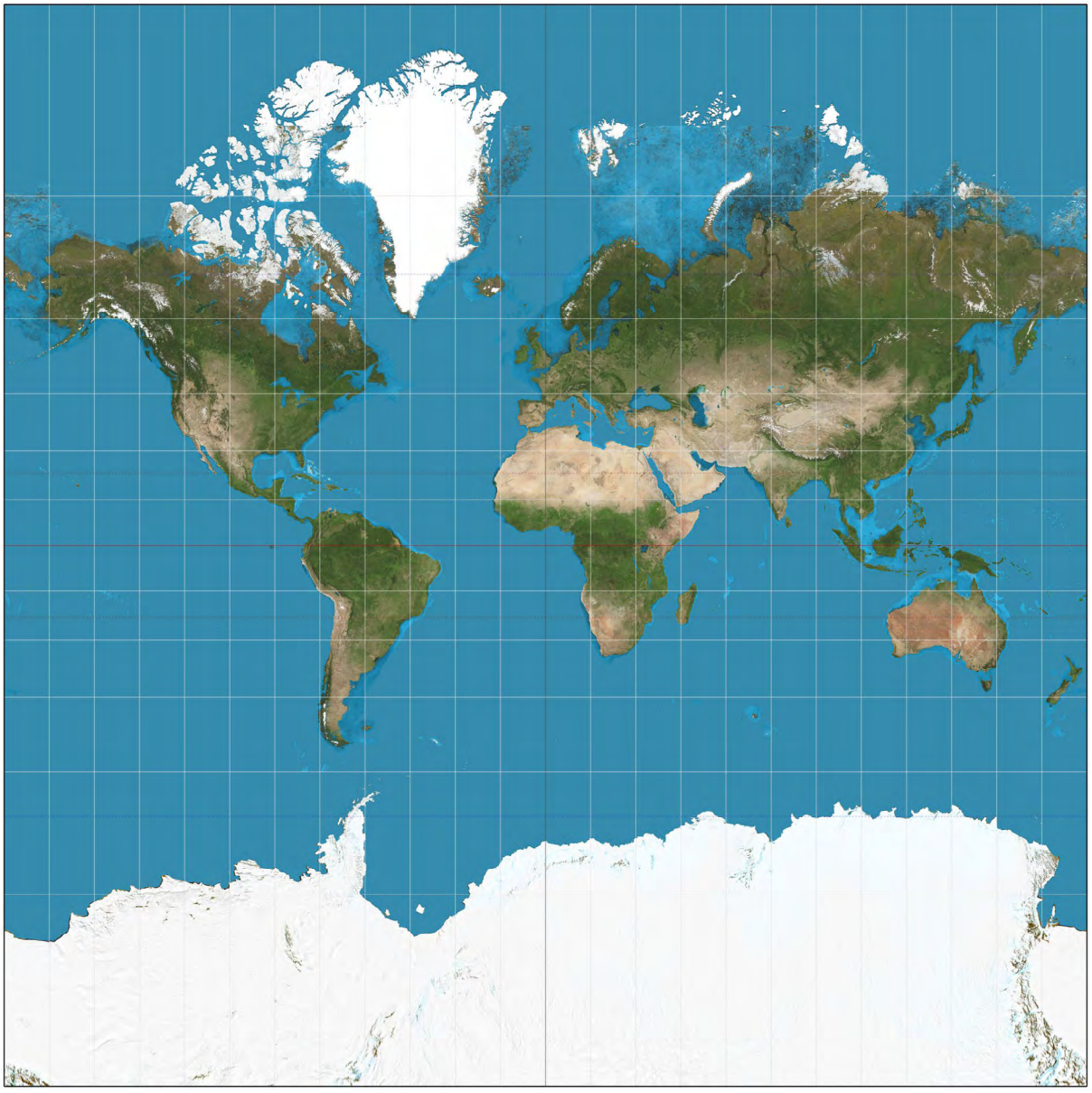

Zdroj: Strebe. 2011. Wikimedia Commons. Dostupné z: https://cs.m.wikipedia.org/wiki/Soubor:Mercator_projection_Square.JPG

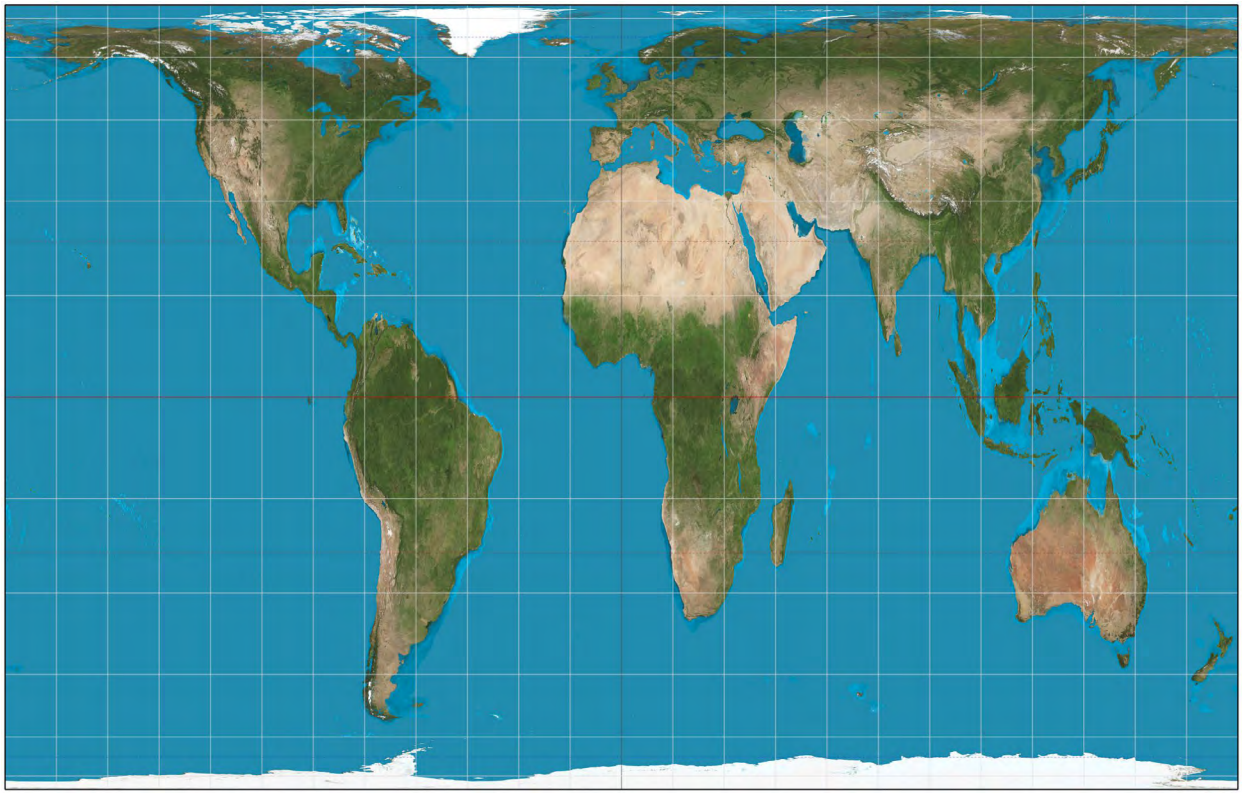

Zdroj: Strebe. 2011. Wikimedia Commons. Dostupné z: https://cs.m.wikipedia.org/wiki/Soubor:Gall%E2%80%93Peters_projection_SW.jpg

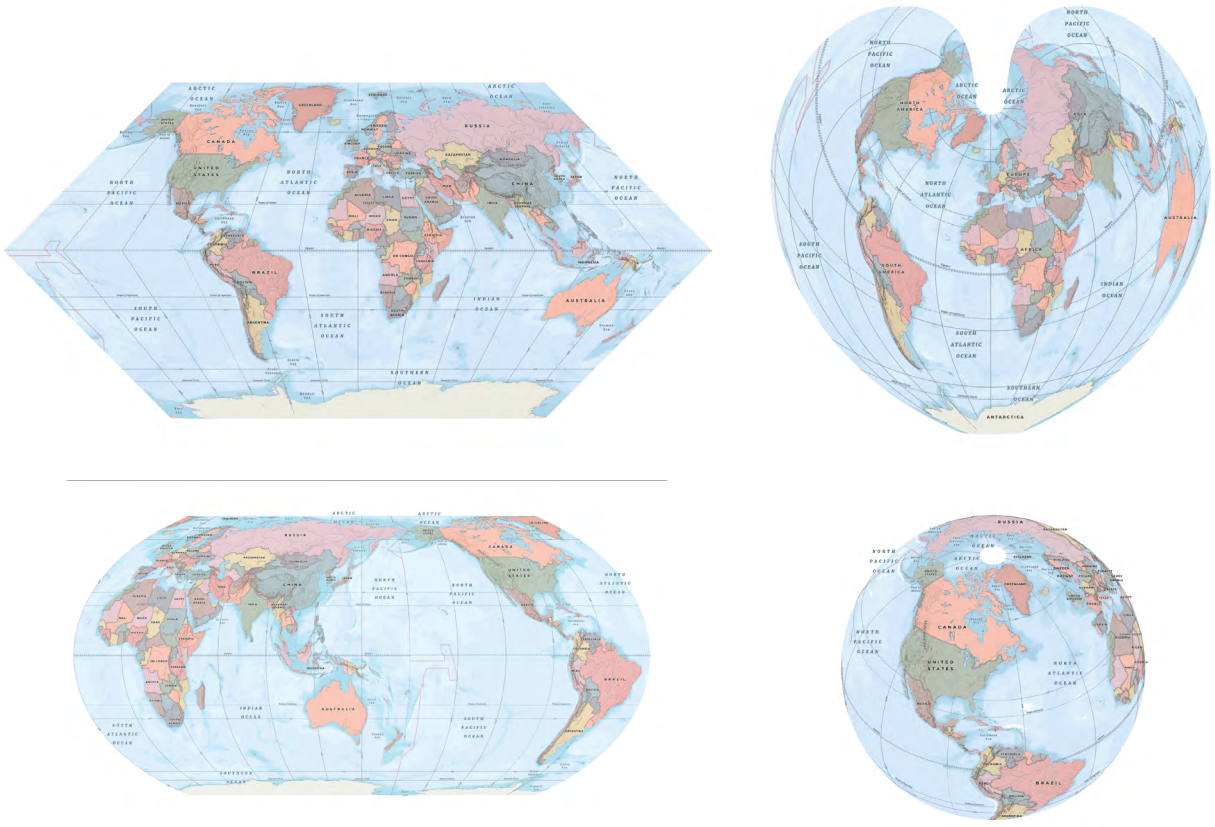

Zdroj: Jakub Koníček. 2024. Data: Esri, TomTom, Garmin, FAO, NOAA, USGS, © OpenStreetMap contributors, and the GIS User Community.

Která mapa je nejvěrnější? 15–25 minut

Použijeme video „Gall-Petersovo zobrazení" (Mercator vs Peters projection map („West Wing" Season 2 Episode 16, https://www.youtube.com/watch?v=H3Xyz9MgDWA, délka 3:59 minut, anglicky s anglickými titulky, je možné využít automatický překlad titulků do českého jazyka nebo využít přepis z **přílohy**: **Mapy_Přepis videa_Gall Petersovo zobrazení**) jako podklad pro zamyšlení nad tím, jak mapy a zobrazení světa mohou ovlivňovat naše vnímání.

Diskutujeme nad otázkami, které vyvolalo sledování videa (či práce s přepisem). Diskuze o tématech antropocentrismu může vyvolat mnoho otázek a emocí. Neměl by chybět prostor ke sdílení emocí, názorů žáků, hodnot a postojů (k tomuto lze využít i další nástroje, např. metody Filozofie pro komunity, viz: Filozofie pro komunity (PDF) – e-shop ARPOK).

***Tip:** Pokud pracujeme s lekcí při výuce jazyků, lze využít například transkript v angličtině, objasnit nová slova, rozebrat větnou stavbu apod.

INFORMACE:

Mercatorovo zobrazení světa: mapa zobrazující svět se správnými úhly a vzdálenostmi mezi kontinenty. Povrch Země na rovníku je zobrazen velmi přesně, zatímco velikost a tvar polárních oblastí jsou značně zkreslené. Mapa nezobrazuje správné poměry mezi rozlohami kontinentů – ty se zvětšují, jak se vzdalujete od rovníku směrem k severnímu a jižnímu pólu. Čím větší je zeměpisná šířka země, tím více je zkreslená její skutečná velikost.

Mapu nakreslil v roce 1569 vlámský kartograf a geograf Gerardus Mercator, aby pomohl námořníkům při navigaci a plánování cest kolem světa.

Gall-Petersovo zobrazení ukazuje svět se správnými proporcemi kontinentů. Plochy kontinentů jsou zobrazeny ve správné velikosti bez ohledu na to, kde se na mapě nacházejí. Jinými slovy, metr čtvereční je metr čtvereční bez ohledu na to, kde se nachází – na rovníku nebo na severním pólu. Na této mapě se oblasti v blízkosti rovníku zobrazují roztažené, zatímco oblasti v blízkosti severního a jižního pólu zmenšené. Mapu vydal v roce 1974 německý historik a kartograf Arno Peters, který vycházel z dřívější práce skotského vědce Jamese Galla z poloviny 19. století. Gall-Petersova projekce je oficiální mapou Organizace spojených národů a stále více škol po celém světě ji začíná používat. Používáte ji ve škole také?

Pokud se budeme na svět dívat vždy jen z jedné perspektivy, například v mapách budeme používat pouze Mercatorovu projekci, budeme schopni interpretovat svět pouze z jednoho úhlu pohledu, z pohledu naší vlastní kultury, která je pro nás středem světa. Můžeme tedy hovořit o etnocentrickém pohledu na svět, který je problematický, protože všechny ostatní kultury vnímáme jako „jiné", odlišné, hodnotíme je z pohledu naší vlastní kultury a to nás obvykle vede k tomu, že je vnímáme jako méněcenné. Je proto důležité brát v úvahu i jiné perspektivy, jiné pohledy a výklady světa, než je ten náš, a přijmout, že všechny jsou pravdivé a rovnocenné – pro jednotlivce je vždy správný jeho vlastní pohled, což je pochopitelné, ale je důležité připustit tuto možnost i pro ostatní.

Etnocentrismus je termín používaný pro kulturní nebo etnickou zaujatost (ať už vědomou, nebo podvědomou), kdy jedinec nahlíží na svět z perspektivy své vlastní kultury, přičemž svou domovskou skupinu (in-group) stanovuje jako archetypální a všechny ostatní skupiny hodnotí s ohledem na tento ideál. Tato forma tunelového vidění má často za následek:

1. Neschopnost adekvátně pochopit, co je pro člověka důležité.
2. Hodnotové soudy, které upřednostňují domovskou skupinu a prosazují její nadřazenost, čímž se koncept etnocentrismu spojuje s mnoha formami šovinismu a předsudků, včetně nacionalismu, rasismu, a dokonce i sexismu a diskriminace na základě zdravotního postižení. (Baylor, 2012).

ZDROJE

DESJARDINS, Jeff. (2020) Mapped: Visualizing the True Size of Africa. MISC. Dostupné z: https://www.visualcapitalist.com/map-true-size-of-africa/

BAYLOR, Elizabeth. (2012) Etnocentrism, Oxford Bibliographies Online. DOI: 10.1093/OBO/9780199766567-0045. Dostupné z: https://www.oxfordbibliographies.com/display/document/obo-9780199766567/obo-9780199766567-0045.xml

KONÍČEK, Jakub. (2024) Data: Esri, TomTom, Garmin, FAO, NOAA, USGS, © OpenStreetMap contributors, and the GIS User Community.

Strebe. (2011) Wikimedia Commons. Dostupné z: https://cs.m.wikipedia.org/wiki/Soubor:Gall%E2%80%93Peters_projection_SW.jpg

Strebe. (2011) Wikimedia Commons. Dostupné z: https://cs.m.wikipedia.org/wiki/Soubor:Mercator_projection_Square.JPG

LEKCE

Sada nástrojů nabízí 13 lekcí a aktivit do výuky k různým globálním tématům.

Název lekce	Téma	Doporu-čený věk	Čas (min)	Mé poznámky
Příběhy klimatické změny	Klimatická změna	12+	90–120	
Klimatická síť	Klimatická změna	12+	45	
#IShareHerPower	Klimatická změna	14+	90	
Zkušenost migranta	Migrace	15+	90	
Stavba vesnice	Migrace	15+	90	
Také já utvářím svět	Odpovědná spotřeba	13+	45–60	
Tropy v kuchyni	Odpovědná spotřeba	13+	45–90	
Skryto pod palmami	Odpovědná spotřeba	13+	45–65	
Jednoho dne budu…	Lidská práva	14+	90	
Kapky na kameni	Gender	13+	45	
Alenka, hrdinka z říše divů	Gender	8+	45–90	
Vizualizační nástroje pro analýzu dokumentárních filmů	Globální témata, univerzální	12+	35–90	
Globální kompasová růžice	Globální témata, univerzální	12+	25–30	

LEKCE A AKTIVITY

Máte své oblíbené lekce, aktivity a metody? Doplňte si svůj vlastní přehled.

Název lekce	Téma	Doporu-čený věk	Čas	Mé poznámky

Příběhy klimatické změny

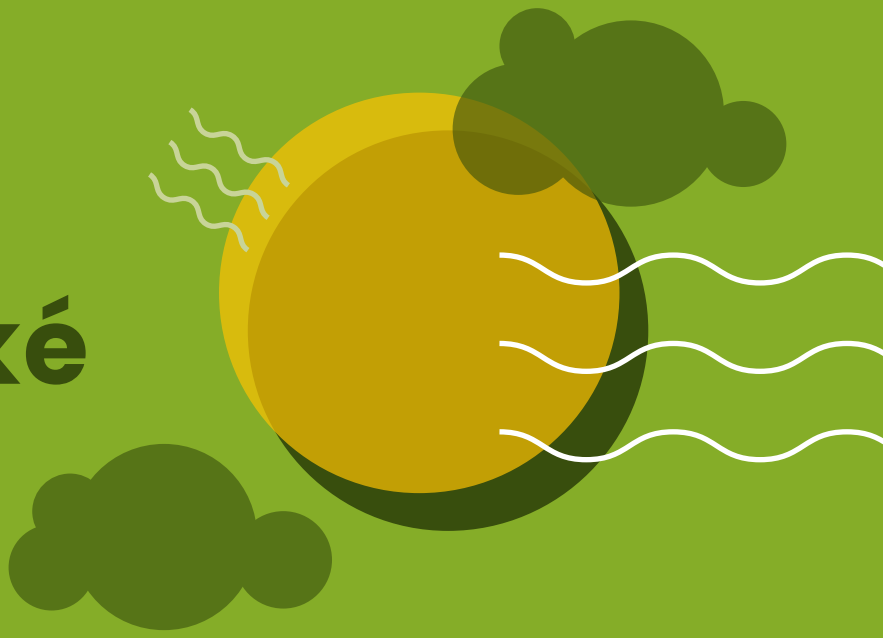

12+	10–30	90–120	
Věk	Počet žáků	Časová náročnost (min)	Náročnost

PŘEDMĚTY

zeměpis, přírodopis, dějepis, OV/ZSV, jazyk a jazyková komunikace

POMŮCKY

- velké plátno/projektor a ozvučení pro promítání filmů
- flipchartový papír (nebo jiný větší formát papíru, např. balicí papír)
- pera/fixy
- telefony

ANOTACE

„Příběhy klimatické změny" je poutavá lekce, která využívá sílu osobního vyprávění příběhů. Žáci získají vhled do globálních témat a příležitost vyjádřit své vlastní zkušenosti. Lekce čerpá inspiraci z metody digitálního vyprávění příběhů (digital storytelling), která se obvykle točí kolem osobních příběhů. Ve své zjednodušené podobě se však stává přístupnější pro realizaci ve třídě.

CÍLE

Žák/žákyně:

- vybere příklad, diskutuje a pomocí vybraných nástrojů přiblíží ostatním osobní příběh dopadů klimatické změny,
- napíše příběh, který se řídí základními dramaturgickými pravidly, a poté určí jeho klíčové prvky, které zpracuje ve vizuální podobě (storyboard) a představí svým vrstevníkům.

POSTUP

EVOKACE

▸ KROK 1 (10 minut)

Představíme několik digitálních příběhů (krátkých videí založených na osobních zkušenostech, které vypráví vypravěč) jako podnět k zamyšlení.

Příklady (na youtube kanále ARPOK):

→ Zachraňme naše životní prostředí (https://youtu.be/OZeigc_0hSs)

→ Ženy z Couffo (https://youtu.be/tGAHcG0hzTU)

▸ KROK 2 (20–30 minut)

Žáci vytvoří menší skupiny, ideální počet je 4–6 osob ve skupině. Je potřeba, aby mezi sebou skupiny měly odstup, aby se nerušily v diskuzi a vytvořily si bezpečné pracovní prostředí.

Prvním úkolem skupin je vzájemně si nasdílet dojmy ze zhlédnutých videí. Je možné žáky povzbudit následujícími otázkami:

O čem videa byla? Co bylo jejich obsahem? Jaká informace/dojem vám zůstává v hlavě? Jaké vás napadají otázky k obsahu videí? Apod.

Dále požádáme žáky, aby se podělili o své zkušenosti s podobnými problémy, s nimiž se v souvislosti se změnou klimatu ve svém životě potýkají.

***Tip:** Pro tuto část je důležité, aby žáci již měli zkušenosti s tématem změny klimatu a s tím, jak ovlivňuje jejich životní prostředí, například z předchozích hodin nebo projektů ve škole. Mohou si také za domácí úkol udělat průzkum o změnách počasí ve své zemi, mohou se zeptat svých rodičů nebo prarodičů, jaké jsou podle nich příznaky klimatické změny / změn počasí v jejich oblasti (viz lekce „Příčiny a důsledky", dostupná z: Příčiny a důsledky (PDF) – e-shop ARPOK). Lekce je využitelná i na obecnější témata, žáci mohou popsat jakoukoliv zkušenost se změnou v přírodě například ve svém okolí.

▸ KROK 3 – UVĚDOMĚNÍ SI VÝZNAMU (40–60 minut)

Vyzveme žáky, aby ve skupině napsali maximálně jednostránkový příběh založený na jejich osobních zkušenostech o tom, jak se ve své zemi/regionu potýkali se změnou klimatu. Při psaní příběhu je vhodné shrnout několik praktických a dramaturgických rad (viz infokoutek níže).

Každá skupina začne psát příběh (jeden příběh/skupina) na základě svých osobních zkušeností. Jakmile jsou příběhy hotové, požádáme žáky, aby našli 8–10 klíčových bodů/elementů příběhu.

Žáci by měli tyto klíčové body/elementy vizualizovat. Mohou nakreslit všechny prvky/body příběhu, jeden bod/papír. Nebo mohou použít roli papíru a mohou nakreslit prvky vedle sebe a vytvořit tak jakýsi filmový pás.

▸ KROK 4 – REFLEXE (20 minut)

Na závěr se skupiny podělí o své příběhy, přečtou je nahlas a představí vizuální výsledky. Žákům je třeba připomenout, že tato aktivita není jen o vyprávění, ale také o poslouchání příběhu – všichni bychom měli pozorně naslouchat.

Formou otázek provedeme reflexi tvorby příběhu.

- → Jaké jste měli pocity při sdílení osobních příběhů? Jak jste vybrali příběh ke zpracování?
- → Jaké metody jste použili ke zpracování příběhu?
- → Co jste si o klimatické změně odnesli z vašeho příběhu, z příběhů ostatních skupin?
- → Jak byste mohli daná zjištění využít dále?

INFOKOUTEK

STORYTELLING

Vyprávění příběhů (storytelling) bylo vždy nedílnou součástí lidských dějin; utváří jazyk, pomáhá jednotlivcům dávat smysl realitě, která je obklopuje, umožňuje komunikaci a výměnu znalostí a zkušeností. Je to praxe společná všem kulturám a tradicím. Autobiografické vyprávění pomáhá jednotlivcům rozvíjet větší sebeuvědomění i porozumění svým životním zkušenostem, a to po obousměrné trajektorii směrem k sobě samému i k druhým.

Prostřednictvím příběhů mohou žáci získat vhled do různých kultur, perspektiv a historických souvislostí. Toto seznámení podporuje empatii a rozšiřuje jejich pohled na svět, pomáhá jim ocenit rozmanitost a rozvíjet inkluzivnější myšlení. Porozumění různým kulturním vyprávěním pomáhá žákům navázat kontakt s vrstevníky z celého světa a podporuje globální občanství. Vyprávění příběhů podporuje kritické myšlení a dovednost řešit problémy.

Další důležitou součástí vyprávění příběhů je jejich sdílení mezi účastníky. Naslouchání příběhu jiné osoby nevyhnutelně vytváří mezi jednotlivci spojení. Mohou vidět, jak jejich vlastní příběh působí na ostatní účastníky, a mohou také zažít účinek sdílení svých často velmi osobních příběhů nebo plánů do budoucna s ostatními.

Příběhy často vyvolávají emoce a pomáhají žákům spojit se s vlastními pocity i pocity ostatních. Toto emoční zapojení podporuje sociální rozvoj tím, že zlepšuje empatii, emoční inteligenci a mezilidské dovednosti. Prostřednictvím vyprávění příběhů mohou žáci bezpečným a strukturovaným způsobem zkoumat a vyjadřovat své vlastní zážitky a emoce.

Několik rad pro psaní příběhu:

- → Příběhy by měly být psány srozumitelným jazykem: „Pište tak, jak mluvíte, vyhněte se literárním výrazům."
- → O čem je váš příběh? Odpovězte jednou větou!
- → Osobní přístup, jedinečné perspektivy (úhly pohledu).
- → Příběh by měl obsahovat přibližně 180–320 slov.
- → Příběh by měl mít oblouk a strukturu.

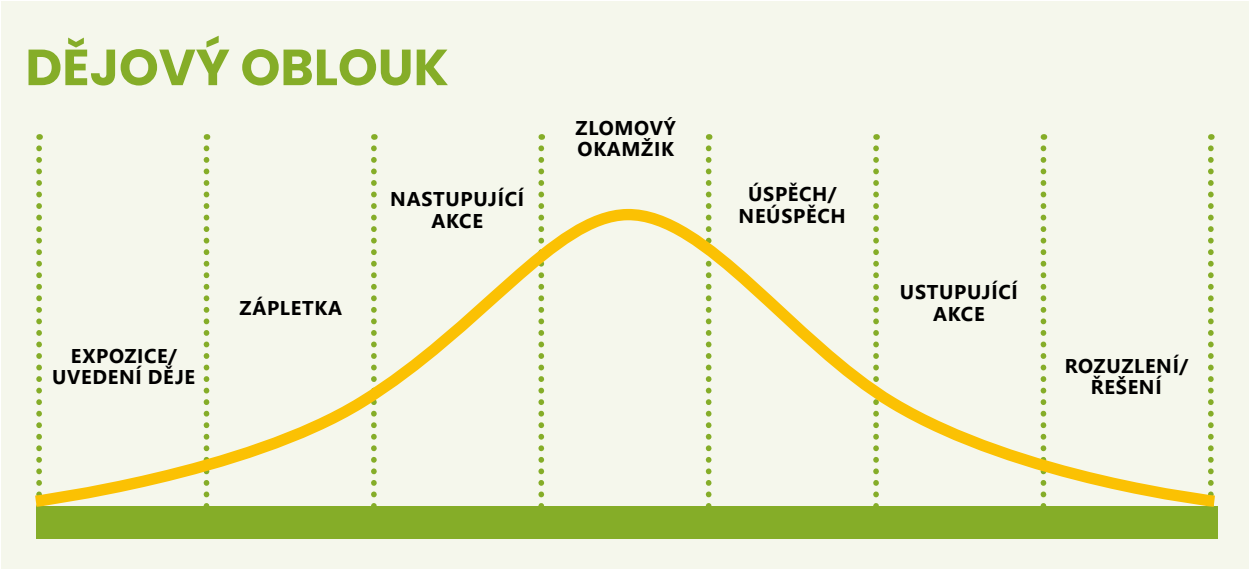

Obrázek: Dějový oblouk (Anthropolis, 2024)

ROZŠIŘUJÍCÍ INFORMACE

Pokud je na aktivitu více času a máme kapacitu a zájem jej zpracovat technicky, mohou účastníci vytvořit digitální verzi svého příběhu:

- zaznamenat příběh vyprávěný jedním z autorů,
- vytvořit digitální obrázky (fotografie a/nebo naskenované verze dříve vytvořených kreseb),
- příběh sestříhat pomocí některého z bezplatných střihových programů či aplikací (např. aplikace DaVinci Resolve pro notebooky nebo aplikace CapCut pro střih videa),
- vytvořit společné promítání pro celou skupinu. O vytvořených krátkých videích můžete diskutovat, je však důležité je nehodnotit.

Digitální zpracování příběhu pomáhá zvyšovat motivaci žáků, obzvláště pokud nezpracovávají osobní příběh. V tomto případě je také dobré jim dát prostor k výběru techniky zpracování videa (animace, práce s fotografií apod.)

ZDROJ

Konsorcium projektu „Klub globálního vzdělávání“. (2024). Příběhy Klimatické změny – Anthropolis.

Klimatická síť

12+	10–25	45	
Věk	Počet žáků	Časová náročnost (min)	Náročnost

PŘEDMĚTY

zeměpis, přírodopis, OV/ZSV, český jazyk, anglický jazyk

POMŮCKY

- klubko vlny nebo provázek
- nalepovací papírky (post-it/samolepicí papírky)

ANOTACE

Lekce je zaměřena na představení tématu změny klimatu ve výuce. Žáci hledají souvislosti (příčiny a důsledky) mezi vybranými pojmy s tématem klimatické změny. Lze pracovat s celou třídou nebo menšími skupinami žáků.

CÍLE

Žák/žákyně:

- hledá souvislosti mezi konkrétními pojmy, určuje příčiny a důsledky změny klimatu,
- naslouchá argumentům spolužáků a formuluje své názory k příčinám a důsledkům klimatické změny.

POSTUP

▸ KROK 1 – EVOKACE (10 minut)

Na post-it papírky (lepicí štítky apod.) napíšeme několik slov týkajících se změny klimatu a rozdáme je žákům stojícím v kruhu. Každý žák si své slovo viditelně nalepí na oblečení (jako jmenovku).

Máme několik možností, jak slova vybrat:

1. Sepíšeme slova sami a náhodně je rozdáme žákům (tato varianta je vhodná, pokud chceme zjistit, jak nad danými pojmy žáci přemýšlí).

2. Využijeme brainstorming – žáci sami vymyslí dané pojmy (tato varianta je vhodná např. jako opakování předchozích lekcí).

3. Žáci vyberou klíčová slova týkající se klimatické změny z přečteného textu / zhlédnutého videa apod. (tato varianta může žákům usnadnit následnou část – hledání souvislostí).

▸ KROK 2 – UVĚDOMĚNÍ SI VÝZNAMU (25 minut)

Vysvětlíme žákům, co se bude dít: *„Dostali jste slova, která mohou souviset se změnou klimatu. Házejte si klubkem a vysvětlujte vztah mezi slovem, které máte nalepené na sobě, a slovem, které má na sobě osoba, které klubko házíte. Po celou dobu držte přízi pevně v rukou."*

Zvolíme žáka, který aktivitu začne, a předáme mu klubko provázku. Vyzveme jej, aby si vybral slovo některého ze spolužáků a vysvětlil, jaká je mezi jeho a tímto slovem souvislost. Poté hodí klubko provázku vybranému spolužákovi, konec provázku však drží pevně v rukou – představuje vazbu mezi zvolenými slovy.

Další žák si opět vybere slovo, které s tím jeho souvisí, tuto souvislost vysvětlí a hodí klubko s provázkem příslušnému spolužákovi. Provázek drží v rukou, aby byla vazba mezi zvolenými slovy viditelná. Takto pokračujeme dokud nebudou mít všichni žáci v ruce provázek.

Žáci mohou klubko provázku obdržet několikrát, ale nemohou ho dvakrát po sobě hodit stejnému spolužákovi.

Na konci aktivity je z provázku vytvořena složitá síť představující vzájemnou závislost mezi příčinami a důsledky změny klimatu.

▸ KROK 3 – REFLEXE (10 minut)

Na závěr žákům položíme otázku:

„Co jste si díky této síti uvědomili nového? Jak přemýšlíte o klimatické změně a zmíněných pojmech?"

Síť je také možné si pro pozdější práci překreslit, vyfotit, diskutovat o tom, které pojmy jsou příčiny, které jsou důsledky klimatické změny, či zdali lze některá spojení přerušit. Je také možné házet míček znovu v opačném pořadí (tak, že jej namotáme zpět na klubíčko).

INFOKOUTEK

Příklady slov: sucho, průmysl, tání ledu, hurikán, konflikty, záplavy, silniční doprava, plýtvání potravinami, pobřežní eroze, suchozemská biodiverzita, zemědělství, migrace, chemická hnojiva, mořská biodiverzita, lesní požáry, zvyšování hladiny moří, nedostatek vody, chov zvířat, nemoci, CO_2, hladomor, oceány, zvířata, znečištění, udržitelnost, nerůst, odpovědná spotřeba, globalizace, chudoba, adaptace, odlesňování…

Pro mladší: sucho, jízda autem, záplavy, CO_2, plýtvání jídlem, skleníkový efekt, omezení nakupování, nárůst teploty, vlny veder, vytápění domu, migrace, zvyšování hladiny moře, tání ledovců…

ROZŠIŘUJÍCÍ INFORMACE

Ve druhé fázi můžeme žáky požádat, aby vyhledali obrázky znázorňující daná slova a vytvořili z nich fresku zobrazující příčiny a důsledky klimatické změny. Kombinace slov a obrázků je názornější.

ZDROJ

Konsorcium projektu „Klub globálního vzdělávání". (2024). Upravena lekce Climate web - Anthropolis. (https://anthropolis.hu/anthropolis/wp-content/uploads/2022/01/HU-Guide-I-CAN-2021-final.pdf)

#IShareHerPower

14+	5–35	90	
Věk	Počet žáků	Časová náročnost (min)	Náročnost

PŘEDMĚTY

OV/ZSV, zeměpis, umění, dějepis (historie z pohledu žen)

POMŮCKY

- papír A4, fixy, pera, tužky, bílý papír se samolepkami (A5–A6)
- počítač, projektor a připojení k internetu pro sledování videí
- chytré telefony pro účastníky k provádění výzkumu / tablety / přístup k počítači

PŘÍLOHY

Příloha č. 1 – Prezentace

Příloha č. 2 – Seznam aktivistek

Přílohy ke stažení najdete zde: https://eshop.arpok.cz/eshop/svet-v-souvislostech_kucharka-napadu_gv/

ANOTACE

Žáci se seznámí s prací environmentálních aktivistek, prozkoumají práci jedné z nich a vytvoří návrh streetartové samolepky, která bude sdílet její poselství. Žáci získají širší pohled na téma změny klimatu (od inspirativních vůdkyň z komunit Původních obyvatel a/nebo zemí globálního Jihu) a kreativně ztvární toto téma.

CÍLE

Žák/žákyně:

- diskutuje o úloze žen v environmentálním aktivismu,
- hledá vzájemné souvislosti mezi změnou klimatu, lidskými právy, rovností žen a mužů atd., objevuje základní význam klimatické spravedlnosti,
- vytvoří streetartové samolepky, které zvýší povědomí o práci těchto vůdkyň a inspirují ostatní k akci.

POSTUP

▸ KROK 1 – EVOKACE – Představení tématu (15 minut)

Na úvod představíme téma lekce (klimatická a environmentální spravedlnost a oslava vůdčích představitelek, které se tématu věnují). Jednou z možností, jak žáky přimět k přemýšlení o tomto tématu, je zeptat se jich, které vůdčí ženy znají a obdivují.

Požádáme žáky, aby vyjmenovali některá klíčová slova a emoce, které je napadnou, když přemýšlí o změně klimatu.

Následně se žáků zeptáme, zda již někdy slyšeli pojem „**klimatická spravedlnost**" a co pro ně tento pojem znamená. Poté, co se žáci podělí o svůj pohled na věc, můžeme jejich odpovědi doplnit pomocí definice uvedené na snímku prezentace (**příloha č. 1**, nebo infokoutek). V dalších části lekce se budeme věnovat vůdčím osobnostem (aktivistkám), které bojují za klimatickou spravedlnost a v případě dalších environmentálních výzev i za environmentální spravedlnost.

Promítneme krátké videoklipy nebo rozhovory s vybranými aktivistkami, jako jsou Wangari Maathai, Berta Cáceres, Rigoberta Menchu, Vandana Shiva, Autumn Peltier nebo další. Je možné vybrat 1–2 videa (viz **přílohy**), která společně shlédneme ve třídě.

Po každém videu zprostředkujeme krátkou diskuzi se žáky o úloze, kterou tyto ženy hrály ve svých komunitách a v celosvětovém měřítku, o důvodech jejich aktivismu, úspěších a překážkách, kterým čelily.

▸ KROK 2 – UVĚDOMĚNÍ SI VÝZNAMU – Výzkum (20 minut)

Poskytneme žákům seznam těchto aktivistek (**příloha č. 2**) nebo je vyzveme, aby si sami vybrali vůdčí osobnost, která je pro ně inspirativní.

Žáci poté dostanou cca 15 minut (nebo dle potřeb) na to, aby vyhledali a shromáždili informace o životě, úspěších či problémech vybrané aktivistky.

▸ KROK 3 – Představení streetartových samolepek (5 minut)

Ke kreativnímu shrnutí myšlenek a poselství vybraných žen vytvoří žáci v další části streetartové samolepky.

Stručně představíme streetartové samolepky (infokoutek), zmíníme, proč je tato forma uměleckého vyjádření a aktivismu populární, ukážeme příklady streetartových samolepek a podělíme se o příklady, kdy byly samolepky použity k inspiraci ke změně a předání poselství (viz prezentace, **příloha č. 1**).

▸ KROK 4 – Tvorba samolepek (35 minut)

Pokud žáci nemají vlastní, poskytneme jim výtvarné potřeby, jako je papír, fixy, barevné tužky a papír na samolepky, a dáme jim pokyn, aby vytvořili streetartovou samolepku věnovanou vůdkyni, kterou zkoumali.

Samolepka by měla obsahovat: ***jméno vůdkyně, hashtag #IShareHerPower a prvky představující její myšlenky, práci, portrét nebo významný citát.***

▸ KROK 5 – REFLEXE – Sdílení a diskuze (15 minut)

Každý žák je vyzván, aby se se skupinou podělil o svou vytvořenou streetartovou samolepku. Společně diskutujeme o tom, proč si žáci vybrali konkrétní aktivistku, co se dozvěděli během svého výzkumu a jaké poselství jejich samolepka vyjadřuje.

Vyzveme žáky, aby samolepky zodpovědně sdíleli (viz rozšiřující informace – etika streetartu), a povzbudíme je, aby je vylepili na vhodná místa (např. streetartové plochy) a zvýšili tak povědomí o dané otázce.

Také pobídneme žáky, aby se zamysleli nad tím, jak mohou podobné praktiky aktivismu uplatnit ve svém vlastním životě, například tím, že se zapojí do místních nebo globálních iniciativ (napíší dopisy místním vládním úředníkům nebo komunitním představitelům, v nichž se budou zasazovat o problémy, na které upozornili aktivistky).

Žáci by také mohli být vyzváni, aby si stanovili osobní cíle nebo akční plány, jak by mohli pokračovat v podpoře cílů aktivistů, které studovali, a inspirovali se tak k tomu, aby se stali další generací lídrů v oblasti klimatické spravedlnosti.

▸ KROK 6 – Kampaň v sociálních médiích (volitelně)

Vyzveme žáky, aby se o své výtvory podělili na sociálních sítích pomocí hashtagu

#IShareHerPower

čímž rozšíří dopad lekce i mimo fyzický prostor.

INFOKOUTEK

V rámci lekce jsou zmíněny termíny klimatická spravedlnost a environmentální spravedlnost, protože mnoho aktivistek se zabývá širšími environmentálními otázkami, nejen změnou klimatu, a v jejich případě by byl termín klimatická spravedlnost příliš úzký. Zároveň je klimatická spravedlnost pro žáky konkrétnějším příkladem daného tématu.

→ **O klimatické spravedlnosti:**

Jedna z možných definic klimatické spravedlnosti zní: „Dopady změny klimatu nebudou neseny stejně nebo spravedlivě mezi bohatými a chudými, ženami a muži, staršími a mladšími generacemi." Změna klimatu není jen otázkou ochrany životního prostředí, ale také otázkou spravedlnosti a lidských práv. Zatímco ti, kteří jsou za změnu klimatu nejvíce zodpovědní, jsou od jejích dopadů relativně izolováni, právě ti, kteří k ní přispěli nejméně, pocítí její dopady pravděpodobně nejvýrazněji." (UN, 2019)

→ **O streeartových samolepkách:**

Samolepky: Sticker art, známý také jako „slaps", je forma pouličního umění, kdy se pomocí samolepek veřejně zobrazují obrázky nebo vzkazy. Tyto samolepky mohou propagovat politické programy, komentovat problémy nebo sloužit jako podkategorie graffiti. Umělci vytvářejí svá díla ruční kresbou, pomocí domácích tiskáren nebo komerčních tiskařských služeb a často se svými výtvory obchodují nebo je prodávají. Na rozdíl od tradičních graffiti jsou samolepky před použitím přenosné, což umožňuje jejich širokou distribuci a výměnu, někdy i celosvětovou, prostřednictvím graffiti obchodů a internetových obchodů. Samolepky jsou také sběratelsky zajímavé, některé sbírky dosahují počtu desítek tisíc samolepek. Výměny podporují spolupráci mezi umělci a propagují vystavování získaných samolepek. Projekty jako „I am Coal" Cristiny Vanko využívají samolepky ke zvyšování povědomí o otázkách, jako je změna klimatu, což je příkladem jejich role jako „chytrého vandalismu". (Wikipedie, 2024)

→ **Příklady inspirativních příběhů:**
Goldmanova cena za životní prostředí (The Goldman Environmental Prize): https://www.goldmanprize.org/

ROZŠIŘUJÍCÍ INFORMACE

→ Před nalepením samolepek vysvětlíme žákům etiku street artu. Že je to umění vytvářené za účelem sdílení důležitých a inspirativních sdělení a mělo by vždy přidávat estetickou hodnotu prostoru, nikoli z něj ubírat. Je důležité s žáky diskutovat nad výběrem vhodných prostor, jako jsou veřejné plochy pro street art (https://www.annalindhfoundation.org/sites/default/files/documents/network-news/E-book_street%20art_kotatko_final_zmen%C5%A1eny.pdf). Probrat lze i environmentální dopad street artu (https://linkedframe.com/blogs/news/the-ethics-of-street-art-vandalism-or-public-service).

→ Samolepky můžeme naskenovat a vytisknout jich více na samolepkový papír.

→ Případně mohou žáci nakreslit komiks o životě jedné aktivistky. (Tato aktivita však bude trvat déle a možná bude potřeba několik vyučovacích hodin.)

Obrázek: Ukázky streetartových samolepek s poselstvím. (Mondo, z projektu ComEDU: COMICS FOR EDUCATION [2018-2-LV02-KA205-00216]).

ZDROJE

Goldman Environmental Prize. (2024). *The Goldman Environmental Prize*. Dostupné z: https://www.goldmanprize.org/

Cerguta, E. (2024). *The ethics of street art: vandalism or public service?* Undefined. Dostupné z: https://linkedframe.com/blogs/news/the-ethics-of-street-art-vandalism-or-public-service

Přispěvatelé Wikipedia. (2024). *Sticker art*. Wikipedia. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Sticker_art

UN. (2019). *Climate justice*. United Nations Sustainable Development. Dostupné z: https://www.un.org/sustainabledevelopment/blog/2019/05/climate-justice/

Konsorcium projektu „Klub globálního vzdělávání". (2024). IShareHerPower - Mondo.

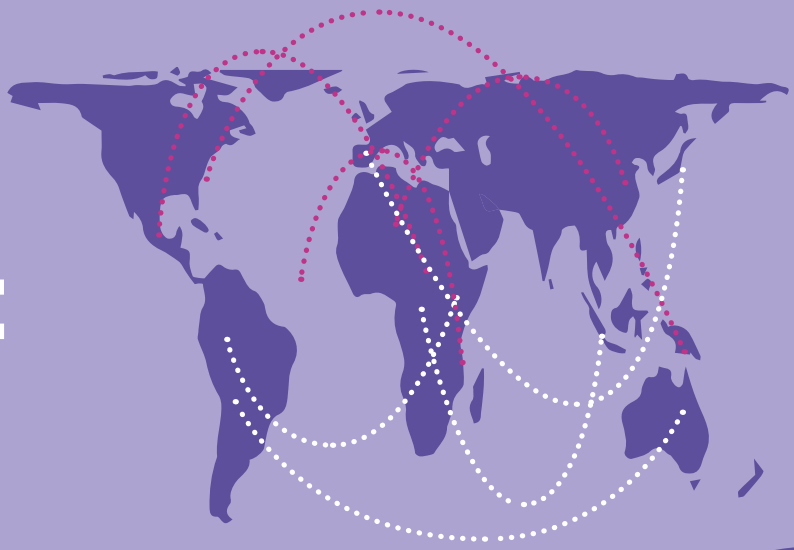

Zkušenost migranta

15+
Věk

5–35
Počet žáků

90 (pro zkrácení času je možné zadat žákům domácí úkol, aby si připravili profil migranta)
Časová náročnost (min)

Náročnost

PŘEDMĚTY

OV/ZSV, zeměpis, angličtina

POMŮCKY

- velké plátno/projektor a ozvučení pro promítání filmů
- flipchartový papír (nebo jiný větší formát papíru, např. balicí papír)
- pera/fixy
- telefony

PŘÍLOHA

Příloha č. 1 – Pracovní list

Příloha ke stažení je dostupná zde:
https://eshop.arpok.cz/eshop/svet-v-souvislostech_kucharka-napadu_gv/

ANOTACE

Lekce se zaměřuje na zkoumání zkušeností migrantů. Žáci vytvářejí profily migrantů, zabývají se důvody migrace, podrobnostmi o cestě a možnými dopady na země původu a cílové země. Žáci jsou povzbuzováni ke skupinové diskuzi prostřednictvím otázek týkajících se pull a push faktorů, povahy migrace a sociálních/ekonomických dopadů migrace. Lekce podporuje kritické myšlení, empatii a porozumění globálním perspektivám. Cílem je podpořit povědomí o složitosti migrace a podnítit úvahy o osobních a společenských důsledcích.

CÍLE

Žák/žákyně:

- vytvoří profil migranta,
- diskutuje socioekonomické faktory, které migraci způsobují, a vyvodí z nich možný dopad na země původu i cílové země,
- popisuje proces adaptace přistěhovalců a navrhuje potřebnou podporu.

POSTUP

▸ KROK 1 – EVOKACE (20 minut)

Vyzveme žáky k realizaci aktivity *Krok vpřed*. Žáci se postaví do řady/kruhu. Sdělíme jim několik výroků, a pokud pro ně platí, udělají krok vpřed.

- → Pravidelně dojíždí do školy.
- → Zná někoho, kdo pracuje v zahraničí.
- → Chtěl/a by studovat v zahraničí.
- → Jeho/její rodina nepochází z České republiky.
- → Chtěl/a by se podívat mimo Evropu.
- → Zná někoho, koho by označil/a za migranta (migroval ze své země nebo do své současné země).

***Tip:** U vybraných výroků (práce v zahraničí, původ, …) můžeme žáky požádat, aby dané země zaznačili do mapy (špendlíky, post-it papírky, online).

Doptáme se žáků:

- → Co motivuje lidi, aby se odstěhovali ze své země?
- → Proč jsou některé země oblíbenějšími cíli migrace než jiné? (Tzv. push a pull faktory migrace.)
- → Jaký je rozdíl mezi dobrovolnou a nucenou migrací?

▸ KROK 2 – UVĚDOMĚNÍ SI VÝZNAMU – Samostatná práce (25 minut)

Žáci vytvoří 3–4členné skupiny a každá skupina obdrží pracovní list (**příloha č. 1**).

Žáci vytvoří vlastní profil migranta tak, že odpoví na otázky v pracovním listu. Důležité je, aby si každý ve skupině byl schopen vytvořenou osobu představit.

Požádáme skupiny, aby krátce představily svou postavu pomocí pohledu první osoby (1 minuta na skupinu). Je možné použít stopky, aby skupiny dodržely vymezený čas (celkem 10 minut).

▸ KROK 3 – Diskuze (35 minut)

Žáci vytvoří 5 nových skupin tak, že se zástupci předchozích skupin smíchají do nových skupin. Každá skupina dostane ke zkoumání **jednu otázku**. Při diskusi mohou žáci využít příběhy, které vytvořili pro své profily migrantů, a navíc prostudovat infografiky s migrační tematikou, aby lépe porozuměli společenským a ekonomickým dopadům migrace.

Skupiny si zapíší 3 nejdůležitější myšlenky, o kterých diskutovaly.

Po diskusi ve skupinách každá skupina přečte svou otázku a podělí se s celou třídou o tři nejdůležitější věci, které se dozvěděla.

→ *Proč jste se museli přestěhovat?*

U této otázky diskutujeme s žáky o různých pull a push faktorech (např. demografických, ekonomických, souvisejících s konflikty, životním prostředím, rodinou nebo komunitou, osobní, zavedené migrační kanály/spojení s cílovou zemí atd.). Jakmile žáci vysvětlí důvody migrace svých postav, zařaďte je k hlavní typům migrace, mimo jiné jde o vzdělávací, rodinnou, pracovní a únikovou. Do které kategorie spadají postavy vytvořené žáky?

→ *Jak vypadala/probíhala vaše migrační cesta? (včetně použitých prostředků, trasy, délky cesty, bezpečnosti, nákladů, použitých legálních či nelegálních cest, případných zdravotních problémů)*

Společně diskutujeme o tom, že nebezpečné způsoby migrace jsou často voleny proto, že neexistují prostředky nebo možnosti využít legální cesty. Například válka nebo přírodní katastrofy nutí lidi k útěku.

→ *Představte si, že do země přijíždí více lidí s podobným profilem jako vy. Jak by emigrace ovlivnila zemi vašeho původu?*

Jako doplněk k odpovědím žáků je možné uvést: odliv mozků, zmírňuje nezaměstnanost, migrant posílá peníze zpět do vlasti, předává nové znalosti do země původu, motivuje krajany k migraci atd.

→ *Co můžete jako migrant udělat pro to, aby váš dopad na novou hostitelskou zemi i zemi původu byl pozitivnější? Jakou podporu můžete v tomto procesu potřebovat?*

→ *Jaký je sociální a ekonomický dopad migrantů, kteří patří k podobné skupině jako vy, na novou domovskou zemi a na čem závisí?*

Jako doplněk k odpovědím žáků: migrant pracuje, platí daně, vytváří nová pracovní místa nebo obsazuje stávající, která je těžké najít mezi místními obyvateli, je závislý na sociální podpoře, spotřebovává veřejné služby a zboží atd.

***Tip:** Žáci mohou k zodpovězení otázky použít infografiku nebo je možné tuto část vynechat.

Infografiky:

→ Hospodářské dopady migrace: https://www.clovekvtisni.cz/media/publications/1949/file/08_hospod-sk--dopady-migrace.pdf

→ Dopady migrace na společnost: https://www.clovekvtisni.cz/media/publications/1950/file/09_dopad-migrace-na-spole-nost.pdf

Zdroj infografik: Učíme o migraci - sada infografik. © Člověk v tísni, o.p.s., Mondo, The Center for Citizenship Education Praha, 2022.

▸ KROK 4 – REFLEXE – Ukončení (10 minut)

Lekci uzavřeme společnou diskuzí nad otázkami:

→ *Jaké pocity ve vás vyvolalo přemýšlení o cestě postavy, kterou jste vytvořili? Bylo to zajímavé, děsivé, vyvolávající úzkost atd.?*

→ *Změnil se během hodiny nějaký názor na migraci?*

Pokud máme čas a prostor, můžeme žáky vyzvat k vytvoření „uličky rozhodnutí". Třída se rozdělí na poloviny a žáci vytvoří 2 řady naproti sobě. Jeden z žáků bude představovat vytvořeného migranta (může opět stručně zopakovat svůj profil). Každý z žáků v jedné řadě si připraví argument, proč by měla osoba ve své zemi zůstat, každý z žáků ve druhé řadě si připraví argument, proč by měl migrant svou zemi opustit. Žák/žákyně představující migranta poté pomalu projde mezi oběma řadami, zatímco ostatní žáci nahlas říkají své argumenty pro a proti.

Žák/žákyně poté popíše své pocity a může sdělit, které z argumentů by ho přesvědčily k tomu odejít/zůstat.

INFOKOUTEK

Texty kurzů Školy migrace v angličtině: https://maailmakool.ee/randekool/wp-content/uploads/sites/3/2022/03/randekool_tekstid_ENG.pdf

Infografiky Školy migrace v angličtině (je možné využít pro výuku tématu migrace v anglickém jazyce) https://maailmakool.ee/randekool/wp-content/uploads/sites/3/2022/12/IAE_infograafikud_veeb_ENG.pdf

ROZŠIŘUJÍCÍ INFORMACE

Jako přípravný domácí úkol mohou žáci prozkoumat příběhy migrantů s využitím různých zdrojů v národních nebo mezinárodních médiích. Každý žák si vybere dva příběhy migrantů a představí je třídě. Je důležité kriticky analyzovat sdělení, která tyto mediální příběhy o migrantech zprostředkovávají.

- → V rámci navazujících aktivit mohou žáci sledovat dokumentární film o skutečných příbězích migrantů nebo udělat rozhovor s někým, koho znají a kdo migroval. Zvláště přínosné by bylo, kdyby žáci mohli udělat rozhovor s migrantem, který má podobný profil jako ten, který si vytvořili.
- → Přínosnou pokračovací aktivitou by bylo také pozvání jedné nebo několika osob s migrantským původem, aby promluvily před třídou.
- → Žáci se mohou samostatně rozhodnout, který profil vytvoří, případně jim učitel může (náhodně) přidělit obecné profily (věk, pohlaví, země původu napsané na papíře).

ZDROJE

MTÜ Mondo. (cit. 2024). Mondo Rändekool. Dostupné z: https://maailmakool.ee/randekool/

Konsorcium projektu „Klub globálního vzdělávání". (2024). Zkušenost migranta – Mondo.

Stavba vesnice

15+	12–24	90	
Věk	Počet žáků	Časová náročnost (min)	Náročnost

PŘEDMĚTY

OV/ZSV, zeměpis

POMŮCKA

- modelovací hlína (každá skupina dostane jinou barvu)
- návod (příloha)

PŘÍLOHA

Příloha č. 1 – Popis vesnic

Příloha ke stažení je dostupná zde:
https://eshop.arpok.cz/eshop/svet-v-souvislostech_kucharka-napadu_gv/

ANOTACE

V rámci lekce „Stavba vesnice" si žáci vytvoří model vesnice z plastelíny. Po rozdělení do skupin, z nichž každá má své individuální instrukce, plní v tichosti úkoly a staví vesnici s jedinečnými tradicemi. Když později přírodní katastrofa donutí obyvatele jedné vesnice k přestěhování, musí se všechny vesnice snažit o integraci nových členů. Aktivita podněcuje žáky k tomu, aby brali ohled na marginalizované menšiny, podporuje empatii a komunikační dovednosti. Závěrečná reflexe zkoumá pocity a úvahy o společenském významu a klade důraz na inkluzivitu a pochopení odlišností.

CÍLE

Žák/žákyně:

- vytváří na základě konkrétních instrukcí model vesnice,
- rozvíjí strategie k začlenění nových členů do skupiny,
- rozvíjí týmovou spolupráci, komunikaci a empatii a reflektuje své pocity a možné společenské důsledky.

POSTUP

▸ KROK 1 – Skupiny (5 minut)

Žáci vytvoří 4 skupiny po 3–6 členech (učitel dbá na to, aby v každé skupině byl alespoň 1 člověk, který se od ostatních ve skupině liší podle instrukcí (např. muži – ženy).

Každá skupina obdrží list s instrukcemi (**příloha č. 1**) k úkolu č. 1 (čtvercová, kulatá, pyramidová nebo plochá střecha). Každý by měl mít 2–3 minuty na přečtení návodu a případné upřesňující otázky.

→ Zdůrazníme, že žáci musí úkol splnit v naprosté tichosti.

▸ KROK 2 – Úkol č. 1 (25 minut)

Skupiny mají 20 minut na splnění úkolu č. 1 proto, aby měly dostatek času na seznámení se s pravidly a sžily se s instrukcemi v pracovním listu.

→ Obcházíme skupiny a ujistíme se, že dodržují pravidla uvedená na jejich instruktážních listech.

Po 20 minutách vysvětlíme žákům, *že v důsledku přírodní katastrofy se jedna z vesnic (skupina 1) stala neobyvatelnou a obyvatelé této vesnice budou rozděleni mezi ostatní vesnice. Členové ze skupiny 1 se přestěhují a do nové vesnice si s sebou vezmou svůj dům.* Každá skupina obdrží list s instrukcemi k úkolu č. 2. (5 minut)

▸ KROK 3 – Úkol č. 2 (25 minut)

Skupiny mají 20 minut na splnění úkolu č. 2 proto, aby měly dostatek času na „začlenění" (nebo nezačlenění) nové osoby do své skupiny.

→ Opět obcházíme skupiny, abychom na ně „dohlíželi" a ujistili se, že dodržují komunikační omezení uvedená na jejich instrukčních listech z úkolu č. 1.

Skupiny mají posléze asi 5 minut na úklid, poté se shromáždí v kruhu k reflexi.

▸ KROK 4 – REFLEXE (35 minut)

Žáci dostanou 5 až 10 minut na to, aby se individuálně zamysleli nad touto aktivitou a zapsali si své dojmy a poznatky na lístečky. Společně poté můžeme lístečky rozložit doprostřed kruhu a utřídit je dle kategorií, např. na pocity (pozitivní, negativní) a poznatky (např. klíčová slova k migraci, environmentálním otázkám apod.).

Vyzveme žáky, aby se podělili o své pocity z předchozí aktivity. Nejprve dáme slovo vesničanům, kteří se museli přestěhovat, a poté přijímajícím komunitám. (25 minut)

NÁVODNÉ OTÁZKY:

→ Jak se vám aktivita líbila?

→ Jaké byly vaše pocity během aktivity (během úkolu č. 1 a úkolu č. 2)?

→ Jak se tato aktivita vztahuje k naší vlastní společnosti / pracovnímu prostředí?

VYZVEME TY, KTEŘÍ SE MUSELI PŘESUNOUT DO JINÉ SKUPINY, ABY SE PODĚLILI O SVÉ POCITY.

- → Jaký to byl pocit stěhovat se ze skupiny?
- → Jaké to bylo být v nové skupině? Jak vás skupina přivítala/přijala?
- → Co jste v nové skupině dělali/nedělali?

VYZVEME TY, KTEŘÍ VE SKUPINÁCH ZŮSTALI, ABY SE PODĚLILI O SVÉ POCITY.

- → Jaké to bylo mít ve skupině někoho nového?
- → Co jste dělali/nedělali poté, co se do skupiny přidal někdo nový?
- → Chovali (nebo nechovali) jste se k nim vstřícně?
- → Jak jste se jim snažili sdělit „pravidla" skupiny?

ROZŠIŘUJÍCÍ INFORMACE

Další možností, jak vést tuto lekci, je přemístit během druhé části lekce jednu osobu z každé vesnice.

ZDROJE

Tackling Discrimination: My Learning Diary: (p 274-289). Dostupné z: https://maailmakool.ee/wp-content/uploads/sites/7/2021/11/My_learning_diary_110821_web.pdf (Zdroj: Převzato z původní verze přednesené během školícího programu Mládež v akci, který vedli Henk Persyn a Farkhanda Chaudhry. Pokyny pro reflexi poskytla Amiirah Salleh-Hoddin. Aktuální úprava: nevládní organizace Mondo, Estonsko)

Konsorcium projektu „Klub globálního vzdělávání". (2024). Stavba vesnice.

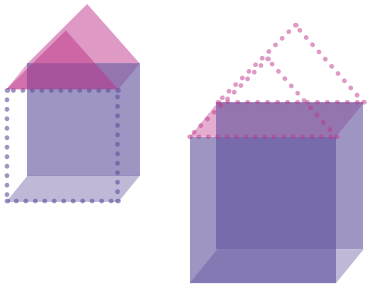

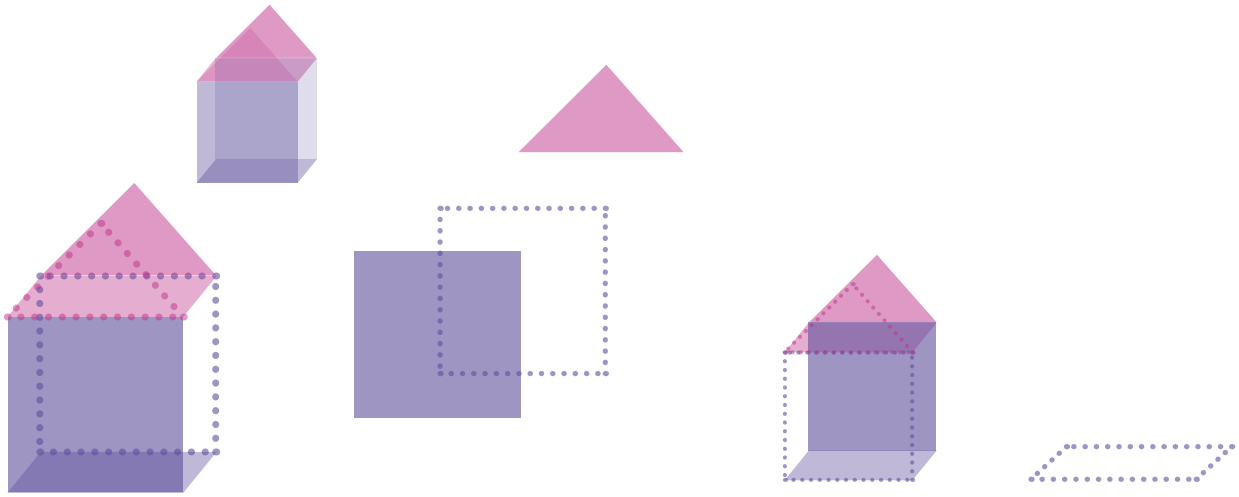

Také já utvářím svět

13+	6–30	45–60	
Věk	Počet žáků	Časová náročnost (min)	Náročnost

PŘEDMĚTY

OV/ZSV, zeměpis

POMŮCKY

- papíry, post-it papírky
- velká mapa světa
- fixy
- postery/flipchartové papíry apod.

PŘÍLOHA

Příloha č. 1 – Tabulka činností

Příloha ke stažení je dostupná zde:
https://eshop.arpok.cz/eshop/svet-v-souvislostech_kucharka-napadu_gv/

ANOTACE

Žáci díky lekci prozkoumají, jak je jejich každodenní zvyky propojují s lidmi po celém světě. Lekce může sloužit jako úvod k dalšímu zkoumání témat, jako jsou globální propojenost a vzájemná závislost, konzumerismus, sociální spravedlnost, lidská práva atd.

CÍLE

Žák/žákyně:

- pozná a vybere příklady propojenosti světa,
- najde souvislosti mezi propojeností světa a svým každodenním životem.

POSTUP

▸ KROK 1 – EVOKACE (10 minut)

Sedneme si se žáky kolem mapy (nejlépe do kruhu) a vyzveme je, ať se zamyslí nad jednou zemí na světě, ke které mají nějaký vztah (může se jednat o libovolný příklad: navštívil/a jsem danou zemi, chtěl/a bych se tam podívat, znepokojuje mě apod.). Žáci mohou na mapu udělat k dané zemi značku (například za pomoci post-it papírků, případně můžeme využít interaktivní tabuli). Žáci si v kruhu nasdílí důvod svého výběru. Při větším počtu žáků můžeme sdílení výběru země udělat v menších skupinkách, nechat sdílení dobrovolné, případně využít „popcornovou metodu".

METODA „POPCORN"

Tato metoda připomíná pražení kukuřice, při zahřátí najednou všechna zrnka kukuřice puknou. To stejné se uplatní v případě nápadů žáků: první žák bude sdílet své odůvodnění a pokud bude mít další žák/žáci stejný důvod vykřikne: „Pop!" (či jiné slovo, žáci se mohou postavit apod.). Pak bude na řadě další žák. Tím ušetříte čas, který by se jinak vyčerpal popisováním stejných nápadů. Můžete také napsat hlavní myšlenky na tabuli, aby je žáci viděli.

▸ KROK 2 – UVĚDOMĚNÍ SI VÝZNAMU (20 minut + 15 minut na rozšiřující aktivity)

Pokud žáci sedí v kruhu, vyzveme je, aby se posadili obličejem ven z kruhu. Rozdáme jim papíry (viz **příloha č. 1**) a požádáme je, aby se zamysleli nad svým denním režimem (co obvykle dělají od chvíle, kdy se probudí, až do chvíle, kdy jdou spát). Po minutě nebo dvou je požádáme, aby si napsali **3 činnosti**, které pravidelně každý den dělají (například čištění zubů, pití čaje, procházka).

U každé činnosti pak necháme žáky napsat **3 předměty**, které k dané činnosti potřebují (například zubní pastu, vodu, ručník).

V dalším kroku by se měli žáci zamyslet nad tím, **kde byly tyto předměty** vyrobeny (ve které zemi nebo regionu světa byly vyrobeny). Názvy těchto zemí/oblastí by měli napsat na lepicí papírky (jedna země/oblast na poznámku). Nejlépe píšeme na jinak barevný post-it než v evokaci, případně používáme jinou značku.

***Tip:** Pro žáky může být náročné zjistit, kde byly dané předměty vyrobeny – můžeme je vyzvat, aby se podívali na štítek (např. u oblečení), nechat je danou informaci vyhledat, případně tuto část mohou zjistit ve formě domácího úkolu.

Umístíme velkou mapu do středu kruhu (pokud možno použijeme tu, na které máme lepicí papírky z evokační části). Žáci se nyní otočí čelem do kruhu. Vyzveme každého z nich, aby představil jednu nebo více činností, které napsal na papír, a vysvětlil ostatním, jaké předměty potřebuje k vykonávání těchto činností.

Požádáme je, aby představili země/regiony, ve kterých byly (nebo by mohly být) tyto předměty vyrobeny, a nalepili poznámky na mapu.

Zeptáme se, zda-li štítek „made in" skutečně znamená, že bylo dané zboží vyrobeno v uvedené zemi. Necháme žáky, aby se zamysleli nad tím, odkud se vzaly suroviny pro tyto předměty (například bavlna na oblečení, pšenice na chleba, koltan na mobilní telefony). Mohou tyto země také napsat na lepicí papírky a přidat na mapu.

Činnost	Procházka se psem		
Předmět, který k ní potřebuji	Boty	Mikina	Vodítko
Kde byl předmět vyroben	Čína	Bangladéš	ČR

Příklad vyplnění tabulky.

*** Metodické tipy**

- Žáci mohou zmínit aktivity, pro které není nic potřeba, jako je procházka venku. Zmíníme, že i při té je zapotřebí oblečení, boty apod.
- Je velká pravděpodobnost, že žáci na mapě zaznačí mnoho zemí globálního Jihu. Pokud žáci nebudou schopni určit, odkud dané věci pocházejí, je možné si pomoci vyhledáním na internetu – největší vývozce, dovozce do ČR apod.
- Pokud máme více než 45 minut, je možné k této části přidat video či článek, který se věnuje původu věcí. Například 8minutová videa z projektu „The story of stuff" – plasty, kosmetika, balená voda (https://www.youtube.com/@StoryofStuff, v angličtině), 20minutové video Příběh věcí (https://www.youtube.com/watch?v=i1HRbDrWAX4&t=163s, česky), Příběh bot (https://www.pribehbot.cz/, česky).

▸ KROK 3 – REFLEXE (15 minut)

Necháme žáky, aby se zamysleli nad tím, jestli podle nich nyní mají vztah i k jiné zemi, než kterou zmínili na začátku (případně jestli si o zemi zmíněné v evokaci rozšířili informace). Požádáme žáky, aby tento nový vztah zkusili graficky znázornit. Necháme žákům kreativní volbu – mohou si vytvořit pojmovou mapu, klasickou mapu, komiksový obrázek atd. Žáci se v grafickém zpracování mohou zamyslet nad globálními propojeními a vzájemnými závislostmi, jaké vazby mohou mít s lidmi v různých částech světa, jak vypadají místa, kde dané předměty vznikají, jak mohou působit na životní prostředí…

Výstupy a obrázky si nasdílíme, nejlépe vystavíme ve třídě.

Pokud se nechceme pouštět do výtvarné reflexe, můžeme použít metodu nedokončených vět, dát žákům na výběr, nebo zkombinovat obě varianty. Příklady nedokončených vět:

- Na vztahu k této zemi se mi líbí …
- Vztah k této zemi mi přináší …
- Vztah k této zemi mi bere …
- Na vztahu k této zemi se mi nelíbí …
- Na tomto vztahu bych chtěl/a změnit …

ROZŠIŘUJÍCÍ INFORMACE

Pro mladší žáky lze využít lekce *Krtkovy nové kalhotky* (https://eshop.arpok.cz/eshop/ucime-v-souvislostech-na-1-stupni-zs-pdf/).

K tématu propojenosti světa lze využít 4 lekce z publikace *Globální témata napříč předměty* (https://eshop.arpok.cz/eshop/globalni-temata-napric-predmety/).

ZDROJE

Z původní lekce slovinské organizace HUMANITAS upravil ARPOK, o.p.s. (Konsorcium projektu „Klub globálního vzdělávání". (2024). Také já utvářím svět.)

Story of stuff Project (2024). *Story of Stuff*. Dostupné z: https://www.storyofstuff.org/

Resilience.org. (2020). *Annie Leonard on stuff, "citizen muscle", and what she's giving this Christmas*. Dostupné z: https://www.resilience.org/stories/2013-12-20/annie-leonard-on-stuff-citizen-muscle-and-what-she-s-giving-this-christmas/

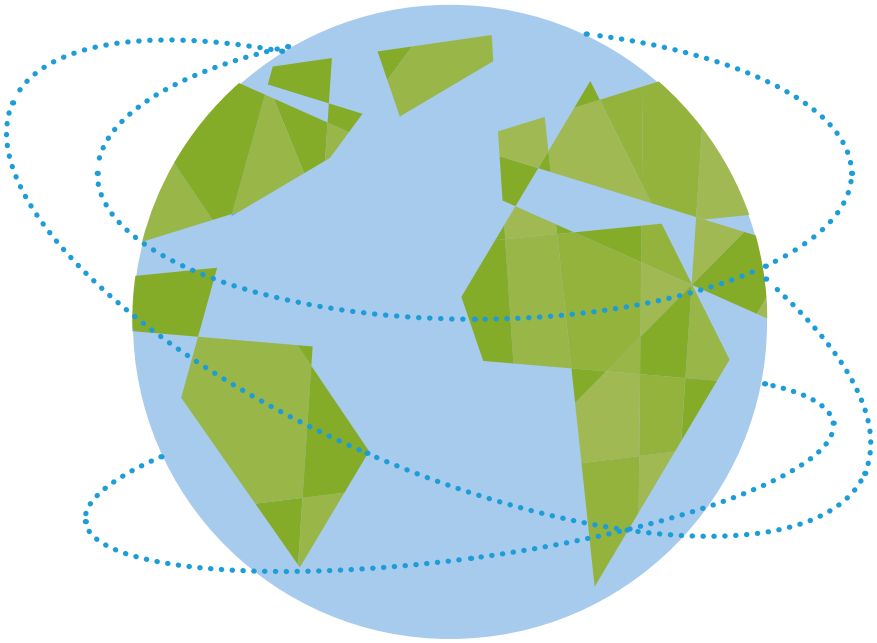

Tropy v kuchyni

13+	5–30	45–90 (záleží na rozšiřujících informacích)	
Věk	Počet žáků	Časová náročnost (min)	Náročnost

PŘEDMĚTY

OV/ZSV, zeměpis, dějepis, přírodopis

POMŮCKA

→ tištěný nebo elektronický atlas světa (obsahující rozmístění tropických plodin)

PŘÍLOHY

Příloha č. 1 – Sada fotografií plodin
Příloha č. 2 – Pracovní list přehled plodin
Příloha č. 3 – Mapa s vyznačením původu plodin
Příloha č. 4 – Texty o plodinách

Přílohy ke stažení najdete zde: https://eshop.arpok.cz/eshop/svet-v-souvislostech_kucharka-napadu_gv/

ANOTACE

Žáci se v lekci seznámí s tím, jak vypadají tropické plodiny, které jsou dnes běžnou součástí naší kuchyně. Kde, kdy a jak začala jejich cesta na náš stůl? A kde se pěstují v současnosti? Jaké má jejich pěstování dopady? Lekce jednoduchou formou představuje téma globalizace a vzájemné závislosti jednotlivých částí světa (ekonomická globalizace, světový obchod a etické spotřebitelství). Lekce využívá skupinovou práci s diskuzí, práci s atlasem nebo s časovou osou.

CÍLE

Žák/žákyně:

→ určí tropické rostliny, které běžně používáme v naší kuchyni pro přípravu pokrmů či nápojů,

→ popíše historickou i současnou cestu významných tropických plodin do našich kuchyní a dopady jejich pěstování,

→ zhodnotí pozitivní a negativní dopady pěstování tropických plodin a navrhne způsoby, jak negativním dopadům předcházet.

POSTUP

▸ KROK 1 – EVOKACE (15 minut)

Jak rostou a odkud pochází

** Identifikace plodin na základě obrázků, původ plodin a rozšíření. Pomůcky: sada fotografií plodin (příloha č. 1), pro každou skupinu pracovní list s přehledem plodin (příloha č. 2), mapa s vyznačením původu plodin (příloha č. 3) a atlas světa.*

Žáci vytvoří skupiny po 4–5. V lekci společně prozkoumáme plodiny, které většinou dobře známe a používáme. Zjistíme, odkud pochází, jakou mají historii, kde se pěstují nyní a jaké může mít jejich pěstování dopady na lidi i přírodu. V první fázi se žáci pokusí identifikovat rostliny podle obrázků (**příloha č. 1**). Obrázky buď promítáme na interaktivní tabuli, nebo si je skupiny posílají mezi sebou – obrázek si vždy prohlédnou a zapíší svůj odhad do pracovního listu (**příloha č. 2**). Na pokyn (např. po 1 minutě) obrázek skupiny vždy pošlou dále a vezmou si obrázek od jiné skupiny. Poté obrázky společně projdeme a najdeme řešení. Můžeme s žáky zároveň probrat, kdy naposledy produkt této rostliny použili nebo viděli a nakolik jsou tyto plodiny součástí našeho běžného života.

Skupiny si ponechají poslední obrázek, nad kterým diskutovali, a za pomocí atlasu (fyzického, on-line, internetových článků) se pokusí zjistit původ dané plodiny a prohlédnout si na mapě, oblasti, kde se dnes nejvíce pěstuje (vyplněno v pracovním listu). Žáci si poté společně zaznačí chybějící informace do pracovního listu a mapy původu rostlin (**příloha č. 2, 3**). Dále budeme zkoumat, jak se mohly rostliny rozšířit z místa původu do místa současného pěstování a jaké jsou a byly dopady tohoto pěstování.

***Tip:** Pokud máme více času a chceme například procvičit práci s digitálními nástroji (mapami, fotografickými editory apod.), mohou žáci mapu původu plodin vytvořit v elektronické podobě.

Obrázek: Příklad digitální mapy zachycující původ plodin (ARPOK, mapy.cz)

Plodina	Název plodiny	Původ plodiny	Kde se pěstuje?
A	kávovník	Etiopie	Střední Amerika, Brazílie, východní Afrika, Indonésie
B	rýže	tropy a subtropy JV Asie	nejvíce JV Asie, zvláště Indie, Čína, Vietnam…
C	cukrová třtina	Papua Nová Guinea	Kuba, Brazílie, Mexiko, Indie
D	kokosovník	tropy JV Asie	Indie, Indonésie, Filipíny
E	pepřovník	Indie	Indie, Čína, Vietnam, Indonésie, Filipíny, Brazílie
F	tabák	andská oblast Jižní Ameriky	Čína, Indie, Brazílie, Zimbabwe, Zambie, Malawi
G	banánovník	JV Asie	Střední Amerika, JV Asie, např. Filipíny
H	kakaovník	tropy Jižní Ameriky	pobřeží Guinejského zálivu – Pobřeží Slonoviny, Ghana, Nigérie; Střední Amerika

Ukázka vyplnění tabulky z pracovního listu (příloha č. 2)

▸ KROK 2 – UVĚDOMĚNÍ SI VÝZNAMU (20 minut)

** Časová přímka historie plodiny, zjišťování pozitivních a negativních dopadů jejich pěstování, prezentace výsledků. Pomůcky: pro každou skupinu text o jedné z plodin (příloha č. 4), tabule.*

Každá skupina obdrží text s informacemi o jedné z plodin (**příloha č. 4**). Pokud je skupin více než 4, budou některé skupiny zpracovávat stejný text. Na základě informací z textu má každá skupina za úkol vytvořit časovou přímku, která bude znázorňovat historii pěstování plodiny, a zároveň v textu podtrhnout dopady, které má pěstování plodiny na lidi i přírodu. Skupiny poté svou práci sdílí, představí podle svého názoru nejdůležitější události v historii plodiny a nejzávažnější dopady jejího pěstování.

***Tip:** Dopady v textech jsou spíše negativní, můžeme tedy žáky rovněž podpořit, aby připsali, jaké jsou podle nich pozitivní dopady rozšíření a pěstování plodin. Je ale vhodné upozornit, že díky nastavení světového obchodu z pozitivních dopadů těží spíše spotřebitelé a firmy než pěstitelé.

▸ KROK 3 – REFLEXE – Co s tím (10 minut)

** Zpětná vazba (co žáky překvapilo, co za nejdůležitější zjištění si odnáší) a návrhy možných řešení.*

Na závěr s žáky přemýšlíme, jak zařídit, aby pěstováním plodin netrpěla příroda ani lidé a aby byly pozitivní dopady z pěstování rozmístěny rovnoměrně. Necháme prostor žákům, aby navrhovali možná řešení. Mohou se objevit příklady jako environmentálně šetrné zemědělství a alternativy světového obchodu – direct trade, fair trade apod. (viz infokoutek), případně se na tyto alternativy zaměřit v dalších hodinách.

Diskuzi můžeme povzbudit nabídkou nedokončených vět:

→ Pro pěstování daných plodin mi přijde důležité …

→ Ke zmírnění negativních dopadů pěstování daných plodin můžeme udělat …

→ Pěstování daných plodin nám přináší …

→ Pěstování daných plodin nám bere …

INFOKOUTEK

Propojení s předměty:

- občanská výchova (světový trh, globalizace, globální témata, spravedlivý obchod, nerovnosti ve světě),
- zeměpis (světové regiony, světový trh, vliv na životní prostředí),
- dějepis (příčiny a důsledky zámořských objevů, nerovnoměrný vývoj jednotlivých částí světa, kolonizace),
- přírodopis (tropické plodiny, komerční plodiny).

Co je „direct trade"?

Direct trade znamená, že danou surovinu nakupujete přímo z rukou toho, kdo ji vypěstoval. V tomto případě není do procesu zahrnuta žádná mezinárodní instituce, která by monitorovala nebo zajišťovala transakci a její plnění. Direct trade tak stojí na vzájemné důvěře mezi farmářem a zákazníkem a na osobním kontaktu a všechny finanční transakce by měly být transparentní a prokazatelné. Direct trade reflektuje konkrétní situaci na trhu, to znamená, že v případě kvalitní úrody se zvedá i cena, poněvadž je více zájemců a konkrétní producent (farmář) tak utrží více.

Co je Fairtrade?

Fairtrade je způsob obchodu, který poskytuje pěstitelům, zaměstnancům a řemeslníkům ze zemí globálního Jihu možnost uživit se vlastní prací za důstojných podmínek. Výrobci v rámci systému Fairtrade dostávají za svou práci výkupní cenu, která odpovídá nákladům na pěstování či výrobu a zároveň umožňuje důstojné živobytí. Fairtrade zaručuje férové obchodní podmínky, dodržování lidských a pracovních práv nebo šetrnost k životnímu prostředí. Mezi základní principy Fairtrade patří to, že výkupní cena odpovídá nákladům udržitelné produkce a zajišťuje důstojné živobytí, dále dlouhodobé obchodní vztahy, dodržování úmluv Mezinárodní organizace práce (ILO), zákaz nucené a dětské práce nebo kontrolované využívání pesticidů a další zemědělské chemie.

Co je to ekologické zemědělství?

Ekologické zemědělství je moderní formou obhospodařování půdy bez používání chemických vstupů, které mívají nepříznivé dopady na životní prostředí, zdraví lidí a zdraví hospodářských zvířat. Kromě produkce biopotravin tak ekologické zemědělství přispívá k lepším životním podmínkám chovaných zvířat, k ochraně životního prostředí a ke zvýšení biodiverzity prostředí.

ROZŠIŘUJÍCÍ INFORMACE

- https://www.pribehbananu.cz/cs – Příběh banánu, interaktivní stránka s informacemi ohledně celosvětové produkce banánů.

ZDROJE

ARPOK, o.p.s. (Mgr. Lubor Navrátil, Ph.D.), publikace Příčiny a důsledky. 2015. Upraveno v roce 2024. (Dostupné z: https://eshop.arpok.cz/eshop/priciny-a-dusledky-pdf/):

Příloha č. 1 – Sada fotografií plodin

Wikimedia.org. (2015). Květy cukrové třtiny. Dostupné z: http://commons.wikimedia.org/wiki/File:%22Flowers_of_sugar_cane%22.jpg

Wikimedia.org.(2015) La caña de Azúcar – cukrová třtina. Dostupné z: http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Ca%C3%B1a_de_Azucar.jpg

Wikimedia.org (2015). Cukrová třtina v Bolívii. Dostupné z: http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Sugar_cane_in_Bolivia.png

Wikimedia.org. (2015) Kakaovník ve vesnici Lembo, Tana Toraja. Dostupné z: http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Cocoa_Tree,_Lembo_Village,_Tana_Toraja_1435.jpg

Wikimedia.org. (2015) Kakaovník. Dostupné z: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/e/e7/Kakao_-_Theobroma_cacao.JPG

Fotoarchiv Lubora Navrátila

Příloha č. 3 – Mapa s vyznačením původu plodin

Blank world map. *deviantART* [online]. 2012. Dostupné z: http://aleutia.deviantart.com/art/Blank-World-Map-294127740

Příloha č. 4 – Texty o plodinách

Chládková, Alena; Chmelař, Pavel; Malířová, Eva. (2013) Silný kafe: Káva a (ne)spravedlivý obchod. Brno: NaZemi. Dostupné z: http://www.nazemi.cz/sites/default/files/kava_2014.pdf

Chatrná, Michala a Michaela Ježková. (2013). Hořká chuť čokolády: Kakao a dětská práce. Brno: NaZemi. Dostupné z: http://www.nazemi.cz/sites/default/files/kakao2014.pdf

Štěrba, Luděk et. Al. (2014) Skvrny na banánech: Jak se žije s pesticidy tropickým zemědělcům. Brno: NaZemi. Dostupné z: http://www.nazemi.cz/sites/default/files/banany_cele.pdf

Hokrová, Marie; Hronová, Tereza. (2013). Třtinový cukr z Afriky, řepný z Evropy. Dostupné z: http://www.rozvojovka.cz/clanky/1425-trtinovy-cukr-z-afriky-repny-z-evropy.htm

Make Fruit fair. (2023). *The story of banana*. Dostupné z: http://www.storyofbanana.com/

Konsorcium projektu „Klub globálního vzdělávání". (2024). Tropy v kuchyni - ARPOK.

Skryto pod palmami

13+	5–28	45–65	
Věk	Počet žáků	Časová náročnost (min)	Náročnost

PŘEDMĚTY

zeměpis, přírodopis, OV/ZSV

POMŮCKA

→ krabice nebo látkový pytlík

PŘÍLOHY

Příloha č. 1 – Výstava
Příloha č. 2 – Kartičky rolí

Přílohy ke stažení najdete zde: https://eshop.arpok.cz/eshop/svet-v-souvislostech_kucharka-napadu_gv/

ANOTACE

Lekce pracuje s výstavou „Skryto pod palmami – lidská práva a hrozby pro životní prostředí", která se zaměřuje na environmentální problémy a porušování lidských práv způsobené produkcí a spotřebou palmového oleje. Žáci se seznamují s procesem výroby palmového oleje a vžívají se do rolí různých zúčastněných stran (majitelů plantáží, dělníků, aktivistů za lidská práva, ochránců přírody či místních obyvatel) a pokládají si otázky: „Měla by produkce palmového oleje pokračovat v současné podobě?" a „Jaká je má role jako spotřebitele při řešení této otázky?"

CÍLE

Žák/žákyně:

→ prozkoumá a shrne informace z výstavy „Skryto pod palmami" z pozice zadané role,

→ diskutuje roli spotřebitele v otázce produkce palmového oleje.

POSTUP

▸ Příprava na lekci:

Připravíme si výstavu (tisk z **přílohy č. 1**) a nastudujeme si texty a doplňující informace (viz Info-koutek). Rozmyslíme si, kam výstavu umístíme.

Vytiskneme také kartičky s rolemi (**příloha č. 2**) a vložíme je do krabice nebo bavlněného pytlíku.

▸ KROK 1 (5–10 minut)

Jak rostou a odkud pochází

Žáci by si měli připravit sešit nebo list papíru a pero, aby si mohli dělat poznámky. Požádáme je, aby si náhodně vylosovali jednu kartičku s rolí (každý jednu, příloha č. 2) a vytvořili skupiny podle svých kartiček. V závislosti na celkovém počtu žáků budou mít 2–4 žáci stejnou roli. Žáci by si měli pozorně přečíst popis na kartě, kterou si vylosovali.

Seznam rolí:

- → JÁ SÁM/SAMA
- → MAJITEL/KA PLANTÁŽE PALMY OLEJNÉ
- → PRACOVNÍK/PRACOVNICE PLANTÁŽE PALMY OLEJNÉ
- → AKTIVISTA/AKTIVISTKA ZA LIDSKÁ PRÁVA
- → OCHRÁNCE/OCHRÁNKYNĚ PŘÍRODY
- → INSPEKTOR/KA UDRŽITELNÉ PRODUKCE
- → PŮVODNÍ OBYVATEL/KA OSTROVA SUMATRA V INDONÉSII.

***Tip:** Před návštěvou výstavy doporučujeme se žáky projít názvy rolí. V závislosti na předchozích znalostech žáků mohou některé role (např. ochránce lidských práv, inspektor udržitelné výroby) vyžadovat další vysvětlení.

▸ KROK 2 – NÁVŠTĚVA VÝSTAVY (15–20 minut)

Žáci si prohlédnou výstavu a udělají si poznámky na základě své role. Otázka, na kterou by žáci měli být schopni po návštěvě výstavy odpovědět, zní: „***Jaké mám obavy ohledně produkce palmového oleje?***".

Žáci, kteří mají stejnou roli (dle vylosované kartičky), se sejdou a diskutují o svých dojmech z výstavy. Společně zformulují argumenty pro nebo proti produkci palmového oleje v její současné podobě, které pak představí ostatním.

▸ KROK 3 – PŘEDSTAVENÍ ARGUMENTŮ (15–20 minut)

Vyzveme žáky, aby se posadili do kruhu, a požádáme každou skupinu, aby představila své argumenty. Ústřední otázka k diskusi: „***Proč by produkce palmového oleje měla/neměla pokračovat ve své současné podobě?***" Zástupci každé skupiny mají k dispozici max. 3 minuty na představení svých argumentů. Poté ponecháme určitý čas na výměnu názorů mezi skupinami a debatu ukončíme tím, že se žáků zeptáme, zda dokáží přijít se společnou odpovědí na ústřední otázku. Není nic špatného na tom, pokud společnou odpověď nenajdou, protože účelem cvičení je vyzvat je k argumentaci jejich postojů.

▸ KROK 4 – SKUPINOVÁ DISKUSE A REFLEXE (10–15 minut)

Před zahájením skupinové diskuse představíme žákům 3 klíčová fakta, která jim pomohou při rozhodování jako spotřebitelům:

- → Certifikace palmového oleje ve velkém měřítku je nespolehlivá, takže je velmi obtížné skutečně ověřit udržitelnou produkci této plodiny. Bez ohledu na způsob produkce vyžadují plantáže palmy olejné velké plochy půdy, což nevyhnutelně znamená odlesňování nebo vytlačování jiných plodin, aby bylo k dispozici více půdy pro její pěstování.

- → Palmový olej je stále nejefektivnější plodinou pro velkoplošnou produkci rostlinných olejů, která produkuje více oleje na plochu než jakákoliv jiná rovnocenná plodina. Stejné množství alternativních olejů (např. sójového, kokosového nebo slunečnicového) by vyžadovalo 4-10krát více půdy, což by problém přeneslo do jiných částí světa a ohrozilo další stanoviště, druhy a společenství.

- → Snížení nadměrné spotřeby hraje klíčovou roli při minimalizaci negativních dopadů na životní prostředí a lidi. Proto bychom si před nákupem jakéhokoliv výrobku měli dobře rozmyslet, zda jej skutečně potřebujeme. Pokud jej skutečně potřebujeme, měli bychom se rozhodnout pro koupi výrobku vyrobeného udržitelným způsobem.

Diskuse pokračuje dotazováním žáků na jejich pocity během této aktivity. Na závěr navážeme otázkami souvisejícími s probíraným tématem. V diskusi mohou pomoci následující otázky:

- → *Jak jste se cítili během návštěvy výstavy?*
- → *Překvapila vás některá z prezentovaných informací?*
- → *Věděli jste něco o produkci palmového oleje před touto aktivitou?*
- → *Jak jste se cítili v roli, kterou vám přidělila kartička?*
- → *Měli jste nějaké potíže se do své role vžít? Pokud ano, proč?*
- → *Jaké jsou hlavní negativní důsledky produkce palmového oleje pro lidi a přírodu?*
- → *Které skupiny lidí jsou produkcí palmového oleje nejvíce postiženy?*
- → *Které další skupiny jsou produkcí palmového oleje také ovlivněny?*
- → *Jaká je alternativa k palmovému oleji?*
- → *Které oleje se vyrábějí lokálně v našem prostředí nebo v okolních zemích?*
- → *Jak může každý z nás přispět ke snížení škod způsobených produkcí palmového oleje?*

INFOKOUTEK

Příběh výroby palmového oleje:

Palmový olej je všudypřítomný, nachází se přibližně v 80 % sušenek a ve více než 50 % výrobků v supermarketech. Je běžnou složkou kosmetiky, výrobků osobní péče a čisticích prostředků, často uváděnou pod více než 200 alternativními názvy. Například margarín obsahuje v průměru 21 % palmového oleje, často označovaného jako rostlinný olej. Navzdory jeho oblibě jako levného a vysoce výnosného rostlinného tuku, který se hojně používá ve výrobcích od biopaliv po potraviny a kosmetiku, je produkce palmového oleje hluboce problematická. Vede k rozsáhlému ničení deštných pralesů, aby se uvolnilo místo plantážím, což způsobuje obrovské škody komunitám v jihovýchodní Asii. To zahrnuje vykořisťování chudých obyvatel, dětskou práci a práci migrantů. Dopad na životní prostředí je závažný, narušuje klima planety, ničí přirozené prostředí zvířat a znečišťuje životní prostředí. Ačkoli se palmový olej může zdát jako dobrý a relativně zdravý produkt, jeho výroba nesmírně poškozuje blaho lidí a životní prostředí. Rozšiřování plantáží palmy olejné devastuje komunity, vykořisťuje zranitelné obyvatelstvo a způsobuje značné ekologické škody, protože připravuje lidi o půdu a zdroje potravy. Celosvětová produkce a spotřeba palmového oleje rychle roste, což vede k závažným problémům, jako je nucené vysídlování místních komunit, ničení rodinného zemědělství a degradace bohatých ekosystémů. Produkce palmového oleje odhaluje několik negativních aspektů globálních dodavatelských řetězců, včetně nerovnováhy moci, kdy několik nadnárodních společností ovládá velké segmenty těchto řetězců. Tato koncentrace moci, řízená filozofií „zisk nad lidmi“, způsobuje utrpení lidem i přírodě.

Palmový olej se používá v řadě výrobků po celém světě:

- → více než dvě třetiny (68 %) se používají v potravinách od margarínu po čokoládu, pizzu, chléb, oleje na vaření a krmivo pro hospodářská zvířata,
- → průmyslové využití: 27 % se používá v průmyslových aplikacích a spotřebních výrobcích, jako jsou mýdla, detergenty, kosmetika a čisticí prostředky,
- → bioenergie: 5 % se používá jako biopalivo pro dopravu, výrobu elektřiny nebo tepla.

Zatímco potravinářské výrobky celosvětově převažují, toto rozdělení se v jednotlivých zemích liší. V některých zemích se pro biopaliva používá mnohem více palmového oleje než v jiných (např. v Německu se cca 41 % palmového oleje používá na bioenergii a cca 40 % pro potravinářské účely.

Klíčové problémy výroby palmového oleje:

- → Ztráta biologické rozmanitosti: Současná rychlost vymírání druhů způsobená lidskou činností je srovnatelná s velkými událostmi v minulosti.
- → Porušování lidských práv: Domorodým obyvatelům je ukradena jejich půda, kterou tradičně využívali k obživě, což je praxe známá jako zábor půdy.
- → Změna klimatu: Monokulturní plantáže a odlesňování deštných pralesů, často vypalováním, mají za následek extrémně vysoké emise skleníkových plynů, které významně přispívají ke změně klimatu.

Stručná historie výroby palmového oleje:

- → Původ: (Elaeis guineensis) se používá již po tisíciletí, především v západní a střední Africe. Archeologické nálezy naznačují, že jeho používání sahá nejméně do doby před 5 000 lety.
- → Koloniální období: Evropští objevitelé v 15. století doložili rozsáhlé využívání palmového oleje. V průběhu 19. století se stal významným vývozním artiklem z Afriky do Evropy a používal se při výrobě mýdel, maziv a později i margarínu.

- → Počátek 20. století: Průmyslové pěstování palmy olejné začalo v jihovýchodní Asii, zejména v Indonésii a Malajsii, které nabízely příznivé podmínky pro pěstování.
- → Po druhé světové válce: Významný technologický pokrok a investice vedly k dramatickému nárůstu produkce palmového oleje. Plantáže se rychle rozšiřovaly v reakci na celosvětovou poptávku po jedlých olejích a tucích.
- → Konec 20. století až současnost: Rychlé rozšiřování plantáží palmy olejné bylo jak ekonomicky významné, tak ekologicky kontroverzní. Problémy, jako je odlesňování, ničení přírodních stanovišť a nekalé pracovní praktiky, si získaly mezinárodní pozornost.

Největší producenti palmového oleje (2021/2022):

1. Indonésie (cca 59 % světové produkce)
2. Malajsie (cca 24 % světové produkce)
3. Thajsko (cca 4 % světové produkce)
4. Kolumbie (cca 2 % světové produkce)
5. Nigérie (cca 2 % světové produkce)

Největší dovozci palmového oleje (2022):

1. Indie (11,7 mld. USD)
2. Čína (5,9 mld. USD)
3. Spojené státy americké (2,4 mld. USD)
4. Nizozemsko (2.1 mld. USD)
5. Itálie (1,8 mld. USD)

Největší spotřebitelé palmového oleje (2023):

1. Indonésie (20,1 mil. tun)
2. Indie (9,3 mil. tun)
3. Čína (6,9 mil. tun)
4. EU (celkem 27 států) (4,6 mil. tun)
5. Malajsie (3,6 mil. tun)

Celosvětová produkce palmového oleje:

V roce 2023 činila celosvětová produkce palmového oleje 79 milionů tun ročně. Pro představu, jak rychle produkce palmového oleje roste, se můžeme podívat na údaje z roku 2013 – v tomto roce činila celosvětová produkce palmového oleje 59 milionů tun ročně (Statista, 2024). V reakci na rostoucí kritiku produkce palmového oleje a jejích negativních dopadů na životní prostředí a na rostoucí celosvětovou poptávku po palmovém oleji vyráběném udržitelným způsobem byla v roce 2004 založena organizace Roundtable on Sustainable Palm Oil (RSPO) a v roce 2022 bylo cca 20 % palmového oleje certifikováno. Jejich posláním je „transformovat průmysl palmového oleje tak, aby byl udržitelný" (RSPO, 2024). Certifikační systém RSPO je však silně kritizován řadou ekologických organizací a organizací občanské společnosti, protože stanovené cíle udržitelnosti a plnění sociálních cílů nejsou plněny. Kritici zdůrazňují skutečnost, že produkce palmového oleje nepopiratelně ničí lesy a životy lidí v místech jeho pěstování. Jednou z hlavních výtek je, že dodavatelské řetězce certifikované RSPO vykazují četná porušení vlastních certifikačních standardů, a proto je značka obviňována z „greenwashingu". V důsledku toho je důvěryhodnost RSPO stále sporná a mnoho kupujících jí nevěří (Environmental Investigation Agency UK, 2021). Kromě toho skutečnost, že mezi zakládajícími členy RSPO je jedna z největších nadnárodních společností na světě, Unilever, rovněž zpochybňuje její důvěryhodnost.

Palmový olej a fair trade:

Fairtrade International palmový olej necertifikuje, protože RSPO zahájila vlastní certifikační proces. Jedním z důvodů, proč palmový olej není zahrnut do certifikace fair trade, je skutečnost, že vysledovat původ palmového oleje v tak velkém měřítku je velmi obtížné nebo nemožné. Většinu plantáží palmy olejné spravují velké společnosti, zatímco jen malá část patří drobným zemědělcům. Kromě toho plantáže palmy olejné vyžadují velké plochy půdy, což nevyhnutelně znamená odlesňování nebo vytlačování jiných plodin, aby bylo k dispozici více půdy pro jejich pěstování. Existují však některé místní iniciativy pro certifikované pěstování palmy olejné, například Serendipalm z Ghany.

Různé názvy palmového oleje jako složky:

Palmový olej je obsažen zhruba v 50 % všech balených výrobků, od sušenek, arašídového másla a snídaňových cereálií až po čisticí prostředky, prací prášky, rtěnky a tělová mléka. Použití palmového oleje je často maskované, skryté za více než 200 různými názvy složek (Ethical Consumer Research Association Ltd, 2024). Některé z těchto názvů jsou např.: PKO – palmojádrový olej, PHPKO – částečně hydrogenovaný palmový olej, FP(K)O - frakcionovaný palmový olej, OPKO – organický palmojádrový olej, dodecylsulfát sodný (SDS nebo NaDS), Elaeis Guineensis, glycerylstearát, kyselina stearová atd). Seznam některých názvů složek odvozených od palmového oleje si můžete prohlédnout v článku Palm Oil's Dirty Secret: The Many Ingredient Names For Palm Oil (Rainforest Action Network, 2011).

Jedním z nejúčinnějších a nejefektivnějších způsobů ochrany lesních ekosystémů je „ochrana práv na půdu původních obyvatel a komunit v první linii, které jsou na nich závislé. Odhaduje se, že na obvyklých územích původních obyvatel a místních komunit se nachází 36 % zbývajících neporušených lesních krajin na světě. Jedním z nejlepších způsobů, jak zachovat lesy, je zajistit právní uznání práv zvykových komunit spravovat své lesy a chránit je před korporátním využíváním pro plantáže, doly a další rozvoj" (Rainforest Action Network, 2023).

Příklad úspěšné kampaně na ochranu lesů a pozemkových práv:

Síť Rainforest Action Network (RAN) je se svými kampaněmi úspěšná a v posledních letech dosáhla významných úspěchů, včetně výrazného snížení odlesňování v indonéském ekosystému Leuser. V roce 2023 indonéská vláda oznámila plány na uznání zvykových pozemkových práv v Acehu, což místním komunitám umožní legálně hospodařit ve svých lesích. Kromě toho společnost Unilever, jedna z největších nadnárodních korporací na světě, vytvořila globální precedens zavedením politiky na ochranu ochránců lidských práv v zemědělských dodavatelských řetězcích. Tento krok přiměl RAN, aby vyzvala další velké společnosti vyrábějící spotřební zboží k přijetí podobných politik. Tyto úspěchy podtrhují významný pokrok v ochraně lesů i komunit, které jsou na nich závislé (Rainforest Action Network, 2023).

5 faktů, o které se můžete podělit se žáky (kromě informací na výstavních panelech):

1. V současné době je více než 63 % malajsijské a 15 % indonéské půdy určeno k pěstování palmy olejné. S palmovým olejem souvisí i lesní požáry v Indonésii a Malajsii, které jsou způsobeny především nedostatečným hospodařením místních zemědělců.

2. Pro výrobu palmového oleje se palmy olejné nenechávají vyrůst do výšky, protože to ztěžuje sklizeň plodů, ale kácejí se, když jsou stromy plně živé. Na jejich místě se vysadí nové palmy a cyklus se opakuje.

3. Poptávka po palmovém oleji ovlivňuje biologickou rozmanitost, protože těžba dřeva ničí životní prostředí původních živočichů. V posledních 20 letech způsobily plantáže palmy olejné smrt přibližně 50 000 orangutanů. Ohrožena jsou samozřejmě i další zvířata, jako jsou tygři, nosorožci a sloni.

4. Těžba dřeva ovlivňuje klimatickou změnu a těžba ropy je kvůli používaným chemikáliím škodlivá pro životní prostředí. Při rozkladu dřeva se do atmosféry uvolňuje CO_2 a produkce ropy zvyšuje emise skleníkových plynů. Výroba palmového oleje porušuje lidská a pracovní práva kvůli špatným pracovním a bezpečnostním podmínkám v olejářském průmyslu a zneužívání dětské práce a migrujících pracovníků (většina levné pracovní síly při výrobě palmového oleje pochází z Barmy).

5. Masová produkce porušuje pozemková a lidská práva původních obyvatel a nespravedlivě odebírá půdu komunitám, čímž zhoršuje jejich životní podmínky. Vznikají tak situace, kdy komunity nebo samotní vesničané prodávají svou půdu, aby se obohatili, ale ztrácejí možnost pěstovat vlastní potraviny a musí je nakupovat.

ROZŠIŘUJÍCÍ INFORMACE

- Po diskusi můžete žákům pustit krátkou (1:30 min) animaci „V mé ložnici je Rang-tan" (reklamní agentura Mother / Greenpeace, 2018, https://www.youtube.com/watch?v=TQQXstNh45g – anglicky s možností automatických titulků v češtině). Za domácí úkol mohou žáci napsat esej o tom, proč je produkce palmového oleje problematická.
- Varianta pro uvedení do tématu: Je možné požádat žáky, aby si na příští hodinu přinesli obal své oblíbené sladké či slané pochutiny nebo kosmetického výrobku (např. krému, pleťové vody, šamponu). Společně by se měli podívat na složení a rozdělit výrobky podle toho, zda obsahují palmový olej, či nikoli. Měli by věnovat pozornost různým názvům používaného palmového oleje (další informace i k dispozici v „Informačním koutku").
- Za domácí úkol mohou žáci prostudovat etikety na výrobcích, které často používají (např. kosmetika, sladkosti a další potravinářské výrobky, které mají doma). Mohou také použít svá chytrá zařízení k vyhledávání složení různých výrobků v internetových obchodech.
- Podívejte se s žáky na dokumentární film, například „Zelený" (Green, Patrick Rouxel, 2009) nebo „Neviditelné ruce" (Shraysi Tandon, 2018), a poté s nimi diskutujte o hlavních problémech produkce palmového oleje a dětské práce.
- Vyzvěte žáky, aby si ověřili, zda je výroba jejich oblíbených značek udržitelná, a podívali se na „Tabulku výsledků v oblasti využití palmového oleje" Palm oil scorecard: https://palmoilscorecard.panda.org/scores. (WWF, 2024)

ZDROJE

Tento plán lekce vychází z učební aktivity nazvané „Palmi all", kterou napsala Kadri Kalda (Mondo, 2023).

Výstava „Skryto pod palmami – lidská práva a hrozby pro životní prostředí" (Mondo, 2017) Fotograf: Liis Treimann.

WWF. (2024) 8 things to know about palm oil. Dostupné z: https://www.wwf.org.uk/updates/8-things-know-about-palm-oil.

Rainforest Action Network. (2023) Big Wins for Forest and Communities. Dostupné z: https://www.ran.org/the-understory/big-wins-for-forest-and-communities.

Rainforest Action network. (2022) Carbon bomb scandals. Big brands driving climate disaster for palm oil. Rainforest Action network, 2022. Dostupné z: https://www.ran.org/wp-content/uploads/2022/09/Rainforest-Action-Network-Leuser-Report-FINAL-WEB.pdf.

Cooper, s. (2020) Southeast Asia's hunter-gatherers and palm oil. Dialogue Earth. Dostupné z: https://dialogue.earth/en/forests/southeast-asias-hunter-gatherers-and-palm-oil.

Environmental Investigation Agency UK. (2021) Forests. Burning Questions. Credibility of sustainable palm oil still illusive. Dostupné z: https://eia-international.org/wp-content/uploads/Burning-Questions-2021-SPREADS.pdf.

Guardian. (2019) How the world got hooked on palm oil. Dostupné z: https://www.theguardian.com/news/2019/feb/19/palm-oil-ingredient-biscuits-shampoo-environmental.

Hunt, T., Ethical Consumer Research Association Ltd. (2024) Palm oil labelling. Dostupné z: https://www.ethicalconsumer.org/palm-oil/palm-oil-labelling.

Rainforest Action network. (2024) Inside the Palm Oil Supply Chain: From Indonesia to Your Grocery Store. Dostupné z: https://www.ran.org/leuser-watch/new-video-inside-the-palm-oil-supply-chain-from-indonesia-to-your-grocery-store.

Rainforest Action network. (2023) Keep Forests Standing. Evaluating the Brands Driving Deforestation and Human Rights Violations. Dostupné z: https://www.ran.org/wp-content/uploads/2023/11/KFS_Scorecard_2023.pdf.

Statista. (2024) Leading importers of palm oil worldwide in 2022. Dostupné z: https://www.statista.com/statistics/1023677/palm-oil-importer-leading-global.

UNDP China. (2020) Mapping the Palm Oil Value Chain. Opportunities for sustainable palm oil in Indonesia and China. Dostupné z: https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/cn/Palm_oil_report_EN.pdf.

International Union for Conservation of Nature and Natural Resources. (2018) Oil palm and biodiversity. A situation analysis by the IUCN Oil Palm Task Force. Dostupné z: https://portals.iucn.org/library/sites/library/files/documents/2018-027-En.pdf.

Serendipalm. (2024) Organic & Fair Trade Palm Oil. Dostupné z: https://serendipalm.com.

Carin Unterkircher (Editor), GLOBAL 2000 (2017) Palm Oil - Environmental Destruction, Stolen Land. SUPPLY CHA!NGE – Make Supermarkets fair. Dostupné z: https://focus.si/wp-content/uploads/2017/04/G2_216_Palmoil_REPORT_EN_WEB.pdf.

Solidaridad. (2022) Palm oil Barometer 2022. The inclusion of smallholder farmers in the value chain. Dostupné z: https://www.solidaridadnetwork.org/wp-content/uploads/2022/09/Palm-Oil-Barometer-2022_solidaridad.pdf.

IndexMundi. (2024) Palm Oil Domestic Consumption by Country in 1000 MT. Dostupné z: https://www.indexmundi.com/agriculture/?commodity=palm-oil&graph=domestic-consumption.

WWF. (2024) Palm Oil Scorecard 2024. WWF, 2024. Dostupné z: https://palmoilscorecard.panda.org.

Ritchie, H., Our World in Data. (2014) Palm Oil. Explore palm oil production across the world and its impacts on the environment. Dostupné z: https://ourworldindata.org/palm-oil.

The Observatory of Economic Complexity. (2024) Palm oil. Dostupné z: https://oec.world/en/profile/hs/palm-oil.

Rainforest Action Network. (2011) Palm Oil's Dirty Secret: The Many Ingredient Names For Palm Oil. Dostupné z: https://www.ran.org/the-understory/palm_oil_s_dirty_secret_the_many_ingredient_names_for_palm_oil.

Phillips, J., Dialogue Earth. (2021) An illustrated history of industrial palm oil. Dostupné z: https://dialogue.earth/en/forests/illustrated-history-of-industrial-palm-oil.

Statista. (2024) Production volume of palm oil worldwide from 2012/13 to 2023/24. Dostupné z: https://www.statista.com/statistics/613471/palm-oil-production-volume-worldwide.

Roundtable on Sustainable Palm Oil. (2024) Driving change with sustainable palm oil. Dostupné z: https://rspo.org/who-we-are.

Greenpeace International. (2018) The Final Countdown. Dostupné z: https://www.greenpeace.org/international/publication/18455/the-final-countdown-forests-indonesia-palm-oil.

Finnwatch. (2014) The law of the jungle. Corporate responsibility of Finnish palm oil purchases. Dostupné z: https://www.finnwatch.org/images/palmoil.pdf.

Mother advertising agency / Greenpeace. (2018) „There's a Rang-tan in My Bedroom" Animation - Narrated by Emma Thompson. Dostupné z: https://media.greenpeace.org/asset-management/27MZIFJWY4WSN.

Konsorcium projektu „Klub globálního vzdělávání". (2024) Skryto pod palmami – Mondo, Humanitas.

„Jednoho dne budu…“

Zkoumání snů a přání uprostřed konfliktu

14+	5–30	90	
Věk	Počet žáků	Časová náročnost (min)	Náročnost

PŘEDMĚTY

jazyková komunikace (angličtina), OV/ZSV, psychologie, vizuální umění (fotografie), zeměpis

POMŮCKY

- přístup na virtuální výstavu Vincenta Tremeaua „One day I will“: https://dokfoto.ee/vn/mondo/VincentTremeau/ENG/
- počítače, tablety nebo chytré telefony s přístupem na internet pro každého žáka (pokud jsou k dispozici)
- projektor nebo velkoplošná obrazovka pro promítání výstavy celé třídě
- psací potřeby a papír

ANOTACE

Tento plán lekce angličtiny jako druhého jazyka s názvem „One day, I will... (Jednoho dne budu…). Zkoumání snů a aspirací uprostřed konfliktů“ využívá virtuální výstavu Vincenta Tremeaua, která žákům a žákyním pomáhá rozvíjet znalosti anglického jazyka a zároveň zkoumat sny dětí žijících ve válečných a konfliktních oblastech. Prostřednictvím studia fotografií, skupinových diskusí a reflexivního psaní budou žáci rozvíjet empatii, kritické myšlení a interkulturní povědomí a rozšiřovat si slovní zásobu.

CÍLE

Žák/žákyně:

- vybere fotografie/informace z virtuální výstavy Vincenta Tremeaua „One day I will“, která se zaměřuje na děti ve válečných a konfliktních oblastech,
- diskutuje a analyzuje vybrané fotografie/příběhy zobrazujících touhy a sny dětí, které čelí nepřízni osudu a konfliktům,
- aplikuje dovednosti v anglickém jazyce na téma konflikt, sny, fotografie apod.

POSTUP

▸ Před lekcí:

Než se učitel do této lekce pustí, měl by se zamyslet nad žáky ve své třídě. Pokud jsou ve třídě děti, které mohly zažít život ve válečné nebo konfliktní zóně, mohla by pro ně být tato aktivita retraumatizující. Informujte takové žáky o tématu před hodinou v soukromí a dejte jim na vědomí, že je možné tuto aktivitu nahradit individuální prací, pokud by si to žáci přáli. Pokud se žáci chtějí zúčastnit hodiny, je důležité, aby výslovně uvedli, že chtějí odpovídat na zadané otázky nebo hovořit o této problematice.

▸ KROK 1 – EVOKACE (10–15 minut)

JAK ROSTOU A ODKUD POCHÁZÍ

Začneme diskuzí o pojmech sny a touhy. Zeptáme se žáků, co tyto pojmy znamenají a jaké jsou jejich sny či touhy.

→ *Jaké jsou vaše sny a touhy? Kým chcete být v budoucnu?*
→ *What are your dreams and aspirations? Who do you want to be in the future?*

* Upřesníme, že se jedná o univerzální přání, která sdílejí lidé na celém světě bez ohledu na jejich situaci.

Požádáme žáky, aby diskutovali o tom, jakým způsobem vojenské konflikty a války brání dětem v dosažení jejich snů. Je možné postupovat podle těchto otázek:

→ *Jakým obtížím čelí děti v místech, kde probíhají válečné konflikty nebo války?*
→ *Co podle vás těmto dětem nejvíce chybí?*
→ *Co potřebují?*
→ *What are the difficulties faced by children in places where there is military conflict or war?*
→ *What do you think these children are missing the most?*
→ *What do they need?*

Učitel představí virtuální výstavu Vincenta Tremeaua „Jednoho dne budu…" (One day I will…) a vysvětlí, že na ní jsou vystaveny fotografie dětí z válečných a konfliktních oblastí, u kterých jsou popsány jejich touhy. Výstava se zaměřuje na odolnost a naději uprostřed nepřízně osudu, která je vidět v nadějích a snech dětí.

▸ KROK 2 – UVĚDOMĚNÍ SI VÝZNAMU – Prohlídka výstavy (10 minut)

Zobrazíme virtuální výstavu na projektoru nebo velkém plátně, aby ji mohla vidět celá třída, a provedeme žáky výstavou se zaměřením na fotografie podle našeho uvážení. (Je například možné ukázat portréty dětí určitého věku, země nebo s podobnými aspiracemi.)

Vybereme 1–2 fotografie, které společně se skupinou analyzujeme. Žáci mohou hádat, kým chce toto dítě v budoucnu být, nahlas přečíst přání a touhy dítěte a společně o příběhu diskutovat. Je možné použít návodné otázky, např:

→ *Proč si myslíte, že toto dítě sní o tomto konkrétním povolání?*
→ *Jaké pocity a myšlenky ve vás fotografie vyvolává? Proč?*
→ *V čem jsou tyto sny podobné nebo odlišné od vašich nadějí do budoucna?*
→ *Why do you think this child dreams about this specific profession?*
→ *What does the photo make you feel and think? Why?*
→ *In what ways are these dreams similar or different to your hopes for the future?*

▸ KROK 3 – Budování slovní zásoby (10 minut)

Učitel vybere klíčová slovíčka týkající se války, konfliktu a odolnosti (např. konflikt, odolnost, nepřízeň osudu, odvaha, vytrvalost / conflict, resilience, adversity, courage, endurance) a napíše je na tabuli.

Následně diskutujeme o významu těchto slov se třídou, přičemž uvedeme příklady a povzbudíme žáky, aby se podělili o své vlastní porozumění.

V další části spojíme tato slovíčka se zkušenostmi dětí ve válečných a konfliktních oblastech (uvedených ve výstavě).

▸ KROK 4 – Skupinová diskuze (20 minut)

Žáci vytvoří malé skupiny a získají instrukce, jak se pohybovat po virtuální výstavě v jejich osobních chytrých zařízeních / počítačích. Každá skupina si vybere jinou fotografii z výstavy. Můžeme například jednotlivým skupinám přidělit různé místnosti (místnost 1, 2 nebo 3) nebo můžeme přidělit konkrétní předem vybrané portréty. Výběr může být založen na věku nebo zemi původu zobrazených dětí, jejich pohlaví nebo jejich vysněném povolání. Žáky povzbuzujeme v objevování podobností a rozdílů mezi příběhy dětí.

Žáci by měli ve svých skupinách analyzovat fotografie a diskutovat o následujících otázkách:

- → *Jakým problémům podle vás děti na fotografii čelí?*
- → *Jak podle vás jejich aspirace odrážejí jejich odolnost a naději?*
- → *Co se od těchto dětí můžeme naučit o vytrvalosti a odvaze?*
- → *What challenges do you think the child in the photograph faces?*
- → *How do you think his/her aspirations reflect their resilience and hope?*
- → *What can we learn from him/her children about perseverance and courage?*

Po diskusi se každá skupina podělí o svá zjištění se třídou. Žáky povzbuzujeme v objevování podobností a rozdílů mezi příběhy dětí.

▸ KROK 5 – REFLEXE – Psaní (20 minut, může být provedena jako domácí úkol)

Požádáme žáky, aby si z výstavy vybrali jednu fotografii, která v nich nejvíce rezonuje, a zadáme jim, aby napsali úvahový odstavec popisující touhy a přání dítěte zobrazeného na fotografii a také své vlastní myšlenky a pocity týkající se této situace.

▸ KROK 6 – Sdílení (10 minut, je možné provést v příští hodině)

Pokud to čas dovolí, mohou se žáci podělit o své napsané odstavce se třídou.

Zprostředkujeme krátkou diskusi o zkušenostech získaných při prohlídce výstavy se zaměřením na témata odolnosti, empatie a naděje (resilience, empathy and hope).

Návodné otázky pro diskusi:

- → *Co podle vás mají děti zobrazené na výstavě společného s vámi a mezi sebou navzájem?*
- → *Co jste se z příběhů těchto dětí naučili?*
- → *What did you find the children depicted in the exhibition to have in common with you and with each other?*
- → *What have you learned from the stories of these children?*

Povzbuzujeme žáky, aby se zamysleli nad způsoby, jakými mohou podpořit děti ve válečných a konfliktních oblastech, a to jak v celosvětovém měřítku, tak ve svých vlastních komunitách.

Kromě toho je možné diskutovat o následující otázce:

- → *Co můžeme udělat v našich vlastních komunitách, abychom zvýšili porozumění a péči mezi různými skupinami?*
- → *What can we do in our own communities to increase understanding and caring between different groups?*

INFOKOUTEK

Propojení s předměty:

Jazyková komunikace/angličtina: Žáci se učí nová slova týkající se války a konfliktu a zároveň si procvičují psaní reflexivních odstavců, které vyjadřují empatii a porozumění.

Společenské vědy: Lekce se zabývá pojmy válka, konflikt, odolnost a naděje. Podněcuje žáky k pochopení globálních souvislostí těchto problémů a toho, jak ovlivňují děti na celém světě.

Výtvarné umění/fotografie: Žáci analyzují fotografie jako umělecká díla a zvažují jejich kompozici, téma a emocionální dopad.

Občanská výchova/lidská práva: Diskuse o aspiracích dětí ve válečných a konfliktních zónách: Žáci pronikají do témat souvisejících s lidskými právy, empatií a sociální spravedlností.

Zeměpis: Učitelé mohou do výuky zařadit diskusi o místech zobrazených na fotografiích a jejich geopolitickém významu.

ROZŠIŘUJÍCÍ INFORMACE

- → Žáci mohou vyhledávat a sdílet příběhy dětí, které překonaly nepřízeň osudu ve válečných a konfliktních oblastech (například Malala Yousafzai, Bana Alabed, Ishmael Beah, Anne Frank atd.), a to prostřednictvím písemných zpráv, prezentací nebo tvůrčích projektů.
- → Žáci mohou prozkoumat online zdroje, jako je Global Peace Index Map nebo Global Conflict Tracker a zjistit informace o konfliktech v zemích zobrazených na výstavě.
- → Žáci mohou zkoumat kulturu, historii, tradice a přírodu zemí zobrazených na výstavě. Nezapomeňte zdůraznit, že tyto země jsou pozoruhodné v mnoha ohledech a neměly by být známé pouze kvůli konfliktům/válkám, které v nich probíhají.

ZDROJE

Koolituskeskus, M. M. M. J. (2024). Virtual exhibition "One Day, I Will" – Maailmakool. Maailmakool. Dostupné z: https://maailmakool.ee/materjalid/100004/vn-dokfoto-vincent-tremeau/

Global Conflict Tracker. (2024). Global Conflict Tracker. Dostupné z: https://www.cfr.org/global-conflict-tracker

Vision Of Humanity. (2024). Global Peace Index Map. The most & least peaceful countries. Dostupné z: https://www.visionofhumanity.org/maps/#/

Konsorcium projektu „Klub globálního vzdělávání". (2024). Jednoho dne budu - Mondo.

Kapky na kameni

13+	5–30	45	
Věk	Počet žáků	Časová náročnost (min)	Náročnost

PŘEDMĚTY

OV/ZSV, český jazyk

POMŮCKY

- text z přílohy
- psací potřeby

PŘÍLOHA

Příloha č. 1 – Text „Kapky na kameni"

Příloha ke stažení je k dispozici zde: https://eshop.arpok.cz/eshop/svet-v-souvislostech_kucharka-napadu_gv/

ANOTACE

Žáci a žákyně uvažují nad slovním spojením „kapky na kameni" a zkoumají příběh ženy, která se zasloužila o změnu ve společnosti. Lekce může sloužit jako úvod k tématu gender (rovnost mužů a žen).

CÍLE

Žák/žákyně:

- vyjadřuje svůj názor ke slovnímu spojení „kapky na kameni" a jeho důležitosti při změnách ve společnosti.

POSTUP

▸ KROK 1 – EVOKACE (10 minut)

Napíšeme na tabuli slovní spojení „kapky na kameni" a necháme žáky rozvíjet myšlenky k tématu a zapisujeme je na tabuli. Následně na tabuli napíšeme celý citát:

„Jsem jako kapka vody na kameni. Tak dlouho kapu na to samé místo, až se na něm objeví otisk. A přesně tak se otisknu i do srdcí mnoha a mnoha lidí."

Žáci ve dvojicích diskutují své myšlenky k citátu a společně se zamýšlí, zda znají nějakou „kapku" (konkrétní příběh, osud člověka), ke které by se tento citát mohl vztahovat. Společně doplníme myšlenky žáků na tabuli.

▸ KROK 2 – UVĚDOMĚNÍ SI VÝZNAMU (20 minut)

Rozdáme žákům text (**příloha č. 1**). Žáci si text přečtou, vyznačí si několik částí, které jim přijdou zajímavé, přitažlivé, překvapivé, chtějí je komentovat nebo k tomu vědí víc. Žáci v textu vyznačí minimálně 2 takové informace. Následně vyplní tabulku podvojného deníku. Svoji práci sdílí ve dvojicích.

Poznámka: Text v příloze můžete mladším žákům zkrátit jen na první část. Informace o Rigobertě můžete žákům sdělit ústně.

PODVOJNÝ DENÍK / DVOJITÝ ZÁPISNÍK

Do levé části si žáci zapisují (formou citací) z přečteného textu ty části (pasáže, věty, myšlenky i jednotlivá slova), které je zaujaly, a chtějí si je ve druhém oddílu nějak okomentovat.

Do pravé části zápisníku žák zapisuje své komentáře.

Učitel žáky pobízí, aby bez obav zaznamenali vlastní nápady, názory a postřehy, které se jim zrodí v hlavě, aby si poznamenávali všechno, co může žákovo porozumění tématu někam posunout. (Žáci mohou psát své souhlasné i nesouhlasné komentáře, zpřesňují, pokládají otázky, formulují hypotézy, píší své tužby i povzdechy, svá shrnutí, doplnění, zobecnění i konkrétní příklady…)

Zdroj: PhDr. Libor Kyncl, Mgr. Beata Kynclová (2013, cit. 20. 1. 2024). Metody RWCT - DVOJITÝ ZÁPISNÍK. Dostupné z: https://liborkyncl.estranky.cz/clanky/metody-rwct/dvojity--zapisnik.html

▸ KROK 3 – REFLEXE (15 minut)

Napíšeme na tabuli nedokončenou větu „***Kapky na kameni jsou důležité, protože …***" a necháme žákům 10 minut na sepsání svých myšlenek k tématu. Zájemci sdílí svá krátká zamyšlení s ostatními. Výstupy můžeme sdílet i na nástěnce ve třídě.

INFOKOUTEK

***Tip k reflexi:** Psaní souvislého textu můžete nahradit určením počtu vět v odrážkách, jak si představují ženu, která je „kapkou na kameni".

Tip pro návaznou aktivitu: Pokud chcete pracovat s tématem dále a také s příběhy dalších žen, které se zasadily o změnu ve společnosti, můžete využít lekci „Mise genderová rovnost" dostupnou na: https://www.getupandgoals.eu/component/k2/mise-genderova-rovnost. Nebo využít ukázky z knihy Kapky na kameni (např. lekce Eman - kapka na kameni, https://eshop.arpok.cz/eshop/ucime-v-souvislostech-na-2-stupni-zs-pdf/).

ZDROJE

InterviewHer, project of the Nobel Womens Initiative. (2024). Rigoberta Menchu Túm. Dostupné z: https://interview-her.com/speaker/rigoberta-menchu-tum/

PhDr. Libor Kyncl, Mgr. Beata Kynclová (2013, cit. 20. 1. 2024). Metody RWCT - DVOJITÝ ZÁPISNÍK. Dostupné z: https://liborkyncl.estranky.cz/clanky/metody- rwct/dvojity--zapisnik.html

FUTOVÁ, Gabriela. Kapky na kameni: 50 příběhů českých a slovenských rebelek. Překlad Martin HERODEK. První české vydání. Praha: Albatros, [2019]. 217 stran. ISBN 9788000056739

Konsorcium projektu „Klub globálního vzdělávání". (2024). Kapky na kameni - ARPOK.

Alenka, hrdinka z říše divů

8+	10–25	45–90	
Věk	Počet žáků	Časová náročnost (min)	Náročnost

PŘEDMĚTY

český jazyk a literatura, matematika, člověk a jeho svět

POMŮCKY

- psací potřeby / pastelky
- papíry
- metr
- pravítko

PŘÍLOHY

Příloha č. 1 – Postavy
Příloha č. 2 – Text pro učitele
Příloha č. 3 – Pracovní listy
Příloha č. 4 – Kartičky s obrázky

Přílohy ke stažení najdete zde: https://eshop.arpok.cz/eshop/svet-v-souvislostech_kucharka-napadu_gv/

ANOTACE

Lekce otevírá téma genderových stereotypů, které se objevují v pohádkových příbězích. Žákyně a žáci se seznamují s Alenkou, která reprezentuje typ „aktivní" ženské pohádkové postavy. Srovnávají aktivity dívčích postav z klasických pohádek s úkoly, které podstupuje Alenka.

CÍLE

Žák/žákyně:

- poznává příběh Alenky, která představuje typ „aktivní hrdinky",
- srovnává úkoly hrdinek známých pohádek s děním v knize Alenka v říši divů,
- řeší úkoly, které pomáhají porozumět knižním úryvkům (a to i z odvětví, které bývají považovány za mužské, jako je matematika).

POSTUP

▸ KROK 1 – EVOKACE (10 minut)

Na tabuli promítneme/nalepíme postavu z pohádek (dívka/princezna, **příloha č. 1**).

Zeptáme se žáků: *Co tato postava v pohádkách, které znají, obvykle dělá? Jaké činnosti vykonává?* Nápady a myšlenky zapisujeme kolem postavy na tabuli.

▸ KROK 2 – UVĚDOMĚNÍ (20 minut)

V této části si představíme dívčí postavu z knihy Alenka v říši divů a budeme zjišťovat, co tato hrdinka zažila ve svém příběhu.

→ Přečteme žákům začátek z knihy „Alenka v říši divů" (**příloha č. 2**, autor Lewis Caroll). Žáci se při čtení soustředí na to, co se v ukázce děje.

Po přečtení se zeptáme: *„Co se v ukázce stalo? O čem ukázka byla?"*

→ Následně dopovíme, že se Alenka propadla do říše divů, kde zažila různá dobrodružství, a my si vyzkoušíme, co dalšího Alenka v příběhu zažila. Žáci utvoří 5 skupin (nejlépe tak, aby byli namícháni dívky i chlapci). Každá skupina se přemístí ke stanovišti (případně rozdáme každé skupině zadání na místo, kde sedí). Úkolem každé skupiny je přečíst si úryvek z knížky a splnit konkrétní úkol, který je s daným úryvkem spojený (**příloha č. 3**). Každá skupina má zároveň za úkol zapsat, jaké činnosti Alenka v úryvku dělá.

→ Žáci na zpracování úkolu dostanou 15 minut (5 minut četba textu + 10 minut vyplnění úkolů). Pokud máme více času, můžeme každou skupinu nechat zpracovat všechny úkoly. Mohou se střídat po 15 minutách u jednotlivých stanovišť.

Poznámka: Úkoly mají pomoci žákům porozumět textu/zažít si jej aktivní formou.

SKUPINY

1. VYPIJ MĚ

Žáci v úkolech k textu řeší, jak mohou poznat, co je jedovaté a co je jedlé.

Pomůcky: pracovní list s textem a úkoly, kartičky s obrázky (**příloha č. 4**).

***Tip:** Pro ztížení obtížnosti si žáci mohou zahrát s kartičkami pexeso – jakmile si vytáhnou dvojici, určí, jestli je jedovatá, či jedlá.

2. NÁSOBILKA

Alenka má ráda matematiku a mapy. Žáci zjišťují, kdo z nich má také rád matematiku, a hledají v textu chyby v násobilce.

Pomůcky: pracovní list s textem a úkoly.

3. JAK MOC SE ALENKA ZMENŠILA?

Alenka se v textu zmenšuje a zvětšuje, žáci měří a počítají, o kolik cm se zvětšila, nebo zmenšila.

Pomůcky: krejčovský metr/metr na zdi apod., pravítko, pracovní list s textem a úkoly.

4. ZÁVODNÍ DRÁHA

Alenka v textu běhala a závodila s ostatními zvířátky – žáci kreslí „závodní dráhu".

Pomůcky: pracovní list s textem a úkoly, papíry, potřeby ke kreslení.

5. HÁDANKA

Alenka se zajícem a ševcem řeší hádanky a chod času. Žáci vymýšlí hádanky.

Pomůcky: pracovní list s textem a úkoly.

▸ KROK 3 – REFLEXE (15 minut)

Vrátíme se k postavě dívky ze začátku a nalepíme vedle ní na tabuli postavu Alenky (**příloha č. 1**). Pak se žáků zeptáme: Co všechno Alenka v příběhu dělala? Co uměla? (Co jste i vy zažili?)

Žáci mohou představovat své nápady po jednotlivých skupinách, případně jakkoliv je napadne. Opět vše sepíšeme/nalepíme k dané postavě. Zeptáme se, jestli jsou tam nějaké činnosti, které jsme nejprve dívce v pohádce nepřipisovali, a pokud ano, tak je podtrhneme.

Zeptáme se:

- → Co se nám na příběhu líbilo/nelíbilo?
- → Co se nám líbilo/nelíbilo na daných úkolech?
- → Čím je Alenka zajímavá? Jedinečná?
- → Co zajímavého dělala v příběhu?
- → Jaké činnosti dělají dívky v klasických pohádkách (např. Popelka, Šípková růženka) a co dělala Alenka jinak?
- → Známe nějaké další pohádky, v nichž hlavní hrdinka zažívá netradiční dobrodružství / vrhá se do dobrodružství?

INFOKOUTEK

Pro realizaci lekce je důležité vytvoření bezpečného prostředí – takového, kde mají všichni rovnou možnost se zapojit do aktivit (můžeme vyzvat žáky ve skupinách k rozdělení rolí – čtenář textu, čtenář úkolů, zapisovatel apod.), podporovat u žákyň a žáků zájem o matematiku či přírodní vědy.

Kniha „Alenka v říši divů" nabízí různé možnosti, jak pracovat s příběhem v matematice. Úkoly lze přizpůsobit dle potřeb a konkrétního učiva žáků.

Pro mladší i starší žáky lze vybrat konkrétní pojmy, se kterými je možné v matematice pracovat: rozměr, pravděpodobnost, nekonečno apod. Navíc je to příběh, který ukazuje dívku, jež má ráda matematiku, a jako takový může být použit jako pozitivní ženský vzor pro dívky, aby se věnovaly tomuto oboru. „Alenka v říši divů" je známý román, který napsal Lewis Carroll (vlastním jménem Charles Lutwidge Dodgson) v roce 1865 v Anglii v období viktoriánské éry. Hrdinkou příběhu se stává mladá dívka Alenka (7,5 roku), která vstupuje do říše divů, fiktivního prostoru plného dobrodružství. Je sebevědomá, zvědavá, ctižádostivá a nebojí se stát si za svým. Je také velmi samostatná a riskuje, když se vydává na cestu říší divů bez jakéhokoli průvodce.

Je to příběh, který by se potenciálně dal využít k posílení postavení žen a dívek, aby se postavily genderovým stereotypům a ukázaly, že každý má právo i schopnost mluvit a jednat bez ohledu na pohlaví, stejně jako umět matematiku. Také zahrnuje otázky o hodnotách a normách, které „tradičně" platí pro chování mužů či žen v dané společnosti, a také identifikaci a řešení problémů spojených s nerovností žen.

ZDROJE

CARROLL, Lewis. Alenka v kraji divů a za zrcadlem. Přeložili Hana a Aloys Skoumalovi; ilustrace John Tenniel. Praha: Městská knihovna v Praze, 2018. ISBN 978-80-7602-231-7. Dostupné z: https://web2.mlp.cz/koweb/00/04/42/72/31/alenka_v_kraji_divu_a_za_zrcadlem.pdf

CARROLL, Lewis. Alenka pro nejmenší. Ilustroval John TENNIEL, přeložil Jiří RAMBOUSEK. Brno: Books & Pipes, 2019. ISBN 978-80-7485-196-4.

Konsorcium projektu „Klub globálního vzdělávání". (2024). Alenka, hrdinka z říše divů - ARPOK.

Obrázky

canva.com

flaticon.com – https://www.flaticon.com/free-icons/rat, Rat icons created by alkhalifi design.

Vizualizační nástroje pro analýzu dokumentárních filmů

12+	5–35	35–90 (v závislosti na délce filmu)	
Věk	Počet žáků	Časová náročnost (min)	Náročnost

PŘEDMĚTY

OV/ZSV, zeměpis, umění

POMŮCKY

- vytištěné pracovní listy
- vybavení pro sledování dokumentárního filmu

PŘÍLOHY

Příloha č. 1 – Pracovní list Mapování charakteru

Příloha č. 2 – Pracovní list Časová osa

Příloha č. 3 – Pracovní list Tematická myšlenková mapa

Přílohy ke stažení najdete zde: https://eshop.arpok.cz/eshop/svet-v-souvislostech_kucharka-napadu_gv/

ANOTACE

Vizualizační nástroje mohou žákům a žákyním pomoci analyzovat dokumentární filmy o globálních tématech. Tři pracovní listy nabízejí žákům způsob, jak kreativně zachytit informace z dokumentárního filmu. Je možné se zaměřit na mapování postav, časovou osu nebo konkrétní globální téma. Materiál lze použít v jakékoliv situaci, kdy žáci pracují s dokumentárním filmem.

CÍLE

Žák/žákyně:

- analyzuje dokumentární filmy za pomoci kreslení a vizualizačních nástrojů.

POSTUP

▸ KROK 1 – EVOKACE (10 minut)

Představíme dokumentární film vybraný pro tuto hodinu, poskytneme stručný přehled jeho témat a účelu a požádáme žáky, aby se (například formou brainstormingu) podělili o to, co viděli nebo slyšeli o tomto tématu v médiích a v diskusích se svými rodinnými příslušníky a přáteli.

Představíme vizualizační nástroj, který budou žáci během promítání používat (je výhodné vybrat jeden pracovní list podle vybraného dokumentárního filmu a vytisknout kopie pro žáky). Žáci mohou klást otázky ohledně toho, jak zaznamenat své myšlenky z filmu do pracovního listu, aby se ujistili, že rozumí tomu, jak jej používat. Žáci mohou být při vyplňování pracovního listu kreativní a používat různé barvy, symboly a další kresby.

Je možné použít jeden z následujících pracovních listů:

Pracovní list: Mapování charakteru (postavy)

- → Žáci do pracovního listu zapíší nejdůležitější informace o jedné z hlavních postav dokumentu. Mohou si postavu vybrat sami nebo může učitel žákům přidělit různé postavy. Žáci by měli uvést důležité informace, jako jsou osobní údaje postavy (jméno, věk, národnost, pohlaví atd.), motivace, myšlenky, naděje a představy, vztahy, motivace, problémy a její vývoj v průběhu filmu (minulost a současnost).
- → Žáci mohou používat symboly, barvy a poznámky, které znázorňují různé aspekty cesty postavy.

Pracovní list: Časová osa

- → Žáci vytvoří časovou osu klíčových událostí zachycených v dokumentu. To jim může pomoci pochopit chronologické pořadí událostí a jejich význam.
- → Žáci mohou pomocí symbolů a obrázků znázornit hlavní události, místa, zlomové body, konflikty, objevy nebo důležité momenty v dokumentu.

Pracovní list: Myšlenková mapa

- → Zadáme každému žákovi nebo skupině konkrétní téma nebo problematiku, kterou dokument zkoumá (např. sociální spravedlnost, otázky životního prostředí, lidská práva, rovnost pohlaví).
- → Žáci vytvoří myšlenkovou mapu, která vizuálně znázorňuje souvislosti mezi různými aspekty přiděleného tématu a zahrnuje informace z dokumentárního filmu.

▸ KROK 2 – UVĚDOMĚNÍ SI VÝZNAMU – Promítání dokumentu (10–65 minut)

Pustíme dokumentární film. Pokud je film příliš dlouhý na to, aby se dal sledovat během hodiny, je možné promítnout jeho části a zaměřit se na podstatné scény, které vyzdvihují postavy, témata a klíčové události.

Podporujeme aktivní sledování tím, že poskytujeme návodné otázky nebo podněty související s pracovním listem pro vizuální záznam.

Film můžeme v několika okamžicích přerušit a dát prostor k zaznamenání informací. Po skončení promítání poskytneme žákům další čas na dokončení jejich práce.

▸ KROK 3 – REFLEXE – Skupinová diskuze a sdílení (15 minut)

Procházka po galerii:

- → Žáci rozmístí své vizualizace po místnosti a projdou se po galerii.
- → Žáci mohou vzájemně prozkoumávat své práce a diskutovat o nich, všímat si podobností, rozdílů a jedinečných postřehů.

Skupinová diskuse:

- → Zprostředkujeme skupinovou diskusi na základě vizualizací a společně zkoumáme, jak různé skupiny interpretovaly postavy, témata a scény.

▸ KROK 4 – Závěr (5 minut)

Žáci mohou individuálně nebo v malých skupinách přemýšlet o tom, jak vizualizační aktivity prohloubily jejich porozumění tématům probíraným v dokumentu.

INFOKOUTEK

Tento zdroj (v angličtině) obsahuje tipy, jak používat kreslicí nástroje k analýze, a systematizaci znalostí a obsahu. https://www.salto-youth.net/downloads/toolbox_tool_download-file-1430/VF--cookbook-web.pdf.

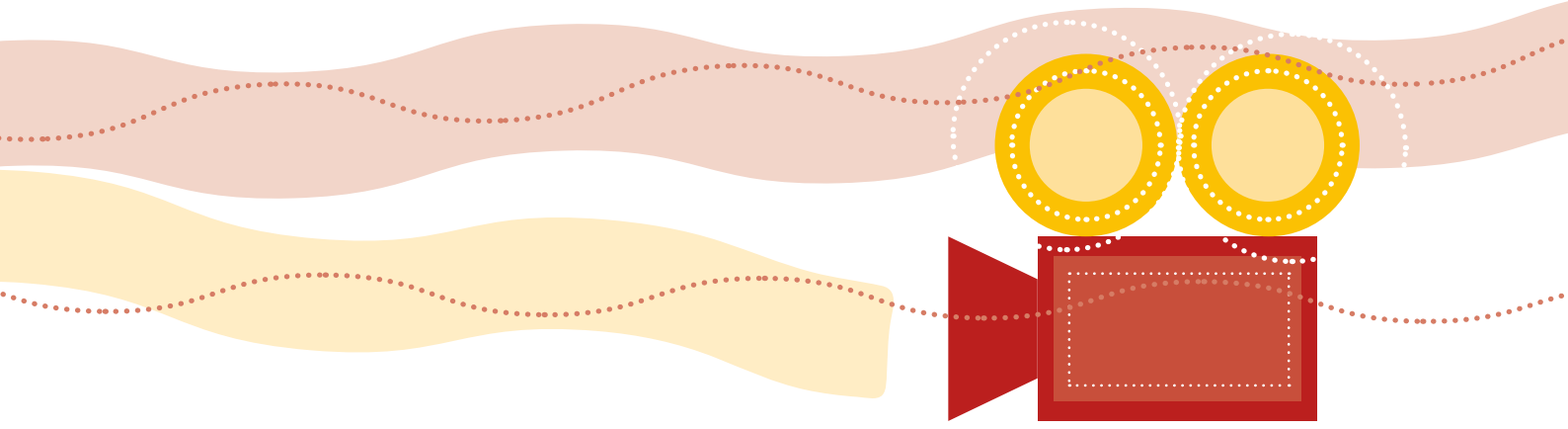

ROZŠIŘUJÍCÍ INFORMACE

- Může být užitečné použít k analýze nejprve kratší klipy, aby si žáci mohli zvyknout na formát pracovních listů (zejména pokud jsou ve třídě žáci se speciálními potřebami). Pokud mají žáci s používáním pracovního listu potíže, může učitel provést první kroky společně s žáky (videotip: https://www.youtube.com/watch?v=y5U0IR55ReU, Leydy Pech, 2020 Goldman Environmental Prize, Mexico).
- Pracovní listy mohou pomoci usnadnit týmovou práci ve třídě. Například před sledováním filmu může učitel rozdělit žáky do různých skupin, které mapují různé postavy a témata filmu (pomocí stejných nebo různých pracovních listů). Skupiny pak mohou na základě pracovních listů vytvořit plakáty a výsledky prezentovat zbytku třídy.
- Učitel může studenty povzbudit, aby své vizualizace dále rozvíjeli. Mohli by například prezentovat své vizualizace mimo třídu (prostřednictvím školních výstav, dnů globálního vzdělávání ve škole, sociálních sítí atd. Jako přidaná hodnota by to mohlo studenty motivovat k tvorbě kvalitních prací a k případnému dalšímu rozvoji jejich práce (zahájení projektu pro mládež, účasti na tvůrčí soutěži atd.).

ZDROJ

Konsorcium projektu „Klub globálního vzdělávání“. (2024) Vizualizační nástroje pro analýzu dokumentárních filmů. Mondo.

Globální kompasová růžice

12+	bez limitu	25–30	
Věk	Počet žáků	Časová náročnost (min)	Náročnost

PŘEDMĚTY

zeměpis, OV/ZSV, angličtina

POMŮCKY

- flipchartový papír (nebo balicí papír)
- obrázky týkající se globálních témat (viz přílohy)
- psací potřeby

PŘÍLOHY

Příloha č. 1 – Pracovní list globální kompasová růžice zadání
Příloha č. 2 – Seznam ukázkových obrázků

Přílohy ke stažení najdete zde: https://eshop.arpok.cz/eshop/svet-v-souvislostech_kucharka-napadu_gv/

ANOTACE

Globální kompasová růžice pomáhá odhalovat vzájemné souvislosti každodenních situací či složitých systémů. Žáci a žákyně budou moci objevit nové úhly pohledu, pozitivní a negativní důsledky událostí, jevů nebo dějů zobrazených na obrázcích. Globální kompasová růžice funguje stejně jako ta skutečná: používáme ji, když chceme najít cestu v neznámé zemi.

CÍLE

Žák/žákyně:

- hledá souvislosti mezi ekonomickými, environmentálními, politickými (Kdo rozhoduje?) a sociálně/kulturními aspekty globálních témat,
- formuluje otázky k fotografiím znázorňujícím globální témata.

POSTUP

▸ Příprava

Aktivitu lze využít jako evokaci k určitému globálnímu tématu nebo naopak jako reflexi probraného učiva, je možné ji zařadit například do výuky jazyků – formulace otázek apod.

▸ KROK 1 (15–20 minut)

Žáci vytvoří menší skupiny, ideální počet je 4–5 osob na skupinu. Skupiny se posadí kolem stolu, na kterém je flipchartový papír (nebo velký kus balicího papíru nebo vytištěný pracovní list).

Požádáme žáky, aby na papír nakreslili velký kříž se čtyřmi světovými stranami (s využitím celé plochy).

Pokyny jsou následující:

„S znamená Sever – Sociální oblast (otázky týkající se lidí), J rovná se Jih - Jmění (otázky týkající se peněz), Z = Západ – Životní prostředí (otázky týkající se životního prostředí), V znamená Východ – Vládnoucí struktury – kdo rozhoduje? (Otázky týkající se moci).“

Poté umístíme doprostřed kompasové růžice obrázek pro každou skupinu. (Neuvádíme kontext obrázku, takže žák nemá žádné základní informace o události, kterou fotografie zobrazuje.)

Pokyny:

„Ke každému světovému bodu napište alespoň tři relevantní otázky, které se vztahují k obrázku uprostřed. Otázky se nemusí vždy jednoznačně týkat pouze jednoho aspektu. V takových případech lze otázky položit i k JV, SZ atd. bodům. Pokud najdete otázku, která se vztahuje ke všem čtyřem oblastem, položte ji doprostřed.“

▸ KROK 2 (10 minut)

Na závěr si skupiny nasdílí obrázky a otázky, které k nim vytvořily. Pro vysvětlení také žákům prozradíme, co na obrázcích vidí.

*Pro reflexi samotné aktivity se můžeme žáků zeptat, co je na tvorbě otázek bavilo, co bylo náročné, co se díky globální kompasové růžici naučili nového…

INFOKOUTEK

Čtyři hlavní body představují čtyři různé úhly pohledu:

Sever – Sociální oblast (otázky týkající se lidí)

Jih – Jmění (otázky týkající se peněz)

Západ – Životní prostředí (otázky týkající se životního prostředí)

Východ – Vládnoucí struktury – kdo rozhoduje? (otázky týkající se moci)

Životní prostředí: Otázky týkající se životního prostředí: energie, vzduchu, vody, půdy, živých organismů a jejich vzájemných vztahů. Otázky se týkají jak „antropogenního“, tak přírodního prostředí.

Sociální oblast: Otázky o lidech, jejich vztazích, tradicích, kultuře a způsobu života. Zahrnují otázky o tom, jak například pohlaví, rasa, postižení, třída a věk ovlivňují sociální vztahy.

Jmění: Otázky týkající se peněz, obchodování, rozvojové spolupráce, vlastnictví, práce, nákupu a prodeje.

Vládnoucí struktury – kdo rozhoduje: Otázky týkající se moci: kdo vybírá možnosti a rozhoduje o tom, co se má stát: kdo má z těchto rozhodnutí prospěch a kdo ztrácí a za jakou cenu?

ROZŠIŘUJÍCÍ INFORMACE

Aktivitu si můžete upravit nebo rozvinout podle svých představ. Můžeme nechat některé z otázek diskutovat žáky ve skupině (např. s využitím filozofie pro děti), dohledat odpovědi apod.

Tip z pilotování lekce: Žáci mohou vytvořit rozhovor mezi postavami na obrázku (pokud tam nějaké jsou).

ZDROJE

Tide - global learning unit. (2015). The Development Compass rose. Dostupné z: https://developmenteducation.ie/wp-content/uploads/2015/12/Development-Compass-Rose-Framework-full.pdf

Konsorcium projektu „Klub globálního vzdělávání". (2024). Globální kompasová růžice - Anthropolis.

GLOBÁLNÍ KOMPASOVÁ RŮŽICE

Sociální oblast

Otázky o lidech, jejich vztazích, tradicích, kultuře a způsobu života. Zahrnují otázky o tom, jak například pohlaví, rasa, postižení, třída a věk ovlivňují sociální vztahy.

Životní prostředí

Otázky týkající se životního prostředí: energie, vzduchu, vody, půdy, živých organismů a jejich vzájemných vztahů. Otázky se týkají jak „antropogenního", tak přírodního prostředí.

Vládnoucí struktury – kdo rozhoduje

Otázky týkající se moci: kdo vybírá možnosti a rozhoduje o tom, co se má stát: kdo má z těchto rozhodnutí prospěch a kdo ztrácí a za jakou cenu?

Jmění

Otázky týkající se peněz, obchodování, rozvojové spolupráce, vlastnictví, práce, nákupu a prodeje.

Vydal:
ARPOK, o.p.s.
U Botanické zahrady 828/4
Olomouc 779 00

2025, 1. vydání

ISBN 978-80-908831-7-8